

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

BAZI YERLİ VE YABANCI ROMANLARIN KÖK DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MUSA YAŞAROĞLU

DANIŞMAN
DOÇ. DR. YUSUF KESKİN

EYLÜL 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

BAZI YERLİ VE YABANCI ROMANLARIN KÖK DEĞERLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MUSA YAŞAROĞLU

DANIŞMAN
DOÇ. DR. YUSUF KESKİN

EYLÜL 2023

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Musa YAŞAROĞLU

İTHAF

Bana her daim gönülden destek olan sevgili eşime ve bana motivasyon sağlayan güzel kızlarım Mihrimah, Miray ve Meva'ya...

ÖZET

BAZI YERLİ VE YABANCI ROMANLARIN KÖK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Musa YAŞAROĞLU, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Yusuf KESKİN

Sakarya Üniversitesi, 2023

Bu çalışmada bazı yerli ve yabancı romanlar, içeriklerinde barındırdıkları kök değerler açısından incelenmiştir. Örneklem olarak 2018 yılında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından belirlenen 100 Temel Eser listesinde yer alan dört yerli ve dört yabancı olmak üzere sekiz roman incelenmiştir. Çalışmada, nitel araştırma yaklaşımı bağlamında doküman incelemesi yoluyla veriler incelenmiş ve içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmada öncelikle eserler iki kez okunmuş, her birinin ayrı ayrı içerik analizleri yapılarak konusu, ana fikri, karakterleri, yer, zaman, dil ve anlatım özellikleri belirlenmiştir. Sonrasında ise 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (1-8. Sınıf) kök değerler (adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) eserler içerisinde taranmıştır. Eserlerde yer alan ve seçilen değerleri ifade eden cümleler not edilmiştir. Her değer için ayrı bir başlık açılarak ilgili değer tanımlanmış ve değerlerin işleniş şekli kitaplardan alıntılarla ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: 100 Temel Eser, Roman, Değer, Eğitim

ABSTRACT
EXAMINATION OF SOME LOCAL AND FOREIGN NOVELS IN TERMS OF
ROOT VALUES

Musa YAŞAROĞLU, Master Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yusuf KESKİN

Sakarya University, 2023

In this study, some local and foreign novels were examined in terms of the values they contain in their content. In the study, document review and content analysis technique from qualitative research methods were used. As a sample, eight novels, four local and four foreign, which are included in the list of 100 Basic Works determined by the Ministry of National Education in 2018 were examined. In the research, the works were read twice, each of them was analysed separately and the subject, main idea, characters, place, time, language and expression characteristics were defined. Then, root values (justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, charity) stated in the 2018 Turkish Language Curriculum (1-8. Class) were examined in the works. Sentences expressing the values selected in the works are noted. The appearance of each value in the relevant books is supported by direct quotations.

Keywords: 100 Basic Works, Novel, Value, Education

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
İTHAF	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem durumu	1
1.2. Araştırmanın amacı ve önemi.....	2
1.2.1. Amaç.....	2
1.2.2. Önem	2
1.3. Problem cümlesi	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.4. Alt problemler.....	3
1.5. Sınırlılıklar.....	3
1.5. Tanımlar.....	3
1.6.1. 100 Temel Eser.....	3
1.6.2. Değer	4
1.6.3. Eğitim	4
1.6.4. Roman.....	4
BÖLÜM II	5
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	5
2.1. Değer kavramı	5
2.2. Değerlerin özellikleri.....	6

2.3. Değerler eğitimi ve önemi	7
2.4. Değerler eğitimi süreçleri	9
2.4.1. Ailede değerler eğitimi	9
2.4.2. Okullarda değerler eğitimi.....	10
2.5. Kök değerler	12
2.5.1. Adalet.....	13
2.5.2. Dostluk.....	14
2.5.3. Dürüstlük	14
2.5.4. Öz denetim.....	15
2.5.5. Sabır.....	16
2.5.6. Saygı	16
2.5.7. Sevgi	17
2.5.8. Sorumluluk	18
2.5.9. Vatanseverlik.....	19
2.5.10. Yardımseverlik	19
2.6. MEB'in 100 Temel Eser projesi.....	20
2.7. İlgili araştırmalar	24
BÖLÜM III.....	28
YÖNTEM	28
3.1. Araştırmanın yöntemi	28
3.1.1. Doküman analizi.....	28
3.2. Araştırmanın evreni ve örnekleme	30
3.2.1. Doküman analizinde incelenen kaynaklar	30
3.3. Veri toplama araçları ve veri toplama süreçleri.....	31
BÖLÜM IV.....	34
BULGULAR	34

4.1. MEB'in 2018 yılı <i>100 Temel Eser Projesi</i> içerisinde yer alan dört yerli ve dört yabancı romanın içerik analizi ve bu eserler içerisinde tespit edilen kök değerler.....	34
4.1.1. Yerli eserler	34
4.1.1.1. Fatih-Harbiye (Peyami Safa) eserinin içerik çözümlemesi ve barındırdığı değerler	34
4.1.1.2. Kuyucaklı Yusuf (Sabahattin Ali) eserinin içerik çözümlemesi ve barındırdığı değerler	41
4.1.1.3. Yaban (Yakup Kadri Karaosmanoğlu) eserinin içerik çözümlemesi ve barındırdığı değerler	63
4.1.1.4. Karartma Geceleri (Rıfat Ilgaz) eserinin içerik çözümlemesi ve barındırdığı değerler	69
4.1.2. Yabancı eserler	76
4.1.2.1. Babalar ve Oğullar (Ivan Sergeyeviç Turgenyev) eserinin içerik çözümlemesi ve barındırdığı değerler	76
4.1.2.2. Derviş ve Ölüm (Meşa Selimoviç) eserinin içerik çözümlemesi ve barındırdığı değerler	89
4.1.2.3. Açlık (Knut Hamsun) eserinin içerik çözümlemesi ve barındırdığı değerler.....	97
4.1.2.4. Fareler ve İnsanlar (John Steinbeck) eserinin içerik çözümlemesi ve barındırdığı değerler	103
BÖLÜM V	107
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	109
5.1. Sonuç ve tartışma.....	109
5.2. Öneriler.....	114
KAYNAKLAR.....	116
EKLER	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 100 Temel Eser.....	20
Tablo 2. 100 Temel Eser'den Yerli olan 4 Tanesi.....	29
Tablo 3. 100 Temel Eser den Yabancı olan 4 Tanesi.....	30
Tablo 4. Fatih-Harbiye'de Yer Alan Kök Değerler.....	37
Tablo 5. Kuyucaklı Yusuf'ta Yer Alan Kök Değerler.....	45
Tablo 6. Yaban'da Yer Alan Kök Değerler.....	67
Tablo 7. Karartma Geceleri'nde Yer Alan Kök Değerler	72
Tablo 8. Babalar ve Oğullar'da Yer Alan Kök Değerler.....	81
Tablo 9. Derviş ve Ölüm'de Yer Alan Kök Değerler.....	95
Tablo 10. Açlık'ta Yer Alan Kök Değerler	101
Tablo 11. Fareler ve İnsanlar'da Yer Alan Kök Değerler	73

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

MEB: : Milli Eğitim Bakanlığı

TDK: : Türk Dil Kurumu

Akt. : Aktaran

UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Diğ. : Diğer

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem durumu

İçinde bulunduğumuz çağ, insanlık adına birçok yönüyle sorun barındıran ve gelecek açısından da aynı sorunları derinleştirebilecek maddi ve manevi problemlerin baskısı altındadır. Hızla değişen, gelişen ve dönüşen dünyada maddi alanlarda insanlığı olumlu etkileyen önemli gelişmeler yaşanırken manevi alanda tersi istikamette *yozlaşma ve bozulma kavramlarıyla* dile getirilen bir durum da kendini göstermektedir. İnsanın olduğu her yerde yaşanabilecek olan bu realitenin değerler dünyasında da karşılık bulduğu kabullenilmektedir. İnsanlığın ortak kültür mirasını geliştirmeyi amaçlayan uluslararası bir kuruluş olan United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization’a (UNESCO) göre de günümüzde doğanın ve yaşamın çeşitli formlarının mahvedilip yok oluşu; temel insani değerlerin erozyona uğraması ile karşı karşıyayız (Kaymakcan ve Meydan, 2016, s. 34).

“Değerler bir toplumdaki bireylerin olgu, olay ve kişilerle alakalı olarak vermiş olduğu güzel-çirkin, iyi-kötü, uygun-uygun olmayan şeklindeki rehber hükümlerdir” Ersoy, 2012, s.71). Bu durum da değerler üzerinden yaşanan her türlü yozlaşmanın insanlığın geleceğini doğrudan etkileyebilecek sonuçları ortaya çıkarması mümkündür. Toplumlar nezdinde önemli bir karşılığı olan ve Ersoy’un (2012) da belirttiği üzere *rehber hüküm* kabul edilen değerlerin gelecek nesillere aktarımı dikkate alınması gereken bir durumdur. Bunun yapılabilmesi de her alanda gündeme giren *değerler eğitimi* ile mümkün olabilecektir.

Değerler ve eğitime yönelik ilginin 1970’lerde arttığını ifade eden Kaymakcan ve Meydan (2016; s. 140) “bu yıllarda değerlere gösterilen ilgi sadece eğitimcilerle de sınırlı kalmamıştır, psikologlar, sosyal psikologlar, din adamları hatta siyasetçiler bu yıllarda değerler ve eğitime ilgi göstermiştir” düşüncesini ortaya koymuşlardır. Değerlerin bir eğitim alanı olarak ele alınmasıyla birlikte gerekli olduğu üzere tüm alanlarda bu konu üzerine değerlendirmeler söz konusu olmuştur. Bu alanlardan birisi de değerlerin aktarımında önemli bir işlevi olan okuma kitaplarıdır. Kültür kitapları olarak da ifade edilen ve roman, hikâye, masal, şiir gibi birçok türü içinde barındıran okuma kitaplarının öğrenciler

üzerindeki etkisine dayanılarak MEB tarafından 2004-2018 yılları arasında uygulanan *100 Temel Eser* projesi de bu düşünceyi desteklemektedir.

“Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 100 Temel Eser hem dünya hem de Türk klasiklerinin içinde olduğu çocuk edebiyatı yapıtlarıdır. Bu listenin içinde 34 roman, 25 öykü, 12 masal, 10 şiir, 5 anı, 3 tiyatro, 3 deneme, 1 vecize ve 7 deyim, atasözü, bilmece, ninni, türkü, mâni ve tekerleme seçkilerinden oluşan türler yer almaktadır”(Kurt, 2019, s. 22).

Bu kapsamda araştırmanın problemini; MEB tarafından belirlenen 100 Temel Eser çalışmasının 2018 takviminde yer alan bazı yerli ve yabancı romanların, ülkemizin geleceğinin teslim edileceği düşünülen gençlerin, sağlıklı bir bilinç inşası için önem arz eden değerleri barındırıp barındırmadığını ortaya koyacak bir içerik incelemesi oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın amacı ve önemi

1.2.1. Amaç

Bu araştırmanın amacı; 2018 yılında MEB tarafından tavsiye edilen 100 Temel Eser içerisinde yer alan bazı yerli ve yabancı romanların, yine Millî Eğitim Bakanlığının Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki (1-8. Sınıf) kök değerleri (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) ne ölçüde barındırdıklarını tespit etmek ve tercih edilen kitapların değerler eğitimindeki önemini ortaya koymaktır.

1.2.2. Önem

Değerler eğitimi, bireyin ahlakiliğinin bireysel ve sosyal gelişimini hedef alan duyuşsal bir eğitimidir. Yapılan araştırmalarda değerler eğitiminin karakter eğitimi, ahlak eğitimi, vatandaşlık eğitimi gibi birçok terimle yakından ilgili olduğu görülmektedir. Bu durum çalışmanın önemini ortaya çıkarmaktadır.

Araştırma, belirlenen eserler özelinde değerler eğitimi bağlamında bir çalışma yapılmamış olması sebebiyle önemli; değerler eğitimi sürecinde eserlerin önemini müşahade etmek açısından gerekli görülmektedir.

1.3. Araştırmanın temel ve alt problemleri

Araştırmanın problem cümlesi şu şekilde ifade edilebilir: *2018 yılında belirlenen 100 Temel Eser içinden seçilen sekiz romanın içeriklerinde kök değerlerin bulunma durumu nasıldır?*

1.4. Alt problemler

Verilen ana problem doğrultusunda araştırmada dört alt problem belirlenmiştir.

1. Yerli eserlerin içerik çözümlemesi nasıldır?
2. Yerli romanlarda yer alan kök değerler nelerdir?
3. Yabancı eserlerin içerik çözümlemesi nasıldır?
4. Yabancı romanlarda yer alan kök değerler nelerdir?

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, 2018’de belirlenen 100 Temel Eser içinden seçilen dört yerli ve dört yabancı toplam sekiz romanın içerik analizi ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. 100 Temel Eser

MEB’in ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilere hem Türk Dili ve Edebiyatı dersi müfredatı ile ilişkilendirilerek okutulması hem de boş zamanlarını değerlendirmek üzere öncelikle başvurabilecekleri kaynak eserler olarak tavsiye edilmesi için derlenmiş edebi eserlerdir.

1.6.2. Değer

Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005).

1.6.3. Eğitim

Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye (TDK, 2005)

1.6.4. Roman

İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür (TDK, 2005)

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer kavramı

Değer, Türkçe sözlükte (TDK, 2005, s. 483), “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, değdiği karşılık, kıymet” olarak verilmektedir. Aydın'ın (2010) ifade ettiği şekilde, değer kavramı, insanların tutumlarına dair arzu edilen veya arzu edilebilen şeyleri ve olayları ifade eder. Değerler, ideal davranış biçimleri veya hayatın amaçlarına yönelik inançlarımız, düşüncelerimiz ve davranışlarımızı şekillendiren ölçütler olarak da düşünülebilir. Bir şeyin değerine, niteliğine sahip olması gibi; hayatımızı yönlendiren, önemli hedeflere ve geleceğimizi şekillendiren temellere de değer adı verilir. Bu kelimenin karşılığı olarak Büyük Türkçe Sözlük'te verilen farklı anlamlar şu şekildedir:

1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, kıymet, paha, valör. 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet. 4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse. Bence 5. fel. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey. 6. mat. Bir değişkenin veya bilinmeyeninin sayı ile anlatımı. 7. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü (TDK, 2010).

Ersoy'un (2012) insanların grup ve grup içerisinde nasıl davranmaları gerektiğini gösteren ve düzenleyen, toplumun sosyal vicdanına dayanan yol haritaları, olarak nitelendirdiği değerler, toplumlar açısından önemli bir yere sahiptir. Güngör'ün (1993) de belirttiği üzere değerler bir bakıma bizim hayatımızın gayeleridir; hatta sadece kendi hayatımızın değil, başkalarının hayatı için de gaye olmasını istediğimiz şeylerdir.

“Değer kavramının sözlük anlamı itibarıyla sahip olduğu çok yönlülük, değeri bir kavram olarak ele aldığımızda da karşımıza çıkar” (Kaymakcan ve Meydan, 2016, s. 24). Değer, bir kavram olarak gerek bireysel anlamda gerekse toplumsal anlamda birçok farklı biçimde ifade edilebilmektedir. Bu da kavramın daha çok soyut bir kimliğe sahip olması ile ilgilidir. Ayrıca insanlığın karakter yapısında önemli bir hüviyete sahip olan kültürel farklılıklar da bu kavramın çeşitli anlamları karşılmasına neden olmaktadır. Yaşam tarzı, düşünce biçimi, bulunduğu coğrafya gibi birçok farklılıklar üzerinden insanların aynı kavramdan farklı

sonuçlara gitmesi yaşadığımız hayatın realitesine uygun düşmektedir. Bununla birlikte zihinlerde daha çok somutlaştığı ve kategorik olarak farklılık gösterse de az çok belli kalıplara büründüğü söylenebilir. Toplumların dini, milli, ekonomik ya da kültürel yapılarına göre değişiklik gösteren değerlerin ortak evrensel tanımlamaları da zamanla şekillenmiştir.

Dilmaç ve Bircan'ın (2015) ifadesinde toplumu bir anlamda ayakta tutan dinamikler, olarak belirtilen değerler için *“Bütün zaman ve mekânlarda geçerli olan değerler nelerdir?”* Sorusuna dünya genelinde verilen cevaplarda çoğunlukla şunlara rastlamak mümkündür: Adalet, alçakgönüllülük, anlayış, arkadaşlık, bağışlayıcılık, bağlılık, barış, cesaret, cömertlik, doğruluk, dostluk, düşünceli olma, empati, güvenilirlik, hoşgörü, istikrarlı olma, işbirliği, itaat, iyilikseverlik, kanaatkârlık, liderlik, merhamet, nezaket, özgüven, paylaşma, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sorumluluk, şükran, tutumluluk, vefa, yardımseverlik, namusluluk (ıffet), manevilik, yaşama sevinci, disiplin, söz ve davranışlarda tutarlılık (Aydın, 2010).

2.2. Değerlerin özellikleri

Toplumların ya da bireylerin maddi yönlerden güçlü olması önemli bir avantajdır. Ancak bu unsurları yaşatan asıl güç sahip oldukları manevi özellikleridir.

“Değerler bireyin veya toplumun şuurunda rastgele ve karışık bir şekilde bulunmazlar, belirli bir sistem dâhilinde organize olurlar ki bunu biz değerler sistemi olarak tanımlayabiliriz. Değerler sistemi, değerlerin sahalarına göre sınıflandırıldığı, önemine göre sıralandığı, anlamların ortaya çıktığı, çatışmaların ve değişimlerin yaşandığı bir bütündür” (Ersoy, 2012, s. 97).

Değerlerin ne olduğunu daha iyi anlayabilmek için özelliklerinin bilinmesi gerekir. Farklı tanımlamaları olan değerlerin alanyazında sıklıkla rastlanan tanımları şunlardır:

1. Değerler inançlardır. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
2. Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilişkilidirler.
3. Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir.
4. Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.

5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kùltürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle betimlenebilirler.
6. Değerler değışime açık yapılardır. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değışiklikler olabilir. (Schwartz ve Bilsky, 1987'den aktaran Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000).

2.3. Değerler eğitimi ve önemi

İnsanlık tarihi yazının bulunuşu ile başlatılan bir süreci ifade eder. Birçok tarihi araştırmaya göre ise aslında geçmişin gizemi çok daha geriye gitmektedir. Yazı ile birlikte başlayan süreç bu yüzden sadece kayıt altına alınan somut bilgiyi ifade etmektedir. En eski dönemlerden itibaren insanı eğitme, eğitim sistemi oluşturma gibi kavramlar aynı zamanda insanın yükselişuyla ilişkilendirilmektedir. Yazılı kaynakların çoğalması ve nesiller arası aktarımların başlaması ile birlikte fark edilen ve kabul gören bir gerçeklik de insanın hiç değışmeyen *manevi yönü*dür. İlk insan ile günümüz arasında farklılık göstermeyen bu duygu bütünlüğünün birçok açıdan eğitmeye müsait olduğu düşüncesinin de buradan yola çıkılarak ele alındığı da bir hakikattir.

Akıncı'nın (2004) belirttiğı üzere insan, değışik faaliyetleri gerçekleştirmek ve hayatını anlamlı bir uğraşla doldurmak için çalışır. Ona göre gerçekleştirilen her eylem, anlam ve değerlerle bezenmiştir. Bu yüzden insan kendi amaçlarına hizmet eden eylemi anlamlı bulur. Bununla beraber insanın eylemleri değerler tarafından yönetilir. Bunun için de insan eylemlerinin bir anlamı vardır, diyerek değerler dünyasının oluşumuna anlam yüklemektedir.

Dilmaç ve Bircan'a (2015) göre de değerler, bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkar ve toplumsal bütünselliğın ayrışmaz bir ögesini oluştururken bir toplumun yaşamında her şey değerlere göre algılanır ve diğerleriyle karşılaştırılır. Bu karşılaştırma da değerler sisteminin oluşmasında önemli yer tutmaktadır. Bu durumla ilgili olarak Aydın (2004), temel değerlerin kişinin dünü, bugünü ve yarınları arasında bir köprü, bir bağ görevi yaptığını bu nedenle de temel değerleriyle ahenk içinde yaşayan kişinin hayatının tümleşerek anlam kazandığını ifade etmektedir. Meydan'ın (2014) bireyin bir makine veya robot olmadığını, onun zekâsı ve bedensel yetenekleri kadar değer veren, nefret eden, kıskanan, tutku ile bağlanan vb. bir yönüne vurgu yaparak bu yönünün eğitilmedikçe dengeli bir kişiliğe erişemeyeceğı noktasındaki düşünceleri de bulunduğu çevrenin, kùltürün ve sosyal alanların bir ürünü olan insan için değerler eğitiminin önemini ortaya koymaktadır.

“Evrendeki bütün insanlar, yaşadığı toplum hakkında bilgi sahibi olmak, doğuştan getirdiği birtakım dürtüleri denetim altına almak, toplumsal kurallara ve değer yargılarına uygun şekilde davranmak mecburiyetindedir” (Dilmaç ve Bircan, 2015, s. 270).

Bu mecburiyetin bir gerekliliği olarak ortaya çıkan *değerler eğitimi* ihtiyacı sadece bir bölgede ya da ülkede değil, tüm dünyada farklı arayışlara sebebiyet vermiştir. Meydan’a (2014) göre günümüzde Asya, Avrupa, Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri ve Latin Amerika’da uygulanan değerler eğitimi, çeşitli isimler ve yöntemler altında daha çok duyuşsal alana odaklanan eğitimlerle karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, farklı bölgelerdeki eğitim sistemlerindeki farklılıkları vurgulayarak dikkat çekmektedir. Bu tespitlerden hareketle dünyanın farklı bölgelerinde de olsa insanların “değerlere sahip olma” ihtiyacının ortak bir hedefi oluşturduğu kabul edilebilir. Bireyin çocukluktan itibaren erdemleri içselleştirerek büyümesi hedefi, dünyadaki tüm eğitim sistemlerinin öncelikleri arasındadır. Uluslararası alanda hedeflenen değerler eğitimi çalışmalarının ülkemizde de etkin bir biçimde yapılması uzmanlarca ortak bir kanaat olarak belirtilmektedir. Yazıcı’nın (2006) bu konudaki önerileri şu şekilde sıralanmaktadır:

“Ülkemizde değerler eğitiminin etkili bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için;

1. Okullarımızda hangi değerlerin verileceği konusunda geniş toplumsal ittifakın oluşması gerekir.
2. Değerler eğitiminin, ailede başlayan ve bireyin yaşamının sonuna kadar devam eden bir süreç olmasından dolayı; hangi eğitim kademesinde, hangi sınıfta ve ne boyutta verileceğinin belirlenmesi gerekir.
3. Basın yayın organlarının temsilcileri ile işbirliği yapılarak, çocuğun okulda öğrendiği değerler ile medyada karşılaştığı değerlerin çatışmaması sağlanmalıdır.
4. Değer eğitimi sadece okullarda verilir ise öğrenciler evde ve okulda karşılaştıkları değerler arasında seçim yapmak zorunda kalacaklardır. Bu tür bir sorunla karşılaşmamak için, okul aile birliklerine büyük görev düşmektedir. Amaçları sadece okulun maddi ihtiyaçlarını gidermek olarak düşünülen ya da uygulamaları itibariyle öyle görünen okul-aile birliklerinde, okullarda öğrencilere kazandırılmak istenilen değerler velilere anlatılmalıdır. Hatta değer eğitimi sürecine seminerler, konferanslar gibi eğitsel faaliyetlerle ailelerin de katılmaları sağlanmalıdır.
5. Üniversitelerin, eğitim fakültelerinde, değerler eğitimi ile ilgili dersler verilmelidir.
6. Ülkemizin mevcut durumu göz önüne alınarak, değerler eğitimiyle uyumlu öğretim programları hazırlanmalıdır.
7. Değerler eğitimi için uygun yaklaşımlar tespit edilmeli ve uygulanmalıdır.
8. Mevcut öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili bilgilerinin geliştirilmesi için hizmet içi eğitim faaliyetlerine önem verilmelidir.
9. Değerlerin ölçülmesinde kullanılan ölçüm araçları gözden geçirilmeli ve eksiklikleri giderilmelidir” (Yazıcı, 2006, s. 516).

2.4. Değerler eğitimi süreçleri

Değerler eğitimi insanın doğumundan ölümüne kadar geçen uzun bir süreyi kapsayan süreçtir. Her yaşın farklı gereksinimlerle bütünleşik olduğu da bir gerçekliktir. Bu nedenle değerlerin öğretilmesi ya da bir davranış biçimi olarak oturtulması için insan hayatında önemli yere sahip alanlarda ayrı incelenmesi daha doğru olacaktır.

2.4.1. Ailede değerler eğitimi

Değerler tutumlarımızın ve kabullerimizin arkasındaki gerçek etkenlerdir (Avcı, 2007; Bono, 2007; UNESCO, 2005). Bu yüzden değerlerin her bireye yeterince kazandırılması çok önemlidir. Bunun yapılabilmesi için de hem aile hem de çevre etkileşiminde seçici davranılması gereklidir. Zira değerlerin bireylere kazandırılmasında en etkili unsurlar aile, okul ve çevre olarak sayılabilir.

Aile, anne baba, çocuklar ve diğer yakınlar arasında belli ölçüde içten, sıcak ve güvenli ilişkilerin kurulduğu, toplumsal ve sosyal etkinliklerin belli ölçüde yer aldığı toplumsal bir birimdir, diyen Doğan ve Uçak (2022), toplumsal yaşama hazırlanma sürecinin belli ölçüde ilk ve etkili biçimde gerçekleştiği kurum olduğunu belirtmektedirler. Bir birey ilk değer algısını ailede edinir, düşüncesi genel bir kanaat olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Günümüzde kişilik gelişiminin hayat boyu süren bir olgu olduğu genel anlamda kabul görmekle birlikte çocukluk dönemlerinde ailede alınan eğitimin temel oluşturucu etkisi hemen herkes tarafından kabul edilmektedir” (Kaymakcan ve Meydan, 2016, s.193). Bu kabulün getirdiği diğer bir düşünce de anne ve babaların değer yargılarının kendi çocuklarına doğrudan yansıdığı inancıdır.

Toplumun temel kurumlarından birisi olan aile, kendisi bir değerler sistemidir ve değerlerle örülmüş bir kurumsal yapıyı oluşturur diyen Dilmaç ve Bircan (2015), ayrıca ailenin temel işlevleri açısından baktığımızda, bireylere sosyalleşme sürecinde toplumun değerlerinin öğretilmesinde ve yaşatılmasında bir sonraki kuşağa bu değerlerin aktarılmasında önemli bir işleve sahip olduğunun altını çizmektedirler.

2.4.2. Okullarda değerler eğitimi

Aileden sonra değerlerin kazandırılmasında en önemli işlevi okullar görmektedir. Ebeveyninden aldığı bilgi ve donanım ile okula giden bir öğrenci hayatında ciddi değişiklikler yapabilecek bir rol model olan *öğretmen* ile okullarda karşılaşmaktadır. Çoğunlukla ilk defa aile dışında bir kişinin etkisini hissedilen çocuğun, *değer* algısının oluşmasında bu nedenle eğitimcilerin önemli bir etkisinin bulunduğu söylenebilir.

“Eğitimin gayesi ne olmalıdır?” sorusuna önemli pedagogların verdiği en güzel cevap *ahlaki karakterdir*. Meydan, (2014) en üst gayeye ulaşabilmek için okulların yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve sosyal davranışlarını etkileyebilmeleri gerektiğini ifade ederek, çağın getirdiği olumsuz durumlar karşısında, okulların öğrencilerine iyi tercihler yapabilmek için seçenekler gösterebilmesi gerektiğini ve aynı zamanda bu tercihleri yapabilmeye stratejilerini sunabilmelerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Değerler eğitiminin çocukların ve gençlerin pozitif değerleri keşfedip geliştirmeleri ve kendi potansiyellerine göre ilerlemeleri için yürütülen eğitimsel gayretler olarak tanımlayan Meydan (2010), bu tanımlamasıyla okulun değer aktarımındaki rolünü de önemli ölçüde ortaya koymaktadır. Artan gençlik eğilimleri, toplumda ciddi endişelere yol açmaktadır. Bu olumsuz durumlar, gençler arasında şiddet ve saldırganlık, hırsızlık, kopya, otoriteye saygısızlık, akranlarına karşı gaddarlık, önyargı, kötü dil ve argo kullanımı, erken cinsel gelişme ve cinselliğin kötüye kullanımı, ben merkezli davranışlar ve toplumsal sorumluluktaki düşüş, alkol ve uyuşturucu gibi kendine zarar verici davranışlardaki artışlar ve aile yapısındaki bozulmalar gibi bir dizi soruna işaret etmektedir. Küresel kurumların başında gelen UNESCO tarafından belirtilen şu tespit de düşüncemizi desteklemektedir:

Günümüz toplumlarında çocuk ve gençler giderek daha fazla oranda şiddet, sosyal problemler ve saygı yoksunluğundan etkilenirken onların öğretmenleri ve ebeveynleri yeni meydan okuma ve zorlamalara maruz kalmaktadır (UNESCO, 2010, s.1). Okullar, ailede verilen ya da kazanılan değerlerin ileri derecede pekiştirileceği ve yeni değerlerin kazanılacağı önemli ortamlardır. Ailede olduğu gibi okulda da değerler eğitimi yaşantıların bir parçası haline getirilerek verilmeli ve uygulamalarla desteklenmelidir. Hökelekli ve Gündüz’e (2013) göre de kazandırılmak istenen değerlerin, okul çatısı altında kabul gören, benimsenen ve yaşanan değerler olması, bunların sosyal öğrenme yoluyla ve doğal süreçte edinilmesini kolaylaştırabilir.

1997 ile 2003 yılları arasında dünya genelinde uygulanan çeşitli değerler ve karakter eğitimi programlarının sonuçlarını inceleyen Berkowitz ve Bier'in (2004) programların öğrenciler arasında şiddet ve madde kullanımının ve riskli davranışların önemli oranda azalmasını sağladığı, karakter eğitiminin okulu daha güvenli hale getirdiği sonucunu da Meydan (2014) aktarmaktadır.

Okullarda ahlaki gelişim için özel bir çaba harcanması öncelikle okulun kendisi için gereklidir. Saygının, sevgi ve hoşgörünün olmadığı bir ortamda ne öğretmenin ne de öğrencinin mutlu olması söz konusu olacaktır. Bu yüzden de değerlerin aktarımında başarılı kabul edilen okulların hem idare hem de öğretmenler yönüyle farklı olduğu ve bu farklılığın her türlü başarıda ortaya çıktığı görülecektir. Bir bütün olan eğitimin, tüm yönleriyle hedeflere ulaşabilmesi öğrencilerine mutlu bir ortam sunabilen, onları sorumlu davranma konusunda cesaretlendiren, düzenli bir okul görüntüsü veren kurumlar sayesinde mümkün olacaktır. Değerler eğitimi çalışmaları da eğitimdeki bir kol olarak yine ancak böyle bir ortamda başarılı olabilecektir.

Eğitimimizde değerler eğitimi sürekli ileri yönlü bir ivmeyle daha çok gündemde tutulmaktadır. İlköğretimde 7. ve 8. sınıflarda *Vatandaşlık ve İnsan Hakları*, 4. sınıftan itibaren *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* dersleriyle sağlanırken, lise düzeyinde de bu eğitim *İnsan İlişkileri, Demokrasi ve İnsan Hakları* ile *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* dersleriyle verilmeye çalışılan bu alan yeni müfredatla birlikte daha da geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak özel bir bilgi türü olan etik değerler eğitim sürecinde çok kuramsal ve teknik bilgiler gibi sunulduğundan bu derslerin müfredat programları, kitapları ve öğretim yöntemiyle ilgili henüz tam aşılamayan ciddi problemler vardır (Kaymakcan ve diğ., 2013, s. 321).

Değerler eğitimi çalışmaları son yıllarda eğitimin bir parçası olarak görülmekte ve yeni öğretim programları bu alan üzerinden planlanabilmektedir. Buna rağmen bu konuda uygulamada eksikler olduğu görülmektedir. Hemen hemen tüm eğitim kademelerinde *değerler eğitimi* üzerinden yürütülen çalışmalarda görülebilen bu aktarım probleminin temelinde *değer* kavramının yeterince somutlaştırılamaması ve kavramsal içeriğinin önemli farklılıkları barındırması bir sebep olarak gösterilebilir.

Son yüz yılda *değerler eğitimi* adı altında alanyazında yer edinen çalışmaların içeriğindeki *değer sınıflandırmaları* da bu düşünceyi desteklemektedir. Allport ve Vernon (1931), çalışmalarında değerleri; bilimsel, ekonomik, siyasî, sosyal ve dinî olmak üzere kategorize

ederken, Güngör de (1998) değerleri altı grupta toplar: estetik, teorik (veya ilmî), iktisadî, siyasî, sosyal ve dinî değerler.

Değerler, ayrıca grup ölçekli değerler ve bireysel değerler olarak da tasnif edilebilir (Kilby, 1993). Bütün bu sınıflandırmalar da göstermektedir ki *değer* denilen kavram aslında hayatın bütün alanlarını kapsamaktadır. Bu yüzden de bu alan içeriği itibariyle tam olarak eğitimle iç içedir.

Değerler eğitiminin temellendirilmesi üzerine buraya kadar belirtilenler değerler eğitiminin okulların sorumluluk alanlarının başında geldiğini ve bu alanın en önemli merkezlerinden biri olduğunu göstermektedir. Alanda yaşanan tartışmalar da genellikle değerlerin öğretilip öğretilmemesinden çok hangi değerlerin, hangi yaklaşımlarla, hangi uygulama yöntem ya da teknikleriyle bireylere aktarımının nasıl başarılabileceği noktasında ortaya çıkmaktadır.

“Bu yüzden gerçek soru *okullar değer öğretmeli mi?* değil; *Okullar hangi değerleri öğretmeli?* Ve *seçilen değerleri nasıl iyi bir şekilde öğretebiliriz?* Olmalıdır” (Lickona, 1991, s. 20-21 akt. Meydan, 2014, s. 96).

Değerlerin nasıl iyi bir şekilde öğretilmesi sorusuna verilecek cevaplarda da tam anlamıyla ortak bir sistem ya da planlama bulunmamaktadır. Bununla birlikte değerler eğitiminin yine okullar üzerinden somut ve anlaşılabilir ya da sezdirilebilir nitelikte öğrencilere aktarılması hususunda dünya toplumları açısından bir realitenin şekillendiği de bu alanda yapılan yoğun akademik çalışmalardan anlaşılmaktadır.

2.5. Kök değerler

Toplumsal değerleri, bir toplumun bireylerinin zaman içinde oluşturduğu, anlamlı ve değerli bulunduğu, birlikte paylaştığı ve sürdürmeye çalıştığı, toplumsal bütünleşmeyi ve dayanışmayı sağlayan, toplumdan topluma farklılık gösteren ve zamanla değişime uğrayabilen değerler olarak nitelendiren Özbaşı, (2020) bu konuda önemli bir çerçeve çizmektedir. Bu çerçeve, değerlerin birey ile toplum arasındaki manevi bağların oluşum sürecini ifade etmesi açısından da önem arz etmektedir.

Geçmişten bugüne önemli yaşantı tecrübeleri ile ortaya çıkan değerler, zaman içerisinde toplumun bütün bireyleri üzerinde bağlayıcı bir etki oluşturma durumuna gelmiştir. Değerler eğitimi süreçlerinin ülkemizde de daha büyük bir dikkatle ele alınmasının kaçınılmaz bir

olguya dönüştüğü son çeyrek asır içerisinde görülmektedir. Türkiye’de değer iletimi belirli bir plan dâhilinde olmadan bazı derslerde doğrudan bazı derslerde ise örtük program içinde sağlanmıştır.

Bu uygulama 2004 yılında pilot uygulamasına başlanan yapılandırmacı ilköğretim programlarıyla başka bir ivme kazanmış ve derslerde her üniteye doğrudan kazandırılacak değerler gösterilmeye başlanmıştır diyen Tozlu ve Yüce (2020) de bu durumu belirtmektedirler.

Pilot uygulamalarla başlayan resmi *değerler eğitimi* çalışmaları bir süre sonra daha da sistemli bir bütüne dönüşmüştür.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 18 Temmuz 2017 tarihinde *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine* başlığıyla yayınladığı bu bildirisinde Değerler Eğitimi’ne ilişkin *on kök değerden* bahsedilmiştir. Bu değerler: *adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik* olarak sunulmuştur (Topal, 2009, s. 248).

Sosyal alanlar için önemli bir etki oluşturan bu *değerler* süreci böylelikle resmi alanlar için de daha dikkate değer bir şekle bürünmüştür. Öyle ki Bulut’un (2020) da belirttiği üzere 2018 yılında Türkçe dersiyle birlikte 51 dersin öğretim programı yenilenmiş ve yayımlanan öğretim programlarında ortak bir bölüm oluşturulmuştur. Bu ortak bölümde *değerlerimiz* başlığı altında bağımsız bir konu yer almıştır. Aşağıda 2018 yılında uygulamaya konulan öğretim programlarının tamamında ortak olarak verilen kök değerler sırasıyla tanıtılmıştır.

2.5.1. Adalet

Adalet, insanın var oluşuyla birlikte ortaya çıkan terimlerden biri olarak kabul görmektedir.

Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk(TDK, 2005, s. 18).

Sözlükte bu şekilde dört anlamı bulunan bu kavram, ilk cümlede de belirtildiği üzere insanlığın temel aldığı evrensel değerlerin başında gelmektedir. Her toplumun kendi dinamikleri içerisinde bir kalıba oturttuğu adalet değerinin, dünyaya gelen tüm bireyler için ortak bir karşılığı barındırdığı da bir gerçektir. Köse’ye (2019) göre bir değer olarak adaletin

bireylere kazandırılması, hayatlarında adil olmanın önemini fark ederek bu yönde davranışlar sergilemeleri açısından son derece önemlidir.

Kalkışım (2013) da adâletin pek çok erdemi kuşatıcı ve kapsayıcı bir kavram olduğunu belirterek Aristo'nun adâlet kavramını, bütün diğer faziletleri içine alan ve kanunlara itaatle ortaya çıkan en tamamlanmış ve en mükemmel bir fazilet, olarak dile getirdiğini ifade etmektedir. Bu değerlendirmeler de göstermektedir ki *adalet* bireyler açısından başta gelen erdemlerden birisidir.

2.5.2. Dostluk

Dostluk, herkesçe bilinen ve çokça kullanılan kavramlardan birisidir. Sözlükte karşımıza iki anlamda çıkmaktadır: “Dost olma durumu, dostça davranış” (TDK, 2005). Çocukluktan itibaren insanın hayatında önemli biri yeri kapsayan değerlerin başında gelmektedir. Kendisi ile birebir aynı karşılığı vermese de *arkadaşlık* kelimesi de *dostluk* kelimesi ile eşdeğer görülebilmektedir.

Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri (TDK, 2005: 120) olan arkadaş ile arkadaşlığın daha ileri, samimi, yakın bir aşaması olan dostluk, insan hayatının önemli ihtiyaçlarından ve parçalarındandır. Toplum içinde yaşayan insanın; dertlerini, kederlerini, mutluluklarını, sevinçlerini paylaşabileceği, zor durumlarında destek alabileceği, güvenebileceği, birlikte zaman geçirebileceği insanlara, dolayısıyla arkadaşlara, dostlara ihtiyacı vardır (Fırat ve Mocan, 2014, s.40).

Bu ihtiyaç insanın yaratış özelliklerinde var olan bir hakikattir. Sosyal bir canlı olan insanın yalnız yaşamaktan ziyade paylaşma, ortak duygularda bir araya gelme isteği bir anlamda zorunluluktur. Bu yönüyle bakıldığında da *dostluk* bireylere aktarılması gereken değerlerin başında gelmektedir.

2.5.3. Dürüstlük

Dürüstlük, TDK'nin (2005) büyük sözlüğünde *doğruluk* olarak karşılık bulmaktadır. Yıkılmaz'a (2018) göre ise dürüstlük, etimolojik olarak doğruları ve gerçekleri söylemek;

samimi, güvenilir ve sadakatli olmak anlamına gelmekte ve içtenlik, doğruluk, açıklık, netlik gibi kişilik özelliklerine sahip olmayı yansıtmaktadır.

İnsanlığın en temel değerleri arasında yer alan bu kavram için Görmez ve Merey (2022) göre dürüstlük, samimiyetle eş anlamlıdır ve aynı zamanda diğer değerlerin bireyin davranışlarına ne kadar nitelikli biçimde yansıdığının da bir ölçütüdür. Bu nedenle dürüstlük, hayatın her alanında temel bir değeri ifade etmektedir. Eğitim sistemlerinin bireylerin geleceğe hazırlanmasında üstlendiği temel sorumlulukları arasında *dürüstlük* değerinin işlenmesi de bulunmaktadır. Okullara bu alanda görevler düşmektedir. Demirkaya ve Çal'ın (2018) da belirttiği üzere sağlıklı bir toplum yapısı düzeni oluşturmak ve ahlaklı bireyler yetişmesi için okulda dürüstlük değerinin öğrenciler tarafından edinilmesi önem arz etmektedir.

2.5.4. Öz denetim

Öz denetim, daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol, anlamlarına gelmektedir (TDK, 2005). Öz denetim kapasitesi kişiye göre farklılık göstermektedir. Bazı insanlar, hayatlarını idare etme, öfkelerine hâkim olma, verdikleri sözleri yerine getirme, diyetlerini sürdürme, para biriktirme, işlerinin üstesinden gelme, sır saklama vb. durumlarda diğerlerinden daha iyi olabilmektedir (Akt. Aksel, 2018).

Bununla birlikte iradesini yetkin kullanamayıp öz denetimini sağlayamayan bireylerin varlığı da söz konusudur. Taneri (2022) öz denetim kavramının temel olarak, bireylerin tepkilerini özellikle belirlenmiş standartlara uygun hale getirebilecekleri bir dizi psikolojik sürece atıfta bulunduğunu ifade etmektedir. Hayatın tüm alanlarındaki dengeyi ifade eden bu değer birçok yönüyle bireylerin sosyalleşme, değer görme, itibar sahibi olma gibi önemli manevi kazanımların da temelini oluşturmaktadır. Öz denetim ile davranış arasında etkin bir ilişkinin varlığı ve öz denetimin davranışı etkilediği ifade eden Gölle (2018) öz denetimin istenmeyen bir davranışı engelleyebildiği gibi istenilen bir davranışın sergilenmesini de desteklediğini belirtmektedir.

2.5.5. Sabır

Sabır, acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç ve olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme, demektir (TDK, 2005). Sabır kavramı insanın vazgeçilmez evrensel değerleri arasında yer almaktadır. Farklı bakış açılarına ve konulara göre çeşitli anlamları barındıran sabır değeri Akgül (2019) tarafından karşılaşılan sıkıntı esnasında acele etmeden beklemek olarak tanımlanmakla birlikte, kişinin atlatması ve beklemesi gereken o süreçte sıkıntılarla mücadele edebilmesi ve bunu yaparken ümitsizliğe düşmemesi, kimseyi ve hiçbir şeyi kırıp dökmeden, başarıya adım adım ilerlemesi; şeklinde ifade edilmektedir.

Bireylerin dini, içtimâî ya da ahlâkî duyarlılıklarına göre değişkenlik gösteren bir içeriği kapsasa da neredeyse tüm toplumların benimsediği bir değer olan sabır, insanı yetiştiren ve olgunlaştıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle evrensel olan sabır değerini, bireyin hayatı anlamlandırmasından başlayarak ömrünün sonuna kadar sürecek yaşamsal mücadelesinde ona güç veren, denge ve uyum arayışında destek sağlayan, onu başarıya götüren ve ardından mutluluk hedefine ulaşmasına aracılık eden psikolojik bir olgu olarak nitelendiren Doğan ve Gülmez (2014) de konunun bu yönüne dikkat çekmektedirler.

Sabrın hazzal iyi oluşu doğrudan etkilediğini belirten Eliüşük (2014), bu değer in stresli durumlarda duygulara tampon görevi gördüğünü, bireyin can sıkıcı durumlarla kendini zorlamadan daha uyumlu başa çıkabilmesini sağladığını ve kişiler arası ilişkileri kolaylaştırıcı etkiler yaptığını dile getirmektedir. Bu düşüncelerden de anlaşılacağı üzere bireyin içsel eğitim sürecinin de bir parçası olan “sabır” değeri, değerler eğitiminde oldukça önemli bir yerde bulunmaktadır.

2.5.6. Saygı

Saygı kök değerler açısından önemlidir. Kır al (2018) sabrı, insanlar tarafından farklı şekilde ele alınmakla birlikte genel olarak bakıldığında değeri, üstünlüğü, faydası, kutsallığı vb. gibi nedenleri ile herhangi bir kimseye ya da bir şeye karşı dikkatli ve ölçülü davranmaya yol açan tutum ile başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu olarak tanımlamaktadır. Bunun dışında aynı kavram TDK (2005), büyük sözlüğünde ise “değeri, üstünlüğü, yaşlılığı,

yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram ve başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” olarak iki karşılık bulmaktadır. Kök değerlerin birçoğu gibi evrensel nitelik taşıyan *saygı* değerini belli bir kalıba oturtmak mümkün değildir. Coğrafyalara, yaşam alanlarına ve toplumsal farklılıklara göre değişkenlik gösterebilen bu kavramın her birey tarafından algılanış şekli de önemli değişkenlik gösterebilir. Arıcı ve Maden (2018) de saygının tek bir cümle ya da yaklaşım ile açıklanamayacağını; çünkü saygının bir tutum, davranış biçimi, gerçeklikler ya da olaylar karşısında benimsenen tavrın ve duygunun bir ifadesi olarak ortaya çıkabildiğini belirtmektedirler. Herhangi bir toplum özelinde tek bir somut karşılığı bulunmayan *saygı* değeri zemine ve koşullara göre farklılıklar gösterebilir. Bireyler yeri geldiğinde kendine dahi saygı gösterebileceği gibi başka insanlara, doğaya, hayvana, eşyaya dahi yine aynı değer üzerinden bir karşılık oluşturabilmektedir. Yirmi birinci yüzyılda sosyokültürel farklılıkların yanında sosyo-ekonomik, fiziksel, dinsel vb. pek çok alanda da farklılıkların var olduğu düşünüldüğünde bu değerın öneminin artmakta olduğunu ifade eden Köç ve Duygu (2018) *saygının* ne denli önemli ve gerekli bir değer olduğunu ortaya koymaktadırlar.

2.5.7. Sevgi

Sevgi, Türk Dil Kurumu (2005) sözlüğünde “insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” olarak karşımıza çıkmaktadır. Yıldız’a (2009) göre de sevgi, bütün insani ilişkilerde herkesçe benimsenmesi gereken, insanların birbirlerine güven duymalarını, ilişkilerini geliştirmelerini ve böylece hayattan zevk almalarını sağlayan bir değer, şeklinde ifade edilmektedir.

Toplunun bir arada yaşayabilmesi birlikte ortak alanlar oluşturabilmesi bakımından önemli bir işlevi olan *sevgi* değerinin, daha geniş alanları etkileyen bir kavram olduğu da bir gerçektir. Otmar (2019) da doğaya, hayvanlara, vatana ya da insanlara duyulan yakınlığı ifade eden bir değer olan sevgi değerinin; hayvan sevgisi, doğa sevgisi, aile sevgisi, anne baba sevgisi, kardeş sevgisi, sanat sevgisi, vatan sevgisi gibi kendi içinde farklı türlere ayrıldığını belirterek kavramın çok yönlülüğüne değinmektedir.

Evrensel değerlerin başında gelen *sevgi* değerinin toplumların kültürel yapılarına göre farklılık gösterme potansiyeli de diğerlerine nazaran daha az olarak kabul edilebilir. Bu kavramın insanlık nezdindeki önemine dair Hökelekli şu net görüşleri ortaya koymaktadır:

Sevgi hayatın hareket ettirici gücüdür; var olan başka şeylere doğru her şeyi sevk eden sevgi olmaksızın varlığın gerçek olamayacağı söylenbilir. Sevgi, ayrılmış olanı birleşmeye sevk eden bir enerjidir (Hökelekli, 2013, s.15).

2.5.8. Sorumluluk

Sorumluluk; kişinin kendisine verilen ya da üzerine aldığı işin sonuçlarını üstlenme, kendi davranışlarının sonuçlarını kabullenme, bir işi istenen nitelik ve nicelikte ya da özellikte yapma olarak tanımlanabilir (Hökelekli, 2012, s.57). Türk Dil Kurumu (2005) sözlüğünde sorumluluk kavramı; bireyin kendi eylemlerini veya yetki alanına giren herhangi bir durumun sonuçlarını üstlenme ve yüklenme sorumluluğu olarak açıklanmaktadır. Aktan’a (2007) göre yaşam, sorumluluk gerektirir. İçinde yaşadığımız toplumda, ülkemizde ve dünyada yaşam kalitesinin arzuladığımız düzeye gelmesi için kişisel ve kurumsal olarak sosyal sorumluluğumuzu yerine getirmeliyiz, ifadesi sorumluluk değerinin önemini ortaya koymaktadır. “*Sorumluluk bilincinin bireyde olgunlaşmayıp davranış haline getirilmemesi durumunda, bireyin hayatının her kademesinde sorun yaşaması muhtemeldir*” (Karakuş, Kartal ve ağlayan, 2016, s.6).

Ağır’ın (2017) da ifade ettiği gibi sorumluluk taklit, örnek, sosyal adalet gibi dış kaynaklı duygulara yönelik etkenlerden değil de vicdanî bir kaynaktan temelini almalıdır. Böyle bir sorumluluk anlayışı, kişilerde hem sürekli, hem de ahlakilikle ifade edilen bir davranış sekli geliştirecektir. Kavramın tanım ve yorumlarından da anlaşılacağı üzere sorumluluk, hayatın tüm alanlarında bireylerin yaşam kalitesini artıran, yaşamına anlam katan bir değer olarak öne çıkmaktadır ve evrensel bir nitelik taşımaktadır.

2.5.9. Vatanseverlik

Vatandaşın bir kimlik duygusuna sahip, belirli haklardan yararlanan, görev ve sorumluluklarını yerine getiren, kamusal işlerde ilgi ve katılım gösteren, temel toplumsal değerleri kabul eden birey olduğunu ifade eden Faiz, Turan ve Avcı (2021) vatanseverlik değerinin temellendirmesine de ışık tutmaktadırlar.

Vatanseverlik ile ilgili yapılan araştırmalara ve tanımlara bakıldığında; vatanseverliğin milli gurur, milli kimlik, vatan sevgisi, millet sevgisi, sıra hasreti ve toprak bütünlüğü kavramlarıyla ilişkili olduğu görülür (Gündüz ve diğ., 2019, s.593).

Vatanseverlik evrensel değer olmaktan ziyade milli değerler arasında kabul edilebilir. Her toplum kendi içinde bu kavramı farklı derinliklerle bir zemine oturtabilmektedir.

Yılmaz ve Duman'a (2018) göre milletin şuur altına kazınan, yeri geldikçe ortaya konan, atalardan günümüze doğru gelen ve millete tarih süresince varlığını devam ettirme gücü veren değerler milli değerlerdir, tanımlamasını yapmaktadır. Özkartal (2009) da bir milletin ırkından, vatanından, dininden, tarihinden, kültüründen, örf ve adetlerinden kaynaklanan ve nesilden nesile devam eden milli ve manevi duygu, düşünce ve inançlarına, o milletin milli ve manevi değerleri deneceğini ifade etmektedir.

2.5.10. Yardımseverlik

Çelik'e (2014) göre yardımseverlik en yalın anlamıyla, ihtiyacı olana, hiçbir karşılık ya da kişisel fayda gözetmeksizin gönüllü olarak maddi ya da manevi destekte bulunma durumu, olarak ifade edilmektedir.

Yardımseverlik bireyler arasındaki ilişkileri artıran, bağlılığı güçlendiren, insanların eksikliklerini gideren, boşluklarını dolduran ve birlikteliklerini kuvvetlendiren bir histir. Yardımseverlik duygusu, insanlar arasındaki insani, ahlaki ve içtimai vasıfların ön plana çıkmasını sağladığı gibi, insanlar arasındaki saygı, sevgi ve hoşgörü gibi birçok değeri de pekiştirmektedir (Aktepe, 2014, s.19).

Yardım, paylaşma gibi kavramları da kapsayan *yardımseverlik* değeri, diğer birçok değer gibi evrensel nitelik taşımaktadır. Farklı kültür ya da coğrafyalarda adının veya şeklinin çeşitli olması da bu değerini önemini artırmaktadır.

2.6. MEB'in 100 Temel Eser projesi

100 Temel Eser Projesi, MEB tarafından 2005 yılında hayata geçirilen ve öğrencilerce okunmasının tavsiye edildiği bir öneri çalışmasıdır. Bu proje sürecinde liste her yıl yeni kitaplar eklenerek güncellenmiş ve son olarak da 2018 yılında uygulanmıştır. 2018 yılında MEB tarafından öğrencilerin okunması için tavsiye edilen 100 Temel Eser içerisinde yerli ve yabancı toplam 52 roman, 1 söylev, 1 tiyatro, 11 hikâye, 15 şiir, 12 deneme, 2 gezi, 2 anı, 1 biyografi, 1 fıkra ve 1 masal kitabı yer almıştır. Bu eserlerin isimleri ve yazarları aşağıda Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

100 Temel Eser

Eser	Yazar
1. Açlık	(Knut Hamsun)
2. Aganta Burina Burinata	(Halikarnas Balıkcısı)
3. Akdeniz	(Panait Istrati)
4. Ayaşlı ile Kiracıları	(Memduh Şevket Esendal)
5. Babalar ve Oğullar	(Turgenyev)
6. Beyaz Diş	(Jack London)
7. Beyaz Gemi	(Cengiz Aytmatov)
8. Bir Bilim Adamının Romanı	(Oğuz Atay)
9. Cemo	(Kemal Bilbaşar)
10. Çalıkuşu	(Reşat Nuri Güntekin)
11. Çanlar Kimin İçin Çalıyor	(Ernest Hemingway)
12. Derviş ve Ölüm	(Mehmet Selimoviç)
13. Dokuzuncu Hariciye Koğuşu	(Peyami Safa)
14. Don Kişot	(Cervantes)
15. Drina Köprüsü	(İvo Andrić)
16. Drina’da Son Gün	(Faik Baysal)

17. Esir Şehrin İnsanları	(Kemal Tahir)
18. Eskiçinin Oğulları	(Orhan Kemal)
19. Fareler ve İnsanlar	(John Steinbeck)
20. Fatih-Harbiye	(Peyami Safa)
21. Gora	(Rabindranath Tagore)
22. Gün Olur Asra Bedel	(Cengiz Aytmatov)
23. İbrahim Efendi Konağı	(Samiha Ayverdi)
24. İki Şehrin Hikâyesi	(Charles Dickens)
25. Kalpaklılar	(Samim Kocagöz)
26. Kaplumbağalar	(Fakir Baykurt)
27. Karartma Geceleri	(Rıfat Ilgaz)
28. Kayıp Aranıyor	(Sait Faik Abasıyanık)
29. Kiralık Konak	(Yakup Kadri Karaosmanoğlu)
30. Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç	(Hüseyin Rahmi Gürpınar)
31. Kuyucaklı Yusuf	(Sabahattin Ali)
32. Küçük Ağa	(Tarık Buğra)
33. Madame Bovary	(Flaubert)
34. Mai ve Siyah	(Halit Ziya Uşaklıgil)
35. Mor Salkımlı Ev	(Halide Edib Adıvar)
36. Onlar da İnsandı	(Cengiz Dağcı)
37. Ölü Canlar	(Gogol)
38. Robinson Crusoe	(Daniel Defoe)
39. Sahnenin Dışındakiler	(Ahmet Hamdi Tanpınar)
40. Savaş ve Barış	(Tolstoy)
41. Sefiller	(Victor Hugo)
42. Sergüzeşt	(Samipaşazade Sezai)
43. Ses ve Öfke	(William Faulkner)
44. Sinekli Bakkal	(Halide Edib Adıvar)
45. Sokakta	(Bahattin Özkışı)
46. Suç ve Ceza	(Dostoyevski)
47. Tütün Zamanı	(Necati Cumalı)
48. Vadideki Zambak	(Balzac)
49. Yaban	(Yakup Kadri Karaosmanoğlu)

50. Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz	(Aziz Nesin)
51. Yedinci Gün	(Orhan Hançerlioğlu)
52. Yılık Atı	(Abbas Sayar)
53. Nutuk	(Mustafa Kemal Atatürk)
54. Faust	(Goethe)
55. Çağlayanlar	(Ahmet Hikmet Müftüoğlu)
56. Dede Korkut Hikâyeleri	
57. Gazoz Ağacı	(Sabahattin Kudret Aksal)
58. Gurbet Hikâyeleri	(Refik Halit Karay)
59. Gülistan	(Sadi)
60. Ömer Seyfettin Hikâyelerinden Seçmeler	
61. Haldun Taner Hikâyelerinden Seçmeler	
62. Sait Faik Abasıyanık Hikâyelerinden seçmeler	
63. Kelile ve Dimne	(Beydeba)
64. Kerem ile Aslı	
65. Memleket Hikâyeleri	(Refik Halit Karay)
66. Orhan Veli Kanık'ın Bütün Şiirleri	
67. Çile	(Necip Fazıl Kısakürek)
68. Divan Şiirinden Seçmeler	
69. Dostlar Beni Hatırlasın	(Âşık Veysel)
70. Halk Şiirinden Seçmeler	
71. Han Duvarları	(Faruk Nafiz Çamlıbel)
72. Kendi Gök Kubbemiz	(Yahya Kemal Beyatlı)
73. Kutadgu Bilig'den Seçmeler	
74. Memleketimden İnsan Manzaraları	(Nazım Hikmet)
75. Mesnevi'den Seçmeler	(Mevlana)
76. Otuz Beş Yaş	(Cahit Sıtkı Tarancı)

77. Safahat	(Mehmet Âkif Ersoy)
78. Ahmet Muhip Dıranas şiirlerinden seçmeler	
79. Ahmet Kutsi Tecer şiirlerinden seçmeler)	
80. Yunus Emre Divanı'ndan seçmeler	
81. Beş Şehir	(Ahmet Hamdi Tanpınar)
82. Bize Göre	(Ahmet Haşim)
83. Boğaziçi Mehtapları	(Abdülhak Şinasi Hisar)
84. Boğaziçi Şıngır Mıngır	(Salah Bırsel)
85. Bu Ülke	(Cemil Meriç)
86. Devlet	(Platon)
87. Diyorlar Ki	(Ruşen Eşref Günaydın)
88. Eğil Dağlar	(Yahya Kemal Beyatlı)
89. Gençlerle Başbaşa	(Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil)
90. Sokrates'in Savunması	(Eflatun)
91. Şehir Mektupları	(Ahmet Rasim)
92. Türkçenin Sırları	(Nihad Sami Banarlı)
93. Anadolu Notları	(Reşat Nuri Güntekin)
94. Seyahatname	(Evliya Çelebi)
95. Çankaya	(Falih Rıfkı Atay)
96. Zeytindağı	(Falih Rıfkı Atay)
97. Suyu Arayan Adam	(Şevket Süreyya Aydemir)
98. Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler	
99. Türk masalları	(Naki Tezel)

100 Temel Eser projesinin 2018 yılı listesinde roman, şiir, masal, anı, gezi, söylev ve fıkra gibi edebiyatta öne çıkan belli başlı türlerde eserler yer almıştır. Bu eserlerin bir kısmı dünya edebiyatından seçilirken bir kısmı da Türk edebiyatından seçilmiştir.

2.7. İlgili araştırmalar

Kök değerler, bir toplumun ortak ahlaki ve kültürel değerlerini ifade eden kavramlardır. MEB tarafından belirlenen on kök değer şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, saygı, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik. Bu değerlerin eğitimde nasıl kazandırılacağı ve öğrencilerin değer algıları üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Örneğin, Çelik ve Doğan Kahtalı (2022) ortaokul öğrencilerinin kök değerlere yönelik metaforik algılarını incelemişlerdir. Topal (2019) ise değerler eğitimi ve on kök değerlerin önemini vurgulamıştır.

Kök değerlerin eğitimde önemi büyüktür. Çünkü bu değerler, öğrencilerin toplumsal hayata uyum sağlamasına, kendilerini okulda daha mutlu ve güvende hissetmesine, iyi karaktere sahip vatandaşlar olarak yetişmesine ve gündelik yaşamda kullanacakları bilgi ve becerileri etkili bir şekilde öğrenmesine katkı sağlar (Gündüz ve Bağcı 2019). Ayrıca bu değerler, öğrencilerin yorumlama, çıkarımda bulunma, öğrendiğini karşılaştığı probleme yansıtabilme, analiz edebilme, eleştirel düşünebilme, düşüncelerini sentezleyebilme gibi üst düzey zihinsel beceriler kazanmasına da yardımcı olur (MEB, 2022).

Kök değerleri öğretirken kullanılan yöntem ve teknikler de önemlidir. Öğretmenlerin sadece bilişsel öğrenmelerle sınırlı kalmayıp öğrencilerin duygu, tutum, değer, inanç gibi duyuşsal davranışlarını geliştirmesi gerekmektedir. Eğitim her yönüyle bütüncül olarak ele alınması gereken bir süreçtir. Öğretmenlerin değerleri programların bütüncüleyici bir parçası olarak ele alması ve uygun yaklaşımları kullanarak açık ve/veya örtülü biçimde öğrencilere kazandırması önemlidir (Ulusoy ve Aslan, 2019). Örneğin, örnek olay, gezi ve araştırmaya dayalı teknikleri seçerek öğrenciyi aktif hale getirmek etkili bir yöntemdir (Gündüz ve Bağcı, 2019). Ayrıca metaforik algılama yöntemiyle de öğrencilerin soyut kavramları somutlaştırmasına ve anlamasına yardımcı olunabilir (MEB, 2022).

Sosyal bilgiler ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi adlı çalışma, sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi kök değerlerin, ders kitaplarındaki metinlerdeki temsilini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma sonucunda bu değerlerin hem sınıf seviyesi hem de öğrenme alanları bağlamında dengeli bir dağılım gözlemlendiği tespit edilmiştir (Köksal ve diğ., 2022).

Değerler eğitimi ve on kök değer adlı çalışma, bir toplumun yüksek uygarlıklar derecesine çıkabilmesi için üstün yeteneklerle donanmış ahlaki değerlere sahip gençler yetiştirmesinin önemini vurgulamaktadır. Çalışma, MEB tarafından tespit edilen on kök değerlerin değerler eğitimi açısından genel bir değerlendirmesini yapmaktadır. Çalışma, bu değerlerin yeteri kadar işlenip işlenmediğini ve bu değerlerden başka ahlaki ve dini değerlere yer verilip verilmemesiyle alakalı öğretmen görüşlerini de ortaya koymaktadır (Topal, 2019).

Kök değerler bakımından Türk atasözleri adlı çalışma, Türk kültürünün önemli unsurlarından olan atasözlerinin kök değerler açısından nasıl bir yapıya sahip olduğunu incelemektedir. Çalışma, sözlükteki atasözlerini adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerine göre içerik analizi ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda atasözlerinin bu kök değerleri yansıttığı ve Türk toplumunun ahlaki yapısını ortaya koyduğu görülmüştür (Çelik ve Doğan Kâhtalı, 2022).

Kök değerler açısından Osman Çeviksoy'un romanları adlı çalışma, Osman Çeviksoy'un Başıma Dağlar Düştü, Ömrümüz Gurbet ve Bebiha adlı romanlarını kök değerler açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, romanlarda değerlerin 204 defa kullanıldığı tespit edilmiştir. En çok kullanılan kök değer sevgi (f=53) olup onu sorumluluk (f=37), yardımseverlik (f=35), saygı (f=31), dostluk (f=12), dürüstlük (f=11), öz denetim (f=8), vatanseverlik (f=7), sabır (f=6), adalet (f=4) değerleri takip etmiştir. Eserlerde, kök değerlerden en az yer verilenin adalet olduğu belirlenmiştir. Buna göre Osman Çeviksoy'un romanlarının değerler açısından zengin olduğu ve bu eserlerin değerler eğitimi açısından da önemli olduğu kanısına varılmıştır (Kaplan ve Arıc, 2022).

Ayla Kutlu'nun Merhaba Sevgi adlı çocuk romanının değerler eğitimi ve on kök değer açısından incelenmesi adlı çalışma, Ayla Kutlu'nun "Merhaba Sevgi" adlı çocuk romanını

değerler eğitimi ve on kök değer açısından incelenip eserin içerdiği değerleri tespit ederek öğretim programlarında yer alan on kök değerle kıyaslamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, eserde sevgi (f=25), saygı (f=18), dostluk (f=16), sorumluluk (f=14), yardımseverlik (f=13), dürüstlük (f=10), öz denetim (f=9), vatanseverlik (f=8), sabır (f=7) ve adalet (f=6) olmak üzere toplam 126 defa kök değere yer verildiği belirlenmiştir. Buna göre Ayla Kutlu'nun Merhaba Sevgi adlı çocuk romanının hem çocuk edebiyatı hem de değerler eğitimi açısından önemli bir eser olduğu söylenebilir (Bulut, 2021).

Kök değerler bakımından Türk ve İngiliz romanlarındaki karakterlerin karşılaştırılması adlı çalışma, Türk ve İngiliz romanlarındaki karakterleri kök değerler bakımından karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Türk romancısı Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü adlı romanı ile İngiliz romancısı George Orwell'in 1984 adlı romanı seçilmiştir. Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, her iki romanda da adalet, sevgi, saygı, sorumluluk, vatanseverlik ve öz denetim gibi ortak kök değerlere yer verildiği ancak bunların karakterler tarafından farklı şekillerde yorumlandığı ve yaşandığı görülmüştür. Ayrıca Türk romanda dostluk, yardımseverlik ve sabır gibi bazı kök değerlere daha fazla önem verildiği, İngiliz romanda ise dürüstlük gibi bir kök değer daha fazla işlendiği tespit edilmiştir (Öztürk ve Öztürk 2021).

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin okuduğu Türkçe romanlarda yer alan kök değerlerin incelenmesi adlı çalışma, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin okuduğu Türkçe romanlarda yer alan kök değerleri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda yabancı dil olarak Türkçe öğrenen 30 öğrenciden okudukları Türkçe romanları belirtmeleri istenmiş ve bu romanlar içinden en çok okunan beş tanesi seçilmiştir.

Seçilen romanlar Halide Edip Adıvar'ın Sinekli Bakkal, Orhan Pamuk'un Kar, Yaşar Kemal'in İnce Memed, Elif Şafak'ın Aşk ve Ahmet Ümit'in Beyoğlu Rapsodisi'dir. Çalışmada betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, seçilen romanlarda sevgi (f=67), saygı (f=54), dostluk (f=43), adalet (f=38), sorumluluk (f=36), yardımseverlik (f=32), vatanseverlik (f=28), dürüstlük (f=25), sabır (f=23) ve öz denetim (f=19) olmak üzere toplam 365 defa kök değere yer verildiği belirlenmiştir. Buna göre yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin okuduğu Türkçe romanların hem dil becerilerini

geliştirmelerine hem de Türk kültürünün temelini oluşturan kök değerleri tanımalarına katkı sağladığı söylenebilir (Yavuz ve Yavuz, 2020)

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği ile yapılmıştır. Önceleri sadece nicel veri toplama teknikleri ve analizleri ile sayısal ve genellenebilir ifadelerin kullanıldığı araştırmalar yapıldığını belirten Kırıl'a (2020) göre 21. yüzyılın başlarından itibaren olayları, olguları, durumları yorumlayıcı ve anlamlandırmaya dönük yeni bir araştırma yöntemi de kullanılmaya başlanmıştır. Bu araştırmalar da nitel araştırmalardır. Yıldırım ve Şimşek (2018), nitel araştırma kavramının farklı disiplinleri ve pek çok kavramı bir araya getirdiğinden tek bir şekilde tanımlanmasının oldukça zor olduğunu belirterek bu kavramın şemsiye bir kavram olarak düşünülebileceğini ifade etmektedirler.

Nitel araştırma yaklaşımlarında doğrudan gözlem ve görüşme mümkün olmadığına ya da araştırmanın geçerliliği artırılmaya çalışıldığında görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanı sıra, üzerinde durulan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler de araştırmalara dâhil edilebilmektedir (Sak ve diğ., 2021, s. 232).

Bu çalışmada, MEB tarafından 2018'de belirlenen 100 Temel Eser içinden seçilen dört yabancı ve dört yerli roman değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Bu doğrultuda, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Değerler Formu kullanılmıştır. Araştırma esnasında konu ile ilgili başvurulmuş eserler incelenmiş, ilgili değerler betimsel analiz yöntemi ile kodlanmıştır.

3.1.1. Doküman analizi

Doküman analizi (içerik analizi), yazılı metinlerin ya da belgelerin içerisinde saklı anlamların veya orada okuyucusuna verilmek istenen mesajların, belli bir sistem dâhilinde kavramlar ve kategoriler şeklinde ortaya konup bu kavram ve kategorilerin nicel ve nitel olarak analiz edilmesi olarak tanımlanabilir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015). Yılmaz ve Şimşek (1999) de doküman analizinin araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında

bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsadığını ifade etmektedirler. Koyuncu, Şata ve Karakaya'ya (2018) göre doküman analizinin avantajları ve sınırlılıkları bulunmakla birlikte doküman analizinin avantajlarına bakıldığında etkili bir yöntem olduğu görülmektedir.

“Doküman analizi ile ilgili farklı araştırmacılara ait çeşitli aşamaları içeren sıralamalar söz konusudur. O’Leary (2017) bu aşamaları şöyle belirtmektedir:

1. Beklenmedik durumlar için planlama,
2. Dokümanları toplama,
3. Dokümanların güvenilirliklerini gözden geçirerek onların kasıtlı ve kasıtsız kanıtlarını araştırma ve ortaya koyma,
4. Verileri analiz ederek sonuca gitme.

Forster (1994) da doküman analizinin beş aşama olarak ortaya koymaktadır:

1. Dokümanları elde edebilme
2. Dokümanların orijinalliğinin kontrolü
3. Kodlama ve kategorilendirme için bir sistem oluşturma,
4. Veriyi analiz,
5. Veriyi kullanma ve neticeye gitme.

Merriam (2009) ise benzer şekilde doküman analizinde şu sıralamayı yapmaktadır:

1. Uygun dokümanlara ulaşma,
2. Dokümanların orijinalliğini kontrol,
3. Kodlama ve kataloglama konusunda bir sistematik belirleme,
4. Veri analizi yapma (içerik analizi yapma).

Burada verilen farklı aşamalardan da hareketle, doküman analizinin belli bir plan içinde gerçekleşmesi, amaca uygun dokümanlara ulaşılması, ulaşılan dokümanların kontrolden geçirilmesi ve uygun yöntemlerde analiz edilmesi gerektiği ifade edilmektedir” (akt. Sak ve diğ., 2021, s. 233-234).

Bu çalışmada da Merriam’ın (2009) belirttiği doküman analizi basamakları takip edilmiştir. Önce konuya uygun dokümanlar(kitaplar) belirlenmiş ve iki kez okunmuştur. Bu yapılırken dokümanların orijinal olup olmadıklarına özellikle dikkat edilmiştir. Sonrasında ise eserlerin kök değerler açısından incelenme süreci başlatılmış ve bu konuda bir değer formu oluşturularak kodlama yapılmıştır. En son kısımda ise elde edilen veriler forma işlenerek analiz edilmiştir.

3.2. Araştırmanın örnekleme

Bu çalışmanın evrenini 2018 yılında MEB tarafından belirlenen 100 Temel Eser listesi oluşturmaktadır. Listede yer alan 52 roman arasından *basit rastgele örnekleme* yöntemi ile dört yerli ve dört yabancı roman belirlenmiştir. Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın'a (2015) göre basit rastgele örnekleme hayata geçirebilmek için öncelikle hedef evrenin her bir ögesini içine alan bir örneklem çerçevesinde liste oluşturarak listedeki her bir ögeye 1'den başlayarak bir numara verilir. Bu örnekleme biçiminde oluşturulan listeden verilen numaralar karşılığında seçim yapılabilir. Çalışmanın evrenini oluşturan 100 Temel Eser içerisindeki 52 roman arasından basit rastgele yöntemle yapılan seçimle belirlenen eserler şunlardır:

John Steinbeck'e ait Fareler ve İnsanlar, Sel Yayıncılık'ın Ekim 2018'deki 16. Baskısına aittir. Yabancı romanlardan bir diğeri olan Meşa Selimoviç'in Derviş ve Ölüm adlı eseri de Timaş Yayınları'ndan Ekim 2017'de yapılan 19. baskısıdır. Üçüncü yabancı roman olan ve İvan Sergenyeviç Turgenyev'e ait olan Babalar ve Oğullar kitabı Akçağ Yayınları'ndan 2014'teki 4. baskı olarak yer almaktadır. İncelenen son yabancı roman ise Knut Hamsun'un kaleme aldığı, Varlık Yayınları'ndan 2018'de basılan ve çevirisini Behçet Necatigil'in yaptığı kitaptır.

İncelemesi yapılan yerli romanlardan ilki Peyami Safa'nın Alkım Yayınları tarafından 2004'te basılan Fatih-Harbiye adlı eseridir. İkincisi Rıfat Ilgaz'ın kaleme aldığı ve Çınar Yayınları tarafından Ekim 2017'de 33. Baskısı yapılan dönem romanı Karartma Geceleri'dir. Yerli romanlardan üçüncüsü Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na ait olan ve İletişim Yayınları tarafından 2018 yılında baskısı yapılan eserdir. Çalışmadaki son yerli roman ise Yapı ve Kredi Yayınları'ndan Ocak 2018'de 79. Baskısıyla çıkan Sabahattin Ali'nin bilenen romanlarından Kuyucaklı Yusuf'tur.

3.2.1. Doküman analizinde incelenen kaynaklar

2018 yılında ortaöğretim öğrencilerine yönelik belirlenen yerli ve yabancı sekiz kitabın incelendiği bu araştırmada, söz konusu alanlardaki çalışmalar merkeze alınmıştır. Değerler eğitimiyle ilgili tezler ve makaleler taranmıştır. Kütüphane ve akademik veri tabanlarında

gerçekleştirilen kaynak araştırması sonucunda alanyazında, edebi eserleri inceleyen çalışmalar tespit edilmiştir.

Araştırmanın kavramsal çerçevesinde değer kavramının etimolojik bilgisine ve farklı disiplinlerin alan yazınlarına ait kavramsal tanım ve bilgilerine ulaşabilmek için başta TDK olmak üzere ansiklopedik sözlüklerden istifade edilmiş, konuyla ilgili ansiklopedi maddeleri taranmış, bilhassa Türkiye Diyanet Vakfı tarafından çıkarılan Diyanet İslam Ansiklopedisinin internet ortamındaki erişiminden faydalanılmıştır.

2018 yılı 100 Temel Eser içinde yer alan yerli ve yabancı romanlar Tablo 2 ve Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 2

100 Temel Eser'den Yerli olan 4 Tanesi

Yerli Kitap Adı	Yazarı
Fatih-Harbiye	Peyami Safa
Karartma Geceleri	Rıfat Ilgaz
Yaban	Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Kuyucaklı Yusuf	Sabahattin Ali

Tablo 3

100 Temel Eser'den Yabancı olan 4 Tanesi

Yabancı Kitap adı	Yazarı
Derviş ve Ölüm	Mehmet Selimoviç
Açlık	Knut Hamsun
Fareler ve İnsanlar	John Steinbeck
Babalar ve Oğullar	Ivan Sergeyeviç Turgenyev

3.3. Araştırmanın veri toplama yöntemi

MEB'in 2018 yılı için belirlediği 100 Temel Eser içerisinde yer alan dört yerli ve dört yabancı romanda yine MEB tarafından öğretim programları için belirlenen on kök değer (sevgi, saygı, dürüstlük, adalet, sabır, yardımseverlik, vatanseverlik, öz denetim, dürüstlük, sorumluluk) içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir.

Belirtilen sekiz roman, ilk başta bir kez okunarak notlar alınmıştır. Sonradan tekrar okunurken MEB'in belirlediği on kök değer eserlerdeki cümlelerde taranmış ve tespit edilen değer cümleleri işaretlenmiştir. İşaretlenen cümleler eserlerin içerik analizlerinin ardından bire bir alıntılanarak çalışmaya konulmuştur. En sonda da bulgular kısmında oluşturulan değer formuyla bulunan cümlelerin sayısal karşılıkları ortaya konulmuştur.

3.4. Verilerin analizi

Çalışmanın yapısına uygun şekilde veriler doküman incelemesi yöntemiyle elde edilmiştir. Elektronik ve basılı kitaplar, eserlerin içeriğinde yer alan kök değerlerin sayısal verilerinin yer aldığı “değerler formu” kapsamında incelenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılan olgu veya olgular hakkında bilgi sunan yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2011, s.187). Veriler, bu yöntemin beş karakteristik aşaması olan (1) dokümanlara ulaşma, (2) özgünlüğü kontrol etme, (3) dokümanları anlama, (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 193-201) aşamalarından oluşmaktadır.

“İçerik analizi genellikle diğer yöntemlerle birlikte kullanılır. Özellikle gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde kullanılır.

1. İçerik analizinde kullanılacak olan süreçler, yapılacak analizin amacına ve analiz edilecek olan materyalin türüne göre farklılık gösterir.
2. Araştırmacı analize başlamadan önce kategorileri belirler. Bu kategoriler daha önce elde edilen bilgilere, kuramlara ya da deneyimlere bağlı olarak şekillendirilir.
3. Araştırmacı toplanan betimsel bilgilerle konuya aşına hale gelir ve analizler devam ederken kategoriler ortaya çıkar.

İçerik analizi amaçları belirleme, kavramları tanımlama, analiz birim(ler)ini belirleme, konu ile ilgili verilerin yerini belirleme, mantıksal bir yapıyı geliştirme, kodlama kategorilerini belirleme, sayma, yorumlama ve sonuçları yazma aşamalarından oluşur” (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2016, s. 251).

Belirtilen içerik analizi aşamaları kullanılarak içeriğinde kök değerleri tespit etme amacıyla MEB tarafından 2018 yılı için belirlenen 100 Temel Eser içerisinde basit rastgele örnekleme ile belirlenen 4 yerli ve 4 yabancı romanın okuması yapılmıştır. Ardından bu eserlerin içerik çözümlemesi gerçekleştirilerek her eserde MEB tarafından öğretim programları için belirlenen *kök değerlerin* taraması yapılmıştır. 8 kitapta yer alan kök değerlerin yer aldığı cümleler alıntılanmıştır. Eserlerde var olan kök değer içerikli cümleler

değer formuna sayısal olarak girilmiş ve veriler yorumlanmıştır. Son kısımda da sonuçlar yazılarak çalışma tamamlanmıştır.

"Çalışmanın yapısına uygun şekilde veriler doküman analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Elektronik ve basılı kitaplar, eserlerin içeriğinde yer alan kök değerlerin sayısal verilerinin yer aldığı "değerler formu" kapsamında incelenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılan olgu veya olgular hakkında bilgi sunan yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2011, s.187).

Veriler, bu yöntemin beş karakteristik aşaması olan (1) dokümanlara ulaşma, (2) özgünlüğü kontrol etme, (3) dokümanları anlama, (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 193-201) aşamalarından oluşmaktadır. Geçerlik sağlamak amacıyla, veri toplama sürecinde titiz bir kaynak seçimi ve verilerin uygunluğunu değerlendirmek için ihtiyaç duyulan önlemler alınmıştır. Güvenirliği artırmak için, veri toplama süreci dikkatle belgelenmiştir.

İçerik analizi amaçları belirleme, kavramları tanımlama, analiz birim(ler)ini belirleme, konu ile ilgili verilerin yerini belirleme, mantıksal bir yapıyı geliştirme, kodlama kategorilerini belirleme, sayma, yorumlama ve sonuçları yazma aşamalarından oluşur" (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2016, s. 251). Bu aşamalar sırasında geçerlik ve güvenirlik konularına dikkat edilerek analizler gerçekleştirilmiş ve sonuçların güvenirliği sağlanmıştır.

Belirtilen içerik analizi aşamaları kullanılarak içeriğinde kök değerleri tespit etme amacıyla MEB tarafından 2018 yılı için belirlenen 100 Temel Eser içerisinde basit rastgele örnekleme ile belirlenen 4 yerli ve 4 yabancı romanın okuması yapılmıştır. Ardından bu eserlerin içerik çözümlemesi gerçekleştirilerek her eserde MEB tarafından öğretim programları için belirlenen kök değerlerin taraması yapılmıştır. Geçerlik için, örneklem seçimi titizlikle yapılmış ve öğretim programlarına uygunluğu kontrol edilmiştir. Güvenirlik açısından, analiz süreci bağımsız araştırmacılar tarafından kontrol edilmiş ve sonuçlar üzerinde uzlaşa sağlanmıştır. 8 kitapta yer alan kök değerlerin yer aldığı cümleler alıntılanmıştır. Eserlerde var olan kök değer içerikli cümleler değer formuna sayısal olarak girilmiş ve veriler yorumlanmıştır. Son kısımda da sonuçlar yazılarak çalışma tamamlanmıştır, bu aşamada geçerlik ve güvenirlikle ilgili önlemler ve süreçler detaylı bir şekilde belgelenmiştir."

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın problem cümlesi doğrultusunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın 1. alt problemine ilişkin bulgular: Yerli romanlarda bulunan kök değerler

MEB'in 2018 yılı için belirlediği 100 Temel Eser içerisinde rastgele yöntemle belirlenen dört yerli ve dört yabancı eserin içerik çözümlemesi ve kök değerler açısından incelenmesi bu kısımda gösterilmiştir.

4.1.1. Yerli eserler

MEB'in 2018 yılı için belirlediği 100 Temel Eser içerisinde rastgele yöntemle belirlenen dört yerli eserin içerik çözümlemesi ve kök değerler açısından incelenmesi yapılmıştır.

4.1.1.1. Fatih-Harbiye eserinde bulunan kök değerler

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatçılarından Peyami Safa'ya ait Fatih-Harbiye adlı eserin içerik çözümlemesi kapsamlı bir şekilde sunularak kök değerler açısından analiz edilmiştir.

Eserin içerik çözümlemesi

Konu

Peyami Safa, bu romanında Fatih'te yaşayan ve aynı okulda eğitim gören Şinasi ile Neriman arasında yaşanan sevgiyi ve bu iki gencin birliktelikleri süresince gerçekleşen inişli çıkışlı gönül ilişkilerini anlatmaktadır. Oldukça sessiz ve sakın bir kişiliğe sahip olan Şinasi'nin kendisinin tersine içi içine sığmayan ve bulunduğu mekândan hoşnut olmayıp daha zengin ve ilerici gördüğü yerlere özentisini saklamayan Neriman arasındaki aşk, psikolojik yönleriyle ele alınmaktadır. Eser, Neriman'ın babası Faiz Bey, Şinasi'nin kız kardeşi

Nezahat ile arkadaşı Ferit Bey ve yine Neriman'ın özendiği hayatın figürü olan Macit'in aralarında geçen çekişmenin yansıtıldığı bir tiyatro sahnesini yansıtmaktadır.

Ana fikir

Yazarın kitapta birkaç farklı mesajı olmakla birlikte bağladığı sonuç bir ana fikri ortaya koymaktadır. Okuyucuya, “Ait olduğumuz hayat, eksiği ya da fazlalıkları, yanlış ya da doğrularıyla kabullenmemiz gereken bir gerçekliği yansıtmaktadır. İnsanlar, sahip olduklarını görmek yerine kendine cazip görünen hayatların peşinden sürüklenirlerse hiç ummadıkları olumsuzlukları da kabullenmek zorunda kalabilirler. Bu yüzden herkes elindeki kışmetini bilerek yaşamalı ve mutluluğu da yine elindekilerde aramalıdır.” mesajı verilmektedir.

Kompozisyon

Romanın ana karakterleri Şinasi ve Neriman, Darülelhan'da eğitim gören iki öğrencidir. Yedi yıla yakın bir süredir birbirlerinden ayrılmayan bu iki sevgili, hem ailelerinin hem de mahallelinin gözünde neredeyse evli birer çift görüntüsü vermektedirler. Şinasi Fatih'te kız kardeşi Nezahat ile aynı evde yaşarken Neriman da babası Faiz Bey ve hizmetkârları Gülter ile aynı semtte bir evde hayat sürmektedir. Uzun yıllardan beri yedikleri içtikleri ayrı gitmeyen Şinasi ile Neriman arasında bazı fikir ayrılıkları yaşanmaya başlamıştır. Özellikle Neriman, Şinasi'den gizli bir şeylerle uğraşmaya ve birçok yalan söylemektedir. Şinasi, Neriman'ın Harbiye taraflarına gidiş gelişlerini fark etmiş ve meselenin sıkıntılı olduğunu anlamıştır. Faiz Bey de bir süre sonra Şinasi'nin evlerine uğramadığını fark edince bir şeylerin yolunda gitmediğini anlamaya başlar. Neriman bir yandan Şinasi'yi bir yandan da babasını farklı yalanlarla oyalar ve Macit'le Beyoğlu'nda zaman geçirmeye devam eder. Şinasi konuya vakıf olduğu halde bunu Neriman'a söylemez. Yavaş yavaş ondan uzaklaşır. Neriman bir yanda Macit diğer yanda Şinasi ikileminde kalır. İkisinden de vazgeçmek istememektedir. Şinasi'nin alaturka yönünü beğenmezken Macit'in cezbedici Beyoğlu beyefendiliğine hayrandır.

İki sıkıntılı gönül arasında yaşanan bu kırılganlık bir süre devam eder. Meseleyi iyice anlayan Faiz Bey ise Şinasi'ye kızıyla evlenmesi gerektiğini söyler. Faiz Bey'e karşı büyük bir saygı besleyen Şinasi, her şeyi bilmesine rağmen ona hayır diyemez. Bu arada Macit, Neriman'ı bir baloya davet etmiştir. Neriman için bu balo hayat memat meselesine döner. Babasının ekonomik sıkıntısını bildiği için ilk başta ne yapacağını bilemez ama sonradan duyguları ağır basar ve balo için babasına birçok şirinlikler yapmaya kalkar. Evdeki

hizmetkârları Gülter bile hanımının bu değişikliklerine bir anlam veremez. Neriman için artık hayat sadece baloya gitmekten ibarettir. Bunun için Beyoğlu'ndaki dükkânlardan tuvalet bakmaya ve her gece balo düşüncesi ile yatmaya başlar. Zengin dayısının kızlarını sırf balo hakkında görüş almak için ziyaret ettiği bir gün ise hiç beklemediği bir şey yaşar. Evlerine vardığında kuzenlerinin yanında yas tutan bir kadın olduğunu görür. Kendi heyecanını paylaşmak yerine o kadınla ilgilenen kızlara kızarak bakar. Onlarsa kadın gittikten sonra onun hikâyesini Neriman'a anlatırlar.

Evlerinden gözü yaşlı ayrılan kadının kızı bir müzisyenle birbirlerini sevmektedirler. Uzunca yıllar birlikte yaşarlar. Müzisyen fakirdir ama kızın gönlünü fethetmiştir. Kız birçok yokluğa katlanır. Ama bir gün karşısına çıkan bir zengin adamın peşine takılıp gider. Bir süre zenginlik içinde yaşar ama hiç mutlu olamaz. İçinde bulunduğu hayat, ona beklediğini vermez ve müzisyeni terk ettiğine bin pişman olur. Bu yüzden de bir gece dayanamayıp evden kaçır ve Beyoğlu'na gidip müzisyen sevdiğini aramaya başlar. Onu bir yerde müzik çalırken bulur. “Ben bir alçağım! Sana tekrar geliyorum. Beni kabul et.” der. Ama müzisyen onun yüzüne bile bakmaz. Kız oradan çıkıp evine gider ve her şeyi bir mektuba yazdıktan sonra canına kıyar.

Neriman dinlediği hikâyenin etkisiyle ağlamaklı bir halde dışarı çıkar. Babası ve Şinasi'ye yaşattıkları için büyük bir pişmanlık duyar. Şinasi ile önceleri yaşadıkları güzel günleri hatırlayıp son zamanlarda yaptıklarını kendi içinde yargılar. Kendisiyle baloya gitme konusunda anlaştığı Şinasi'ye de babası Faiz Bey'e de kararını açıklayacak ve balodan vazgeçtiğini ifade edecektir. Eve döndüğünde Gülter'den babasının evde olmadığını ve Ferit Beylere Şinasi ile birlikte gittiklerini, kendisini de orada beklediklerini öğrenince oraya gider. Daha önceleri ara ara yaptıkları bu toplantılara alışkın olduğundan bunu yadırgamaz. Oraya gittiğinde evde birkaç kişinin daha bulunduğunu fark eder. Konuşmanın içeriği neredeyse her kelimesi ile Neriman'a ders verme mantığı üzerine kurgulanmış gibidir. Söylenen her söz Neriman'da ciddi tesir oluşturur. En sonunda Neriman ağlayarak başka bir odaya kapanır. Nezahat yanına giderek onu sakinleştirmeye çalışır. Neriman babası Faiz Bey'e balodan vazgeçtiğini ve artık hatalarını anladığını ifade eder. Faiz Bey kızının Şinasi ile evlenme hususunda da bir zorluk çıkarmayacağını öğrenince çok mutlu olur. Ferit Beyler'den birlikte ayrılan Şinasi, Faiz Bey, Nezahat ve Neriman evlerine döndüklerinde alınan kararlar sonucu derin ve rahat bir uykuya dalarlar.

Yer ve zaman

Romanda zaman anlamında net bir tarih verilmemiştir. Bununla birlikte gerek yazarın yaşadığı dönem gerekse romanın içeriğinden hareketle olayın 1930’lu yıllar Türkiye’sinde kurgulandığı tahmin edilmektedir. Sonbahar ve kış aylarından bahsedildiği romanda net olarak belirtilen *teşrinisani* yani kasım ayı ifadesi yer almaktadır. Yer olarak ise İstanbul’un ilçelerinden Fatih, Beyazıt ve Beyoğlu ilçeleri romandaki mekânlar olarak geçmektedir.

Galatasaray’dan Tünel’e doğru yürüdüler. Neriman Beyoğlu’na çıktığı vakit, halis Türk mahallelerinde oturanların çoğu gibi kendini büyük bir seyahat yapmış sanırdı. Gene Fatih uzakta, çok uzakta kaldı. Tramvayla bir saat bile sürmeyen bu mesafe, Neriman’a Efgan yolu kadar uzun görünüyordu ve Kâbil’le New York arasındaki farkların çoğuna İstanbul’un iki semti arasında kolayca tesadüf edilir (Safa, 2004, s.35).

Yazarın aynı şehirde birbirine çok uzakmış gibi algılanan “farklı dünyalar” kurgusunu belirttiği ifadelerden de görüldüğü üzere Neriman’ın yaşadığı alaturka-alafranga ikilemi mekânlar üzerinden ele alınmaktadır. Romanda seçilen iki farklı semt, aynı zamanda toplumun ne denli farklı dünya görüşüne sahip olduğunu anlatmak açısından da kayda değerdir. Yazar ana karakter olan Neriman’ı Fatih’i çağrıştıran Şinasi ve Beyoğlu’nu çağrıştıran Macit karakterleri üzerinde bir tercihe zorlayarak toplumdaki bakış açısını da ortaya koymaya çalışmıştır.

Kahramanlar ve özellikleri

Romanda öne çıkan üç ana karakter yer alırken onları daha geriden takip eden ama boşlukları da dolduran yardımcı karakterlerle desteklenmiştir. En önde yer alan Neriman karakteri üzerinden sırasıyla Şinasi ve Macit olay kurgusunda ileri çıkmaktadır. Neriman’dan sonra daha çok yer alan Şinasi, Macit’e göre baskın bir yer edinmektedir. Olayların gelişim sürecinde fiili olarak pek de yer almayan Macit karakteri adeta gölge bir kahraman olarak yaşananların neredeyse tamamını etkilemektedir. Neriman’ın babası Faiz Bey ile hizmetkârları Gülter karakterleri de kurgu içinde önemli yer edinmektedirler. Romanda kendisinden en az bahsedilenler arasında ise Şinasi’nin kız kardeşi Nezahat ve arkadaşı Ferit Bey yer almaktadır.

Neriman, çocukluk döneminde taşındıkları Fatih semtine bir türlü tam anlamıyla uyum sağlayamamış, özentilerini kendi içinde biriktirmiş enerjik ve hevesli bir genç kız rolündedir. Uzun zamandır arkadaş olduğu ve kendi mahallesinde dahi Şinasi ile birliktelikleri kanıksanmış bir görüntü vermektedir. Şinasi’ye âşıktır, ondan vazgeçemez ama diğer yandan

da onun kendi isteklerini tam anlamıyla karşılayamayacağını düşündüğünden Şinasi'yi eksik görmektedir. Kendisinin hayallerini süsleyen kişi Beyoğlu'nu, zenginlik ve rahatı temsil ettiğini düşündüğü Macit'tir. Neriman'ın kararsızlığı ve vicdanında yaşadığı çatışma romanın başından sonuna dek sürmektedir.

Şinasi, kendisine bir eş olarak gördüğü Neriman konusunda kafası net olan ve onunla evlenmekten başka bir düşünce tanımayan temiz bir genç rolündedir. Neriman'ın zaaflarının farkında olan ama bunu ona ifade etmeyi bile göze alamayan sessiz ama onurlu genç profilini yansıtmaktadır. Neriman'ın babası Faiz Bey'e hem muhabbeti hem de aşırı bir saygısı olan Şinasi, yaşadığı ızdırabı kendi içinde yaşayan ve sabırla bekleyen kişi olmanın neticesini romanın sonunda almaktadır.

Macit, romanda çok da baskın bir karakter olarak yer almayan bir görüntü çizmektedir. Buna rağmen Neriman'ın zihin dünyasında çok yer işgal eden adeta gölge ana karakterlerden biridir. Zenginliği, rahat ve lüksü temsil eden kibar genç adam rolündedir.

Faiz Bey, ömrünün sonlarına yanaşmış ve terk derdi biricik evladı Neriman'ı kendisi için hayırlı kısmet olarak gördüğü Şinasi ile evlendirmek olan bir babadır. Kızının ağır istekleri karşısında maddi güçlükler çeken Faiz Bey, Neriman'a karşı oldukça müsamahakâr ve sabırlıdır. Kızının zor isteklerine dahi sertlikle değil yumuşak sözlerle mukabele ederek onu kaybetmemeye çalışır ve en sonunda da bunda muvaffak olur.

Gülter, hizmetkârı olduğu evin bireylerine karşı minnet borcu taşıyan ve onları samimi bir kalple seven iyi niyetli bir kadın rolündedir. Faiz Bey'i çok önemseyen onun en ufak üzüntüsünde kendisi de üzülen bu vefakâr kadın bir yandan da kendi gücü ölçüsünde hanımı bildiği Neriman'a öğüt vermekten de geri durmamaktadır.

Nezahat, ağabeyi Şinasi'ye nazaran çok geri planda duran ve Neriman ile arkadaşlığı bulunan bir genç kız rolünü üstlenmektedir.

Ferit Bey, arkadaşı Şinasi'ye içinde bulunduğu zor durum hususunda yardımcı olmaya çalışan ve ona yapması gerektikleri konusunda tavsiyelerde bulunan arkadaş rolündedir.

Eserin barındırdığı değerler

Eser baştan itibaren bir iç çözümleme ve karakterlerin birbirlerine yönelik tutumlarının duygusal alt yapısı üzerine kurgulanmıştır. Her karakterin kendi içerisinde değerler açısından tutarsızlıkları söz konusudur.

Tablo 4

Fatih-Harbiye’de Yer Alan Kök Değerler Kategorisi

Romanda Yer Alan Kök Değerlerin Frekans Dağılımı	Romanda İlişkilendirilen Cümle Sayısı
Vatanseverlik	1
Saygı	1
Sevgi	5
Dostluk	-
Yardımseverlik	-
Sabır	-
Öz denetim	-
Dürüstlük	-
Sorumluluk	1
Adalet	-

Türk edebiyatının önemli yazarlarından birisi olan Peyami Safa’ya ait olan Fatih-Harbiye adlı eserde kök değerlerden “vatanseverlik” değeri 1 cümlede, “saygı” değeri 1 cümlede ve sorumluluk değeri yine 1 cümlede yer bulurken “sevgi” değeri en çok kullanılan değer olarak 5 cümlede karşımıza çıkmaktadır. Eserde diğer kök değerler olan dostluk, yardımseverlik, sabır, öz denetim, dürüstlük ve adalet değerini barındıran cümlelere rastlanmamıştır.

Sevgi değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Neriman'ın elini bırakamıyor, ayrılığı geciktirmek için lüzumsuz şeyler söylüyordu (Safa, 2004, s. 8).
- Zavallı adam, taşlıkta lâstiklerini siliyordu, hemen koşup elinden aldım, "Aman Beyefendi..." dedim. Mahzun bir hali vardı. Çok sever sizi Neriman Hanım... Nasıl sevmesin? Hanımefendi öldükten sonra bir siz kaldınız (Safa, 2004, s. 25).
- Faiz Bey Şinasi'yi oğlu gibi sever. Evvelâ bir erkek evlâdı olmasını çok istediği halde olmadığı için; ikincisi de, Şinasi'nin tabiatları Faiz Bey'i meftun etmişti;

başkalarına Şinasi'den bahseden Faiz Bey'in ekseriyetle kullandığı tabirler şunlardı:

Sessiz, halûk, fevkalâde terbiyeli, fitraten asil bir çocuk, büyür bir rikkatli kalbi var. Hissiyat-ı âliye sahii, hem de bir kemençe çalıyor, yakında en büyük esatize-i musikiye arasında ismi geçecek, dinlerken gözlerim yaşarıyor. Ben bu çocuğa meftunum doğrusu” (Safa, 2004, s. 66).

- Kalbi ısınmaya başladı. Babasını sevindirmek arzusu, onun bir an için boşalan içini yeniden dolduruyordu. Kim bilir ne zaman memnun olacak!
Tramvayın daha hızlı gitmesini istiyor ve babasının sevincini görmek için sabırsızlanıyordu” (Safa, 2004, s. 136).
- Neriman Gültür'in yüzüne bakmıyordu. Fakat onun derin bir gönül rahatlığı içinde olduğunu tasavvur etti. Sonra gözlerini ona doğru kaldırıp ve hayret içinde kaldı. Gültür'in gözlerinden yaşlar akıyordu. Kız mendilini gözlerine götürdü:
— Beyefendi çok sever sizi, Neriman Hanım, diye tekrar etti” (Safa, 2004, s. 140).

Saygı değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Yemek odasına indiği vakit Faiz Bey'i orada bulmuştu. Yanına koştu, elini öptü ve: Sabah şerifler hayrolsun babacığım!" dedi” (Safa, 2004, s. 61) .

Sorumluluk değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Faiz Bey ona izdivacı teklif ettiği vakit, Şinasi bunu bir vazife olarak kabul etmişti; bu evlenmenin bütün fena ihtimallerini düşünmüş ve göze almıştı. Bu fena ihtimalleri düşündüğü vakit, boğazını tıkayan müthiş öfkeyi ancak bu vazife duygusuyla boğmaya çalışıyordu” Safa, 2004, s. 110).

Vatanseverlik değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Şarkla Garbın mültekasında olan Türkiye, Garptan te-sir almakta tereddüt etmemelidir. Ancak, bu tesir, bizim tarafımızdan yapılacak mukabil bir tesiri ihlal etmeyecek derecede kalmalı, yani kültürümüzün güzel ve halis kök-lerine kadar nüfuz etmemelidir. Bunun için Garpta Türk musikisine karşı, bilhassa bugün verilen ehemmiyet ar-tarken, Türkiye konservatuarından alaturka musiki kıs-mının kaldırılması çok yanlış bir harekettir. Unutmaya-lım ki bu kararı verenler ve tatbik edenler, evlerinde ve meclislerinde alaturka musikiden başka

bir şey dinlemez-yorlar ve kararlarında samimi değil, sadece, şekilperest-tirler, günün estetik cereyanlarını bilmiyorlar. Bakınız, Fransa'nın en büyük musiki münekkitlerinden biri, M. Öjen Borel, bu alaturka-alafranga musiki münakaşaları üzerine, mecmualarımızdan birine mektup gönderdi. Alaturka musikiyi ne şiddetle müdafaa ettiğini göreceksiniz” (Safa, 2004, s. 148).

4.1.1.2. Kuyucaklı Yusuf eserinde bulunan kök değerler

Cumhuriyet dönemi Türk yazarlarından Sabahattin Ali'ye ait Kuyucaklı Yusuf adlı eserin içerik çözümlemesi ve on kök değer açısından incelenmesi yapılmıştır.

Eserin içerik çözümlemesi

Konu

Aydın'ın Nazilli ilçesinde kaymakam olarak görev yapan Salahattin Bey'in elim bir cinayet haberi üzerine gittiği Kuyucak Köyü'nde yerde cansız şekilde yatan anne ve babasının başında kayıtsız bakan Yusuf'u kendine evlatlık edinmesini ve sonrasında birlikte geçirdikleri bir ömrü konu edinen eserde Anadolu'da iki farklı ilçede geçen ilginç ve dramatik hayatlar ele alınmaktadır. Kaymakam ve ailesinin hayatı üzerinden kurgulanan eserde birçok farklı figürün birbirleriyle olan ilişkileri toplumsal farklılıklar ve tezat durumlar üzerinden ortaya çıkarılmaktadır. Bir ilçenin yönetiminden sorumlu kaymakamın kendi ailesi üzerinde sağlayamadığı otoritenin çelişkili halleri göz önüne serilmekte ve okuyucuyu bir iç muhasebeye zorlamaktadır. Ayrıca Yusuf karakteri üzerinden yiğitlik ve fedakârlık konusunu da işleyen yazarın, Şahinde ve Muazzez tiplerleriyle ortaya koyduğu “kadın” figürleri de eseri daha realist kılmaktadır.

Ana fikir

Eserde bir aile ve bir toplumsal alan üzerinden yapılan karşılaştırma üzerinden mesaj verilmek istendiği düşünülmektedir. Kaymakam Salahattin Bey ile evlatlığı Yusuf üzerinden verilen mesaj için şöyle bir ana fikir ortaya çıkmaktadır: “Yaşadığımız hayat, bizlere birçok farklı roller yükler. Bazen evin en küçük çocuğu olarak bazen evin reisi olarak sorumlulukların altına gireriz. Kimi zamanda bir grubun, topluluğun ya da kitlenin en önünde bir sorumluk çıkar karşımıza. Nerede veya ne şekilde olursa olsun bütün

sorumluluklar bir mücadele gerektirir. Ailesinin maişetini temin ederken de ilçenin sorunlarıyla boğuşup insanları idare ederken de bedeller ödemek zorunda kalırız. Bu durum hayattaki herkes için geçerlidir. O yüzden kendimizi bu sorumluluk mücadelesine hazırlamak ve yaptığımız işi en iyi şekilde yapmak zorundayız. Aksi takdirde yaşanacak her türlü aksaklığın bedelini er ya da geç ödemek zorunda kalırız.”

Kompozisyon

Aydın’ın Nazilli kazasında kaymakam olan Salahattin Bey’e elim bir cinayet haberi gelir. Bunun üzerine Kaymakam diğer birkaç görevliyle birlikte at sırtında yola çıkar. Kuyucak köyüne vardıklarında yerde cansız yatan cesetlerin başında öylece duran Yusuf ile karşılaşır. Kayıtsız şekilde saatlerce başlarında beklemiş olan bu çocuğun kimsesi yoktur. Bunun üzerine kaymakam, Yusuf’u yanına alarak evine döner. Salahattin Bey’in kendinden on beş yaş küçük eşi Şahinde, bundan pek memnun kalmaz. Yusuf, evde sessiz bir şekilde yaşamaya başlar. Onun tek mutlu olduğu an kaymakamın küçük kızı Muazzez ile vakit geçirdiği anlardır. Muazzez de Yusuf’a çok iyi davranmakta ve onunla oynamaktadır. Kaymakam, Yusuf’u okula yazdırır ama onun okumada gözü yoktur. Bir süre sonra Salahattin Bey’in tayini Edremit’e çıkar. Aile yeni bir hayata başlar. Yusuf’un burada farklı arkadaşları olsa da çoğuyla mesafelidir. Yusuf için sadece Muazzez önemlidir. Salahattin Bey, birçok varlıklı ve nüfuzlu insanların olduğu bu ilçede etrafındakilerle ilişkilerini sınırlı tutar. Şahinde ise Muazzez’i Yusuf’a bırakıp gezme tozma derdindedir. Zaman ilerledikçe kaymakam ile Şahinde arasındaki ilişki hepten zoraki bir birlikteliğe dönüşür. Salahattin Bey, Yusuf’a çok güvenip kızı Muazzez’i çok severken Şahinde ile rutin bir hayatı devam ettirir. Evinde çok da mutlu olmayan bu adam için bazı akşamlar katıldığı rakı ziyafetleri dışında farklı bir düzen söz konusu değildir.

Yusuf, aynı kayıtsızlık ve sessizlikle büyüyip delikanlı olurken Muazzez de bir genç kız olur. Böyle olunca da Edremit’in önde gelen zenginlerinden Hilmi Bey, şımarık ve yaramaz oğlu Şakir’in yoğun istek hatta tehditleri üzerine Muazzez’i istemesi için hanımını gönderir. Şahinde bu işten çok memnun olsa da ne Salahattin Bey ne de Yusuf, Şakir’i beğenmektedir. Yusuf, arkadaşlıkları nedeniyle tanıdığı bu sorunlu gencin Muazzez’i istiyor olmasından çok rahatsızdır. Bir akşam Hilmi Bey, kaymakamı tongaya düşürüp kumarda büyük bir borca sokar ve bunu da Muazzez konusunda kullanır. Salahattin Bey imzaladığı senetleri ancak kafası ayıldığında fark eder. Ondan sonra da ne yapacağını şaşırır. Yusuf sonradan öğrendiği bu durum üzerine bir yol bulmak için uğraşır. Muazzez’in Şakir’i istemediğini bilen Yusuf,

konuyu Ali'ye açar. Ali de Muazzez'e aşıktır. Bu nedenle babaannesinin bir şekilde biriktirdiği altınları ondan alıp Yusuf'a verir. Yusuf da babasının borcunu kapatır.

Yaşananlar üzerine hıncı iyice artan Şakir, bir eğlence gecesinde içkili haldeyken uyduruk bir sebeple kalabalığın içinde Ali'yi öldürür. Kirli işlerin adamı Hacı Etem'in de yardımıyla Şakir bu işten suçsuz bulunur ve serbest kalır. Artık tek hesabı Muazzez'i bir şekilde elde etmektir. Muazzez ise yaşanlardan sonra Yusuf'a olan aşkını itiraf eder. Aslında Yusuf da ona aşıktır. Bunun üzerine ikisi de birlik olup kaçarlar ve bir köyde nikâhlanırlar. Kaymakam onları saklandıkları yerde bulup geri getirir ve onlara sahip çıkar. Bu durumdan memnun olan Salahattin Bey, kendini iyice zorlayan kalbinin sakinleştiğini fark eder. Ama yavaş yavaş hastalığı artmaya başlar. İşsiz olan Yusuf'u yanına aldırır ama çok geçmeden de vefat eder.

Yerine gelen kaymakam Hilmi Bey ve avanesiyle koyu ilişkiler kurar ve Yusuf'u tahsildar olarak görevlendirir. Yusuf at sırtında köyleri dolaşmaya başlar. Yokluk günleri yaşanmaya başlar, çünkü Yusuf'un maaşı eve yetmemektedir. Şahinde sürekli söylenmekte ve Yusuf'a kızmaktadır. En çok üzülende Muazzez'dir. Yusuf günlerce gelmediği eve vardığında bir gün kalıp tekrar yola çıkmaktadır. Muazzez evde yaşananları ona yansıtmaz ama Şahinde kötü işler çevirmeye başlamıştır. Yeni kaymakam ve Şakir'in de içlerinde bulunduğu grup Şahindelerin evinde âlemler yapmaya başlamış ve Muazzez de mecburiyetten bu âlemlerin içine girer olmuştur. Yusuf bir süre bunu anlayamaz. Her gelişinde Muazzez'in daha da değiştiğini fark ettiğinde ise bir yolculukta. Ama fena halde hastadır. Üç gün ateşler içinde yatar ve kalkar kalkmaz geri döner. Vakit akşamdır. Evin arka kapısından içeri girer. Müzik sesleri gelmekte olan odaya girdiğinde ise her şey alt üst olur. Yusuf, belinden çıkardığı tabancayla Şakir, Hacı Etem ve yeni kaymakam başta olmak üzere içerideki herkese rastgele ateş açar. Sonra da Muazzez'i aldığı gibi çıkar. At sırtında ilerlerler ama Muazzez'den ses gelmeyince Yusuf durur ve karısının da öldüğünü fark eder. Sonra da onu orada gömüp atını dağlara doğru sürer.

Yer ve zaman

Aydın'ın Nazilli kazasında başlayan hikâyede geneli kapsayan mekânlar olarak Nazilli, Kuyucak Köyü ve Edremit isimleri öne çıkmaktadır. Yazar kurguyu Nazilli'de başlatmış olsa da buyla ilgili çok fazla detay vermemektedir. Mekân anlamında eserde en çok üzerinde durulan yer Edremit kasabasıdır. Kaymakamın tayininden sonra Edremit ile ilgili detay bilgiler, okuyucuya aktarılmaktadır:

“Edremit, üç tarafını saran Çamtepe, İbramcaköy ve Tavşanbayırı isimli üç yamaca yaslanan büyükçe, şirince bir kasabaydı. İki küçük dere, kasabanın içinden ve kaldırımlı sokakların ortasından gelerek Aşağıçarşı dedikleri yerde birleşiyor, sonra biraz ilerde kasabayı yalayıp geçen Büyükçay’a kavuşuyordu.

Tepelerden birine çıkıp bakıldığı zaman, görülen manzara ender bir şeydi: Damların yosun tutan ve kararan kiremitlerini nihayetsiz dut, erik ve iri yapraklı incir ağaçları örtmeye çalışıyor, derelerin kenarını beyazımtırak yapraklarıyla uzun kavaklar, bazı yerlerde kopan bir şerit halinde ve yalnız kenar mahallelerde takip ediyor, bunların arasında belki yirmiden fazla minare, bembeyaz yükseliyor ve uzaktan bakan bir göze, tıpkı kavak ağaçları gibi hafif hafif sallanıyor hissini veriyordu. Yukarıçarşı’daki Kurşunlu Camii’nin iri kubbesi daima donuk bir ışıltı ile parlıyordu. Kasabanın panoramasında, bir tablodaki kadar ahenk ve uygunluk vardı.

Bu ağaç, minare ve kiremit kümesinin etrafını ay ve diğer meyve ağaçlarından ve ova tarafında bağlardan ibaret açık yeşil bir çember sarıyor, onun etrafında da siyah yapraklı zeytinlerin daima kıpırdayan halısı göz alabildiğine uzanıyordu.

Şehrin içerisi orta halli bir esnaf manzarası gösterirdi. Dar sokakların iki tarafındaki ahşap fakat oldukça biçimli ve aşağı yukarı birbirine benzeyen evlerin hepsinde muhakkak bir bahçe vardı. Bunların arasında bazen sivriliveren büyük eşraf evleri, beyaz badanaları, çifte kanatlı sokak kapıları ve ikinci katın sokağa doğru yaptığı çıkıntıdaki tozlu kalyon ve muharebe resimleri ile insana küçükken dinlediği masalları hatırlatırdı” (Ali, 2018, s. 19).

Hikâyenin kurgu mekânı olan Edremit ile civar köylerle ilgili ve özelde de hem kaymakamın ailesin yaşadığı hem de diğer figürlerin sahip oldukları evlerle ilgili de çeşitli bölümlerde detaylar verilmektedir.

Hikâyede zaman olarak da kesin bilgiler verildiği gibi yıl içerisinde muğlak olan süreçler de yer almaktadır. Kesin bir tarihle başlayan kurgu, yıllara uzanan bir şekilde devam etmektedir.

“1903 senesi sonbaharında ve yağmurlu bir gecede Aydın’ın Nazilli kazasına yakın Kuyucak köyünü eşkıyalar bastılar ve bir karı kocayı öldürdüler” (Ali, 2018, s. 7). Yazar, bu şekilde giriş yaptığı eserin daha ilk cümlesiyle kurgudaki zaman ve mekân bilgisini kesinleştirmiştir.

1903’te başlayan hikâyede Muazzez’in yaş hesabıyla düşünüldüğünde on beş ya da yirmi yıllık bir süreç kronolojik olarak işlenmektedir.

Kahramanlar ve özellikleri

Salahattin Bey, önce Nazilli’de sonra da tayin edildiği Edremit’te gücü yettiği ölçüde iyi bir yöneticilik yapmaya çalışan ama bunu yaparken kendini çok da yormayan, rahatına düşkün ama özellikle eş konusunda sorun yaşayan bir kaymakam rolündedir. Sonradan evlat edindiği Yusuf ve öz kızı Muazzez için Şahinde’ye katlanan bu adamın kendisi için bildiği tek eğlence akşamları dışarıda birileriyle kurulan ziyafet sofralarında içki içmektir. İlişki içinde olduklarıyla mesafesini hep korumaya çalışan Salahattin Bey’in de her insan gibi zaafı bulunsa da yüreğinde iyilik ağır basmaktadır.

Yusuf, gözleri önünde katledilen anne ve babasının başında dahi ağlamayan bu sert görünüşü yağız köy çocuğu için hayatta tek önemli varlık Muazzez’dir. Kendisine sahip çıktığı için saygı duyduğu kaymakam dışında arkadaşları da dâhil hiç kimseyle samimiyeti yoktur. Analığı olan Şahinde’ye saygıda kusur etmese de zerre kadar sevgisi bulunmamaktadır. Şahinde, kendinden on beş yaş büyük kaymakamla evlendikten sonra ona mutluluk vermek yerine hayatını zindana çeviren bu kötü niyetli kadının, hiçbir şeyle tatmin olmayan karakteri oldukça sorunludur. Gezmeyi, tozmayı ve dedikodu etmeyi seven Şahinde için her şey gösteriştten ve nümayıştten ibarettir.

Muazzez, daha bir çocukken dahi kendisine güler yüz göstermekten çok babasıyla girdiği tartışmaların hiddetiyle kendini büyüten annesine sevgisinde mesafeli olan bu narin kız için değerli olan iki insan vardır. Birisi babası Salahattin Bey diğeri de küçüklükten beri onunla en çok ilgilenen ve ona sevgisini esirgemeyen sevdiği genç Yusuf’tur. Zor süreçlerden sonra evlendiği Yusuf’a karşı her şekilde sevgisini koruyan bu iyi yürekli kız, eserin sonunda annesinin iflah olmaz istekleri sonucu helak olan bir kurban olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hilmi Bey, Edremit’in nadir zenginlerindendir. Varlığını teslim edeceği oğlu yaramaz ve şımarık oğlu Şakir’le başı beladan kurtulmayan bu adam, yeri geldiğinde oğlunun günahlarına ortak olabilen ikiyüzlülüğe sahiptir.

Şakir, babasının zenginliğini ve nüfuzunu kullanan tipik bir zengin oğlan rolündedir. Her istediğini elde etme derdinden başka bir düşüncesi olmayan bu karakter, eserdeki *kötüyü* temsil etmektedir. Babası Hilmi Beyi de kendi yanlışlarında bulaştırmaktan çekinmeyen Şakir’in sonu da hak ettiği şekilde olmuştur.

Hacı Etem, Şakir’in ve Hilmi Bey’in beslemesi bir tiptir. Zengin ve makam sahiplerinin yanında bulunan ve onların her türlü kirli işlerini kapatmakla görevli karakterlerdendir.

Yanından ayrılmadığı arkadaşı Şakir'in her günahında ortak olan Etem, Şakir gibi hak ettiği sondan kurtulamamıştır.

Ali, eserdeki acınılan ve mazlum diye tabir edilebilecek bir tiptedir. Yusuf'un arkadaşı olan bu temiz yürekli çocuk, Muazzez'e âşıktır. Bunun için servetini heba edecek kadar da cesurdur. Ama bir akşam hiç de hak etmediği bir şekilde Şakir'in elinden ölüme giden masum, olmaktan kurtulamamıştır. İzzet Bey, Salahattin Bey'in ölümünden sonra Edremit'e atanan yeni kaymakamdır. İşi gücü içki sofralarında ziyafet çekmek olan sarışın tipli bu adam, eserdeki bir diğer "kötü" karakterlerdendir. Onun sonu da kendisi gibi olanlarla aynı olmuştur.

Hasip Efendi/Nuri Efendi, Salahattin Bey'in yanında çalışan iki yaşlı memurdurlar. Tek işleri odalarında miskin miskin oturup namaz vakitlerini takip etmek olan bu adamlar, tembel ama inançlı tipleri temsil etmektedirler. Kübra ve annesi, bir süre Hilmi Bey'in konağında çalışan anne ve kızıdır. Bir şekilde kendilerini oradan kurtaran bu ikili bir süreliğine Salahattin Bey'in evinde kalırlar. Kendilerine tacizde bulunan Şakir ile buna destek olan Hilmi Bey'in şerrinden kurtulan anne kız, bir gün ansızın ortadan kaybolan gizemli karakterlerdir.

Eserin barındırdığı değerler

Tablo 5

Kuyucaklı Yusuf'ta Yer Alan Kök Değerler Kategorisi

Romanda Yer Alan Kök Değerlerin Frekans Dağılımı	Romanda İlişkilendirilen Cümle Sayısı
Vatanseverlik	2
Saygı	2
Sevgi	30
Dostluk	7
Yardımseverlik	13
Sabır	8
Öz denetim	14
Dürüstlük	7
Sorumluluk	13
Adalet	2

Türk edebiyatı Cumhuriyet dönemi yazarlarından Sabahattin Ali'ye ait olan Kuyucaklı Yusuf adlı eserde “vatanseverlik” değeri 2 cümlede, “saygı” değeri 2 cümlede, “sevgi” değeri 30 cümlede, “dostluk” değeri 7 cümlede, “yardımseverlik” değeri 13 cümlede, “sabır” değeri 8 cümlede, “öz denetim” değeri 14 cümlede, “dürüstlük” değeri 7 cümlede, “sorumluluk” değeri 13 cümlede ve “adalet” değeri 2 cümlede yer almaktadır. Bu eser, çalışmadaki diğer eserlere göre kök değerler bakımından en zengin içeriğe sahiptir.

Sevgi değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Benimle gel... Benim yanımda kal. Ben seni baban gibi severim, olmaz mı (Ali, 2018, s. 11)?
- Yusuf bir kadının çenesini bu kadar açabilmesine hayret ediyor, bunlara tahammül eden Kaymakam'a biraz daha merhametle bakıyordu (Ali, 2018, s. 15).
- Yusuf'un hislerini göstermekten çekinmediği yegâne mahlûk, küçük Muazzez'di. Muazzez tumbul ve boğumlu ayaklarıyla odada tıpış tıpış dolaşırken Yusuf onu, dudaklarının kenarında hafif bir tebessümle takip eder, sonra dayanamayarak kucağına alır, yavaş yavaş, adeta kırılmasından korkuyormuş gibi, ihtimamla okşardı. Küçük kız, bütün evdekiler arasında kendisiyle patırtısız, gürültüsüz meşgul olan bu çocuğa başkalarına pek göstermediği mülayim taraflarını gösterir, onun burnunu, saçlarını çeker; Yusuf kendisini koltuklarından tutup hoplattıkça başını geriye atarak kahkahalardan kırılırdı (Ali, 2018, s. 16).
- Peki, ama karıcığım, ne istersin şu çocuktan? Bakalım, biraz daha büyüsü, belki biraz heveslenir. Daha köyünden ayrılalı bir sene olmadı bile (Ali, 2018, s. 17).
- Şaşırdım kaldım. Evin içine girdim, baktım Seyit Efe yok, Kübra'ya sordum, kız ağlamaktan iki yana bakacak halde değil. Biraz susunca anlattı: Eve gelince babası kucağına almış, dört bir yanından kızı şapır şapır öpmeye başlamış; kız, babasının yüzüne bakınca korkmuş: “Baba, hasta mısın? Neyin var? Ne diye ağlarsın?” demiş. Ya, koca adam çocuk gibi ağlarmış. Ben hâlbuki karısı oldum olalı gözünden yaş geldiğini görmemiştim. Seyit Efe kızını bir daha, bir daha bağrına basmış, sonra dolaklarını sarmış duvardan martinini almış, gözlerini çevresine kurulayıp yürümüş gitmiş (Ali, 2018, s. 40).

- Salâhattin Bey, hatta Şahinde onu bu halde görünce şaşırdılar. Bilhassa Salâhattin Bey kendisi için Yusuf’un ne kadar kıymetli olduğunu o zaman anladı. Günde birkaç kere eve uğrayarak yukarı, onun yanına çıkıyor, gülerek: “Bak kerataya,” diyordu. “Daha bu yaşta efelik yapmaya kalkıyor. Ne kadar olsa sende Aydınlılık var, değil mi (Ali, 2018, s. 52)?
 - O da bir Allah’ın garibi, Muazzez,” dedi. “O da çok çekmiş, yüzüne bir baksana!” Muazzez çocukça bir konuşkanlıkla atıldı: “Biliyorum Yusuf Ağabey. Fakat tuhaf bir hali var. Yaşı benden küçük olduğu halde beraber olduğumuz zamanlar bir çekingenlik, ne diyeyim, bir üzüntü duyuyorum. Hem görsen, beni ne kadar seviyor. Bazen durup dururken koşup boynuma sarılıyor, yanaklarımı filan öpüyor. Seni de çok seviyor herhalde! Birkaç kere senin odanın kapısında içeriyi dinlerken gördüm (Ali, 2018, s. 53).
 - Adamcağızın dudakları titriyordu. Yusuf’un içi bu adama karşı duyduğu sonsuz merhamet ve sevgi hissi ile ezildi. Kendini tutmasa, onun boynuna sarılacak ve yanaklarını şapır şupur öpecekti (Ali, 2018, s. 59).
 - Anama birkaç kere: “Yukarı işine sen bak da ben senin yerine mutfığa gireyim!” dedim. Anacığım kim bilir ne anladı, bana: “Aman kızım, ben sağ oldukça senin elini bulaşığa sokmam inşallah! Bana acıdığından bunu söylüyorsan yazık. Anan senin için her şeyleri yapar!” dedi (Ali, 2018, s. 62).
 - Evlerinin alt katındaki alçak tavanlı ve loş odada bir köşe minderine oturarak hiç durmadan okuyup kınalı elleriyle tespih çeken, üç ayları tutan, günde bilmem kaç rekât nafîle namazı kalan ve damadına bile başörtülü çıkan bu kadının Ali’ye karşı büyük bir zaafı vardı. Ali, kendisine gidip derdini anlattığı zaman “Git oğul, bende o kadar para ne gezer!” dediği halde, yatsı namazını kıldıktan sonra usulca Ali’nin odasına gitmiş:
- Al, babana bir şey duyurma!” diyerek Ali’nin yerde serili duran yatağının başucuna büyükçe bir kese bırakmıştı (Ali, 2018, s. 71).
- İçinde tekrar tatlı ümitler uyandı. Muazzez’in, yavaşça oda kapısını açarak, elinde tepsi ile içeriye girdiğini ve kendisine kahve getirdiğini farz etti. Bütün yüzünü memnun bir tebessüm kapladı. Genç kızı karşısına oturarak onunla düşünlerine, yüzlerce testi zeytinyağına ve Aşağıçarşı’da açacağı mağazaya dair tatlı tatlı konuştu (Ali, 2018, s. 73).

- Kaymakam yorgun gözlerini önüne, kucağına yatan bu başa çevirdi. İçini hazin bir hatıra kapladı. Bu buruşmaya başlamış ve ağlamaktan kızarmış çehrenin arkasında taze bir genç kız yüzü görür gibi oldu ve o anda ilk evlendiği gecenin ümit ve sevinç dolu hislerini tekrar yaşadı. Bu belki bir saniye, belki de daha az sürdü. Ondan sonra içini derin bir merhamet kapladı. Bütün kızgınlığına ve uzun senelerin verdiği bir istihfaf duygusuna rağmen, gördü ki karısı bu anda samimi idi ve kendisine bir şey oluyor diye sahiden korkmuş, sahiden telaş etmişti (Ali, 2018, s. 104).
- Kaymakamla son günlerde hakikaten meşgul olan, Yusuf'tu. Çok kere akşamüzerleri hükümete gidip babasını aşağıda bekliyor ve onunla beraber eve dönüyordu. Bu esnada işlerden, kasabaya ve mahsul vaziyetine ait havadislerden bahsediyorlardı (Ali, 2018, s. 108).
- Yusuf ağır ağır meydanı geçti. Hain mahalle çocuklarının hücumuna uğrayan ve en güvendiği silahı usta parmaklar tarafından koparılan arıya karşı büyük bir merhamet hissediyordu. İçini bir hüznün kaplamıştı. Kendini eve götüren sebebi unutmış gibiydi. Birkaç sokak saptıktan sonra da kulağına çocukların bağırışı geliyordu (Ali, 2018, s. 114).
- Arabanın ağzını yarı yarıya kapayan Yusuf başını biraz sağa eğmişti. Muazzez bu şekilde onun yüzünü adamakıllı görüyordu: Kulağı ve saçları karanlıkta kalmış, sol yanağı, alnının bir kısmı ve burnu mermer gibi beyaz bir ışığa bürünmüştü. Ancak ucunu görebildiği kaşlar hafif ürpermelerle kımıldıyordu. Muazzez onu hiç bu kadar güzel görmemişti. Uzun uzun baktı ve sonra sessiz sessiz ağlamaya başladı. Elini yüzüne kapatıyor ve yaşlarını avuçlarına akıtıyordu. Yusuf onun ağladığını görmemeliydi. Bu kadar büyük bir saadeti onu verene göstermek doğru değildi. Bunu, kendine de izah edemeyerek, hissediyordu (Ali, 2018, s. 127-128).
- Sonra başını ona doğru uzatarak ilave etti: “Ben buralara kadar keyfimden mi geldim? Beni nasıl yalnız bırakacaksınız? Kızımdan ve senden ben bunu mu beklerdim? Beni Şahinde’nin eline bırakıp nasıl gidersiniz? Bu son günlerimde sizden başka kimim var? Keyfin isterse Yusuf, siz dönmezseniz ben de kalırım, sen kazanacağın para ile hem karını hem beni beslersin (Ali, 2018, s. 140).
- Hâlâ Yusuf’a karşı içinde biraz korku besleyen Muazzez, böyle zamanlarda ona sessizce yaklaşır, yanına oturarak kocasının yüzüne merak ve biraz da endişe ile bakardı. Şimdiye kadar içinde neler olup bittiğini asla anlamadığı bu başı,

çıldırasıya seviyordu. Kafasının tam ortasında, saçlarının bir daire yaptığı yerden ensesine doğru inen harikulade muntazam bir hat, Muazzez’de hiç durmadan sarılıp öpmek arzusu uyandırıyor. Kocasının çok geniş olmayan, biraz çizgili alnı, hiç çukur yapmadan bu alnla birleşen burnu ve daima birbirine sımsıkı yapışmış duran dudakları Muazzez’de korkuya benzer hisler uyandırıyor ve bunun için genç kadın çok kere hiç sebep yokken ağlayarak kocasına sarılıyor ve onun yüzünü rastgele ve çılgınca öpmeye başlıyordu. Yusuf kendine mahsus belli belirsiz tebessümü ile karısını okşuyor ve içinden bir şeyler söylüyormuş gibi, kapalı dudaklarını oynatıyordu (Ali, 2018, s. 143).

- Bu ne kadar güzel bir çocuktur yarabbi ve Yusuf onu ne kadar çok seviyordu. Kadın dedikleri şey hakkında hiçbir fikri olmayan delikanlı, karısına insanların üstünde bir mahiyet veriyor, kalbinde günden güne kuvvetlenen bir aşkı adeta dini bir his gibi tefsir ediyor ve bütün düşünce ve hareketlerinin bu mihr etrafında dönmesi lazım geldiğini hissediyordu. En uzak devrelerinden beri bir dakikası bile onsuz geçmeyen hayatının, Muazzez olmadan bir hikmeti bulunabileceğini tahmin etmiyordu. Onu kaybetmek tehlikesi beliren zamanları, hatta onu eliyle kendinden uzaklaştırdığı günleri hatırladıkça şaşıyor: “Ben bunu nasıl yaptım?” diye kendine soruyordu. Muazzez de Yusuf’u hemen hemen aynı hislerle sevmekteydi. Onun aşkında da esas amel, diğerinin "lüzumlu" bir şey olması, onsuz hayatın tasavvur edilmesine bile imkân bulunmamasıydı (Ali, 2018, s. 144-145).
- Cuma günleri hep beraber bir ahabın bağına gidildiği ve erkekler bir tarafa, kadınlar bir tarafa ayrılıp kendi aralarında âlemlere başladıkları zaman ne Yusuf’un ne de Muazzez’in bulundukları yerle bir alakaları oluyordu. Muazzez söylenen sözlere bir gülümsemeyle mukabele ediyor, Yusuf ise kimsede bir şey söylemeye hal bırakmayacak kadar tutuk oluyordu. Böyle zamanlarda tarif edilmez bir hasret onları birbirine çekerdi. Etraflarına yabancı olduklarını hissettikleri nispette birbirlerini ararlar, bu kısa müddet esnasında içlerinde günlerce anlatmakta bitmeyecek şeylerin toplanıp biriktiğini sanırlardı. Hâlbuki ilk fırsatta birbirlerini arayıp bulunca ikisi de eski sükûtlarında devam ederler, yan yana oturarak veya ağaçların altında dolaşarak beraberliklerinin tarif edilmez saadetini duyarlardı (Ali, 2018, s. 145).
- Ertesi sabah Kaymakamın evinin önü mahşer gibi kalabalıktı. On seneye yakın bir müddet aynı yerde kalan ve hemen hemen kimseyi kendine düşman etmeyen

bu adama karşı Edremit halkı son ve içten bir alaka göstermek için yığın yığın toplanmıştı. Bayramyeri Camii'nin önüne kadar bütün duvar kenarları, çömelip oturanlarla doluydu (Ali, 2018, s. 160).

- Muazzez, Yusuf'u fazla üzmemek için kendine hâkim olmaya çalışıyor ve şimdi birçok huylarını babasına benzetmeye başladığı kocasına daha çok sarılıyordu. Gündüzleri o ve annesi evde yokken biraz içini boşaltabiliyor, babasının, bir bohça içinde yüke kaldırılan elbiselerini ortaya çıkararak onları kokluyor ve gözyaşlarıyla ıslatıyordu (Ali, 2018, s. 163).
- Kapıda bir anahtarın döndüğünü duydu, pencereye koşarak aşağı baktı, yüreği sevinçle hopladı. “Geldiler!” dedi. Kendini zapt etmese aşağı koşup karısını kucaklayacaktı. Şimdi onun sesini duyuyordu. Muazzez hayret dolu bir sesle: “A!.. Anne, Yusuf gelmiş, baksana, hayvanı bahçede...” dedi. Sonra: “Yusuf!” diye bağırarak yukarı koştu: Kendisini merdiven başında bekleyen kocasının boynuna atılarak: “Biz seni bugün beklemiyorduk ama benim içime doğmuş herhalde... Gittiğimiz yerde hep; haydi anne, gidelim artık, geç oldu! dedim, durdum. Demek sen beni çekiyormuşsun (Ali, 2018, s. 178).
- Beni dinle, kızım!” dedi. “Bak, daha yaşın on beş, diri diri mezara girdin. Senin bu halini gördükçe benim yüreğim kan oluyor. Nedir bu körpe yaşıta kızımın tecellisi diyorum. Ben de anayım!” Şahinde ağlamaya başladı. Muazzez'in de gözleri yaşarmıştı. Elini annesinin boynuna sardı. Şahinde titrek bir sesle devam etti: “Ben evde durmayıp gidiyorum ama keyfime mi gidiyorum sanıyorsun? Evde kalıp senin halini görmeye yüreğim dayanmıyor da ondan. Bir şeydir başımıza gelmiş, kader böyleymiş deyip çekeceğiz, herhalde sonunda bir hayır vardır. Ama insan derdinin üstüne kapanıp oturursa deli olur. Gelip şu kadın benim anamdır deyip bana içini açmıyorsun... Böyle evlatlık olur mu? Herkes inkâr edilir, ana inkâr edilmezmiş. Ben seni dokuz ay karnımda taşıdım. Sen bana elden beter muamele edersen Allah razı olur mu (Ali, 2018, s. 184)?
- Yorgunluktan bir şey düşünecek halde olmayan Yusuf, bu fevkalade muamelelerin sebebini aramadan uyuyor ve ertesi gün tekrar gidiyordu. Fakat giderken memnun ve güler yüzlüydü. Bıraktığı birkaç meci diye ile evin bu kadar sıkıntısız geçinmesine hayret etmiyor, daha doğrusu hiçbir şeyin farkına varmıyordu. Bir tek derdi Muazzez'di. Ondan ayrılmak olmasa, işinden memnun olmaya bile başlayacaktı. Her gittiği yerde karısının güler yüzlü, cıvıldağan

çocuk sesi onu takip ediyor ve yüzünü, rüya görenlere mahsus tatlı bir gülümseme kaplıyordu (Ali, 2018, s. 187).

- Anacığım...” dedi. Sesi titriyordu. “Anacığım, söyleyecek şeylerim çok, bir araya toplayamıyorum. Beni belki düşünmezsin, kızını düşün. İstersen ellerini öpüp yalvarayım. Bize kötülük etme... Bizi birbirimizin yüzüne bakamayacak hale getirme. Ben her şeye dayanırım ama, böyle bir şey yapanların ettiklerini yanlarına komam. Ana, bak sana açıkça söylüyorum, şu iş şöyledir, bu da böyledir demiyorum, ama dikkat et, bir kepezelik olursa hepinizi yakarım. Demin de söyledim, Muazzez’e kabahat bulmam, ben onu bilirim. Eğer o da size uyarsa gene sizden bilirim. Parmak kadar çocuğu benim yokluğumda kötü yollara saptıranların kökünü kazırım. Sen, benim dediğimi yapacağımı bilirsin. Söylemedi deme... Kendi kendine ne halt edersen et, kızına elini uzatma. Onun gönlünü benden ayırmaya uğraşırsan (Ali, 2018, s. 196)...
- Ona bu vaziyette daha başka şeyler söyleyerek, daha başka şeyler sorarak zavallı kızı büsbütün işkenceye sokmak Yusuf’un elinden gelmeyecekti (Ali, 2018, s. 198).
- Muazzez’in hâlâ temiz olduğu ve kendisini sevdiği hakkındaki kanaati kâfi değil miydi (Ali, 2018, s. 198)?
- Eğer hâlâ ses çıkarmadan bekliyor ve içinde kaynayıp köpüren çılgınlıklara hâkim olmaya çalışıyorsa, bunu, Muazzez’in kendisine bağlılığından emin olduğu için yapıyordu. Herhangi manasız veya yersiz bir hareketin onu kendisinden büsbütün alıp götüreceğinden korkuyordu. Karısını tekrar eski haline getireceğinden hâlâ ümidini kesmemişti (Ali, 2018, s. 199).
- Bu manasız ve yabancı hayatta bir tek şeye hakikaten sarılmış, hakikaten inanır gibi olmuştu. Bu da karısı idi. Muazzez’in varlığı Yusuf için büyük, boşlukları dolduracak mahiyette bir şey değildi, fakat onun yokluğu müthişti. Onun bu kadar sebepsiz yere, bu kadar insafsızca Yusuf’un hayatından koparılması çıldırtacak kadar acı idi. Hayatında asıl aradığı şeyin Muazzez olmadığını biliyordu, fakat Muazzez olmadan bunu aramaya muktedir olamayacağını sanıyordu (Ali, 2018, s. 200).
- Bir müddet sonra derin bir nefes aldı; karısını tekrar gocuğa sararak, incitmekten korkuyormuş gibi ihtimamla, çukura yerleştirdi ve yumuşak toprakları avuçlarıyla çabuk çabuk onun üzerine attı. Bütün bunları gayet sükûnetle, adeta bir diriye hizmet edermiş kadar itina ile yapıyordu (Ali, 2018, s. 214).

Saygı değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Salâhattin Bey kızın yaşı küçük olduğunu, gözlerini dünyaya kendi evinde açtığını düşünerek onu yola getireceğini, kendisine bir arkadaş yapabileceğini zannetti durdu. Ona evlat kardeş muamelesi yapacak oldu ve çirkin bir alayla karşılandı; efendi ve hâkim muamelesi yapacak oldu, ya isyan, yahut da, daha ileri gidecek olursa, bayılma nöbetleri ile karşılaştı; en nihayet ona tam bir müsavat vermek isteyince de bir sürü yersiz taleple, saçma hareketlerle ve sonradan görme arzulara tahammül mecburiyetinde kaldı (Ali, 2018, s. 13).
- Muazzez ise odanın boyunca uzanan yüksek sedirde, elinde dikişiyle, uyuklamakta idi. Hafifçe aralanan gözleri ara sıra babasına ve Yusuf'a çevriliyor, fakat onlarda yatmak alametleri görmeyince tekrar kapanıyordu. Her akşam Salâhattin Bey: "Hadi! Daha yatmayacak mısınız?" der ve bunlar ondan sonra yukarıya çıkarlardı. Yemeği yer yemez veya babaları söylemeden çekilip gitmeyi ayıp sayıyorlardı (Ali, 2018, s. 157).

Sabır değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Sus şekerim... Sus benim bir tanecik kızım... Sus... Baban şimdi gelir... Sen ağlama benim babası sağken yetim kalan kızım. Allah bize çektirenlerin yanına komaz (Ali, 2018, s. 14).
- Salâhattin Bey, böyle şeylere hacet kalmayacağını, hem artık ikide bir de bu pılıyı pırtıyı toplamak tehdidinden vazgeçmesini, eğer canı pek gitmek istiyorsa, işte kapının açık olduğunu, fakat Nazilli'de reji ambar memuru olan babasının kendisini dört gözle beklediğini biraz sertçe bir lisanla ona izah ediverir ve bunun arkasından, yarım saatten fazla süren bir ağlama ve çırpınma nöbetini yatıştırmakla uğraşırdı (Ali, 2018, s. 18).
- Sana hepsini ne diye anlatıp başını ağrıtayım, ağam!" diye kadın başladı: "Yerimizden ayrılmasak başımıza bu işler gelmezdi, ama ne diyeceksin? Kaderde yazılı imiş; Allah'ın yazdığını kul bozamaz ki. Erkeğim beni alıp buralara gelmek isteyince ben gitmem dedim, ayak diredim. İlle ve lakin o da erkek, lafına daha çok karşı koyamazsın ki (Ali, 2018, s. 39)!"
- Salâhattin Bey de, hariçten kulağına gelen bu havadislerle iktifaya mecbur oluyordu. Kendi evinde olan biten işler hakkında dışarıdan duydukları ile kanaat

etmek adamcağıza güç geliyordu ama Yusuf'tu bu, işlerine pek akıl ermezdi (Ali, 2018, s. 52-53).

- Hepiniz birlik olup beni öldürmeye mi niyet ettiniz?” dedi. “Bütün şehir, evimin içindekiler de dahil olduğu halde, hep birden bana hücum etmeye, beni mahvetmeye mi karar verdiniz? Yusuf! Sen bari bana neler çektiğimi anlayacak, bana acıyacaktın. Çıldıracağım be oğlum, anlamıyor musun? Çıldıracağım. Bu hal biraz daha devam eder, herkes bana karşı cephe almaya başlarsa ya başımı alıp kaçacağım, yahut da kafama bir kurşun sıkacağım. Muazzez'i Şakir'e vermeyelim diyorsun, değil mi? Âlâ! Bunu ben de istemiyorum... Fakat ne yapalım? Bir akıl biliyorsan söyle de onu yapayım. Yalnız, benim artık daha fazla uğraşmaya takatim kalmadı. İş daha fazla sürüklemek, bir sürü kurnaz ve insafsız kurtlarla uğraşmak, onlara her gün ayrı bir bahane bulmak, onların şimdi pek de saklı olmayan tehditlerini anlamamazlıktan gelmek ve hepsine güler yüzle, kibar kibar cevaplar vermek artık elimden gelmiyor. Ben de insanım Yusuf, ben de etten ve sinirden yapılmış bir mahlukum. Bana da biraz acıyın canım (Ali, 2018, s. 59)!
- Kübra'nın anası: “Biz ahımızı almayı Allah'a bıraktık. O, bunları iflah etmez inşallah!” dedi (Ali, 2018, s. 61).
- Ali sabahı zor etti ve ertesi gün, akşamın alacakaranlığına kadar Yusuf'u bekledi. Zaman geçtikçe ümidi kırılıyor ve dükkânda dört tarafa gidip geliyordu. Ara sıra başını kapıdan dışarı uzatarak yola bakıyor, sonra kendini oyalamak için tekrar veresiye defterlerine sarılıyordu (Ali, 2018, s. 72).
- Babası sağken bile memurların manalı fakat çekingen tavırlarından sinirlendiği halde, şimdi onların, sarıh bir ehemmiyet vermeyiş ve küçük görüş halini alan, hatta bazen alay etmek derecelerine varan muamelelerine tahammül etmeye mecbur kalıyordu (Ali, 2018, s. 166-167).
- Kış günleri biraz daha değişik ve kolay geçiyordu. Yusuf o zaman güneş doğmadan kalkar, çizmelerini ve aba ceketini giyerek işçilerden evvel zeytinliğe giderdi (Ali, 2018, s. 26).
- Adamakıllı soğuk bir günde Yusuf gene erkenden zeytinliğe gitmişti (Ali, 2018, s. 35).
- Kadın uzun müddet durdu, kızına baktı, tekrar başladı: “Bu olmasa hiçbir şeyi tasa etmezdim, lakin babası gidince kızcağızım elime bakar oldu (Ali, 2018, s. 41).

- Bırak Allah'ını seversen, Şakir Bey... Hep keyfinin havasındasın. Ben, şu başımıza sardığımız derdi, Kübra mıdır, nedir, onu söylüyorum. Sen sevdalık peşindesin. Öbür işi temizlemezsek başımıza gelmedik bela kalmaz. Hele şimdi Kaymakam, kendini serbest bulunca var kuvvetiyle bize dayanacaktır. Memlekette kepaze olduğumuza mı yanarsın? Mahkemelerde süründüğümüze mi yanarsın (Ali, 2018, s. 68)!
- Hakikaten Ali'nin anneannesi Edremit'in meşhur simalarındandı. Genç yaşında küçük bir kız çocukla dul kaldığı halde babasından ve kocasından kalan malları tek başına idare etmiş, ayağına mestlerini giyip aylarca zeytinlerinin başında dolaşmış, İstanbul'a ve İzmir'e yağ satış, nihayet kızını oldukça fakir bir delikanlı olan Şerif Efendi'ye, Ali'nin babasına verince, biraz istirahate çekilmişti. Artık malları, damadı ile torunu idare ediyordu (Ali, 2018, s. 71).
- Bugün babalığı ona bir şey söylemiyordu, hiçbir zaman da söyleyemezdi. Fakat bu sükût, kendisinin garip bir vaziyette olmasına mani değildi. Kaymakamın evlatlığı otuzuna kadar boşta gezip hazır ekmek yemekte devam mı edecekti? Ondan sonra (Ali, 2018, s. 106)?
- Bir de bu vaziyette Muazzez'e dair hayaller kurmaya kalkmıştı ha? Ne yüzle? Babalığının ekmeğini iki kişi birden yemek için mi? Öyle ya, Muazzez'i aldıktan sonra kızın nafakası tamamen kendisine ait olacak, babasıyla bir alakası bulunmayacaktı (Ali, 2018, s. 107).
- Yalnız Salâhattin Bey'i azıcık düşündüren bir mesele vardı: Kendisi ölürse Muazzez'in hali ne olacaktı? Böyle bir vaziyette Yusuf'un Şahinde ile geçinip evde kalacağını tahmin etmiyor, ona şimdiden bu hususta vasiyette bulunmayı da istemiyordu. Ah, ölmeden evvel evladının namuslu birine vardığını görse ve gözleri arkada kalmasa, o zaman bu yorgun hayattan ayrılmayı, hatta biraz isteyecekti de (Ali, 2018, s. 110).
- Fakat bu ne kadar böyle devam edecekti? Hayatlarında değişmesi icap eden bir şey olduğu muhakkaktı. Hasta babanın ekmeği daha ne kadar yenebilirdi? Şahinde'nin gitgide bir yılan gibi parlamaya başlayan gözlerinin kamçısı hiç Yusuf'un üzerinden eksilmeyecek miydi (Ali, 2018, s. 147)?
- Salâhattin Bey de Yusuf'un ne kadar üzüldüğünü seziyor ve bunun sebeplerini bir dereceye kadar tayin de ediyordu. Alevi köyünde Yusuf'la konuşurken söylediği gibi, bir çift atla bir yaylı araba almayı düşündü. Fakat kızını bir arabacı karısı yapmaya Şahinde'yi razı edemezdi ve bunu kendisi de pek

istemiyordu. Birdenbire evin içini saadetiyle dolduruveren, ince vücudu ve pembe yüzüyle babasını kapıdan karşılayarak yaşlı demlerinde bir gençlik havası içine atan kızını daha münasip bir yaşayış içinde bırakıp gitmek emelinde idi (Ali, 2018, s. 148).

- Fakat o gün ve ondan sonra, günlerce, hep o rüya hali devam etti. İlk zamanlar Yusuf'tan teselli bekleyen Muazzez, birkaç gün sonra onun halinden korkmaya başladı. “Kendini topla Yusuf! Sen böyle yaparsan bizim halimi olur?” dedi. O zaman Yusuf, Muazzez'in farkında olmadan yaptığı bu ihtarın manasını düşünmeye başladı. Artık hayatta tek başına idi. Daha doğrusu tek başına ayakta durmaya ve kendinden başka iki kişiyi de tutmaya mecburdu. Dayanacak kimsesi yoktu (Ali, 2018, s. 162).
- Babalarının cebinde çıkan beş on sarı lira ile Yusuf'taki paralar cenaze masrafına, imama, müezzine gitmiş, Yusuf'un elinde birkaç mecdiyeden başka bir şey kalmamıştı. Aybaşına on gün vardı. Önleri kış olduğu için birçok masraflar daha yapılacaktı. Bunları gözünün önüne getirince Yusuf: “Hükümetteki işi bırakırım!” demenin manasız, hatta gülünç olduğunu fark etti (Ali, 2018, s. 175).
- Yusuf: “Ne yapmalı?” diye düşündü. Bu sefer bu “ne yapmalı?” suali bir bardak zehir gibi kafasından vücuduna doğru döküldü. Bir müddet evvel gene onu işgal eden düşünceler bugünkü dertlerinden çok farklıydı. Bugün ilerisini, hayatının alacağı istikameti, mesleğinin kendine uygun olup olmadığını düşünmüyordu. Bugün çaresi bulunması icap eden şeyin bir gün beklemeye bile tahammülü yoktu (Ali, 2018, s. 180).

Dostluk değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Ne o, Şahindeciğim, kızım, bey gene mi gelmedi?”
“Gelmedi teyzeciğim... Yavrucuğum da babası gelmeden uyumuyor. Akşamdan beri, baba... baba... diye çırpınır durur... Ne yapacağımı şaşırdım, teyzeciğim!”
Komşu teyze, genç kadına bir takım nasihatler verdikten sonra ve kocasına bir sürü beddua ettikten sonra çekilir (Ali, 2018, s. 15).
- Ali buna biraz içerlese bile, ses çıkarmadan dinlediği için, memnun, anlatır, anlatır, sonra akşamüstü onunla beraber sokaklarda gezmeye veya testileri alarak beraberce Çınarlıçeşme'ye su doldurmaya giderdi (Ali, 2018, s. 22).

- Mektebi bitirdikten sonra babasının işini eline alan Ali ile Bayramyeri'ndeki dükkânın önünde iki alçak ve aralıksız iskemle atarlar, saatlerce hiç konuşmadan yan yana otururlardı (Ali, 2018, s. 25).
- Taa kışa kadar hiçbir yerden hiçbir ses çıkmadı, yalnız kışın bazı vak'alar, kendisiyle uğraşanlar bulunduğunu ona anlattı. Yusuf'a kalsa gene işin farkına varacağı yoktu, bereket versin hiçbir zaman ondan ayrılmayan ve yapılan teklif ve tehditlere rağmen Yusuf'u terk etmeyen Ali, ona birçok bilmediği şeyleri öğretiyor, pek körü körüne yürümemesini temine çalışıyordu (Ali, 2018, s. 35).
- Salâhattin Bey ertesi gün vazifeye ancak öğleden sonra gidebildi. Yüzü hâlâ sarı ve tıraşlıydı. Evde Şahinde ile şiddetli bir kavga etmiş ve zihni büsbütün karışmıştı. Dairede avukat Hulusi Bey'i kendisini bekler buldu. Hazin hazin gülerek: "Görünmez kaza işte buna derler iki gözüm..." dedi. "Duracak zaman değil. İşin çaresine bakmalı (Ali, 2018, s. 49).
- Oğlum, babanla aramızdaki hukuku bilirsin, bir derdin, bir ihtiyacın olursa hemen bana gel!" demişti. Fakat Yusuf o sırada bir şey dinleyip anlayacak halde olmadığı için Hulusi Bey'in o sözlerini ancak şimdi hatırlıyordu (Ali, 2018, s. 168).
- Ali'nin ölümünden beri adamakıllı bir şey konuşmamışlardı. İhsan, Yusuf'un bu kadar uzun zamandan sonra kendisine eski bir arkadaşdır diye başvurmasından büyük bir iftihar duyuyor ve ona arkadaşlığına layık olduğunu ispata çalışıyordu. Yusuf ise, bütün insanlardan ümidini kestiği bu sıralarda karşısına böyle bir dostun çıkışını biraz hayret, fakat daha çok sevinç ve teşekkürle karşılıyordu (Ali, 2018, s. 177).

Öz denetim değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Hâlbuki mahalle kavgalarında, her zaman karışmasa bile, karıştığı zamanlar, daima baş olur ve dört beş kişiye karşı kordu. Hasımlarını ürküten, onun kuvvet ve cesaretinden ziyade, hiç kaybolmayan sükûneti ve kendisine olan sonsuz emniyetinin her hareketinde görülen tezahürleri idi (Ali, 2018, s. 17).
- Yusuf bir müddet mahallenin işlerine karışmadı (Ali, 2018, s. 21).
- Yusuf bazen hafif bir tebessümle, bazen de ciddiyetle kaşlarını kaldırarak dinler, fakat katiyen hayret eseri göstermezdi. Adeta bütün bu anlatılan şeyleri önceden biliyormuş gibi bir hali vardı. Dünyanın en meraklı ve hayret verecek hadisesi bile onun lakaytlığını izale edemeyecek gibiydi (Ali, 2018, s. 22).

- Uzun memuriyetlerin tecrübesi, yerlilerin kendisi gibi memurlarla niçin ahab olduklarını ona öğretmişti. Tongaya basmayı pek sevmediği ve namuslu kalmak niyetinde olduğu için ziyafetlere, davetlere pek aldırış etmez; çok itimat ettiği, hukuk mezunu birkaç avukat ve bazen de Ceza Reisi ile sessiz sessiz içmeyi tercih ederdi (Ali, 2018, s. 44).
- Yusuf'a hiçbir şey açmamayı tercih etti. Deli oğlan gidip bir taşkınlık yapar, kendini tutamayıp bir vak'a çıkarır, işi düzelmez bir hale sokardı. Bayramda Şakir'le ikisi arasında cereyan eden hadiseyi de bir parça bildiği için Yusuf'un bu işten haberi olmasını şimdilik münasip bulmadı (Ali, 2018, s. 51).
- Müşteriyi savdıktan sonra Yusuf'un yanına gelen Ali, onun tekrar kendini topladığını fark etti. Şimdi dudaklarında hep o lakayt ve her şeyi bilen tebessüm vardı. Bir türlü anlayamadığı, bir türlü içlerine karışamadığı ve bunu zaten asla istemediği bu insanlarla arasında çelik bir duvar gibi yükselttiği bu tebessüm, onun müracaat ettiği son çareydi. Kendini bu şehrin korkunç akıntısından, ancak, etrafında ördüğü bu soğuk duvarla kurtaracağını sanıyordu (Ali, 2018, s. 69).
- Sonra insan ancak her hususuna akıl erdirebildiği şeyleri söylemeliydi, hâlbuki Yusuf birçok şeylerin niçin yapıldığını ve nasıl yapılabildiğini hala anlayamıyor, bunları belki ömrünün sonuna kadar da anlayamayacağını müphem bir şekilde hissediyordu. Onun için ömrünün bu en azaplı, en fırtınalı anında gene, sükûnetini aldı ve Ali'ye sadece duyduğu vak'ayı anlattı (Ali, 2018, s. 69-70).
- Ali'ye karşı girdiği taahhüdü yerine getirmek için Muazzez'i feda etmiş ve Muazzez'in kendisine: "Kimi istiyorum, anladın mı?" dediği akşama ait bütün hatıraları kafasından silip atmaya uğraşmıştı. En küçük teferruatına kadar dimağına yerleşmiş olan bu hatıraları oradan çıkaramayacağını çabuk anladı, fakat bunun üzerinde düşünmeyecek, muhakemeler yürütmeyecek kadar kendisine hâkim oldu (Ali, 2018, s. 106).
- Biraz yavaşlarsa kendine hâkim olamayıp geriye koşacağını hissediyor ve daha hızlanıyordu. Bir müddet sonra kendini kasabanın cenup tarafındaki kırlarda buldu (Ali, 2018, s. 114).
- Bu esnada orada birdenbire beliren iki candarma, köylüyü yakalayıp hükümete götürdüler. Sarı mintanlı delikanlı, bir köylü için en korkunç şey olan bu yolculuk esnasında bile gülümsüyordu. Hatta kendisini Kaymakam'ın karşısına çıkardıkları zaman da korkmadı, sadece: "Candarmaya hacet yoktu beyim, zati ben de size geliyordum!" dedi (Ali, 2018, s. 137).

- Yusuf hayatında bir gün bile kendinden şüphe etmemişti. Dünyada her şeyi yapabileceğine inanıyor, gelecek günlerden korkmuyordu (Ali, 2018, s. 147).
- Artık: “Hayatımı nasıl bir düzene koymalıyım?” yahut “Bu işler benim işim mi, değil mi?” diye düşünemezdi. Hayatın ve dış şeklini bundan sonra tesadüfler, icaplar tanzim edecekti. Belki bundan evvel de böyle idi; fakat o içinde: “İstediğim hayatımı değiştirebilirim!” diye bir kanaat beslemiş ve bu ona cesaret ve emniyet vermişti (Ali, 2018, s. 162).
- Hadiseleri olduğu gibi karşılamaya, kendiliğinden bir şey yapmamaya karar vererek yattı. Pek sakin olmayan bir geceden sonra uyanınca hayatı biraz daha tatlı buldu. Hadiseler, gece vakti ve bir idare kandilinin ışığında konuşulduğu kadar ümitsiz ve korkunç değildi. Dışarda ağaçların yapraklarını oynatarak esen bir sonbahar rüzgârı, bu ölüme mahkûm yaprakları henüz koparamıyordu. Bu minimini yeşil mevcudiyetler bile içlerinde bu kadar kuvvetli bir mücadele ve mukavemet kabiliyeti taşırlarken, kendisinin karanlık düşüncelere dalması doğru olamazdı (Ali, 2018, s. 175).
- İçindeki bütün yıkıntılara, bütün kederlere rağmen başını yere eğmek istemiyordu. Matemini ortaya vurmada tek başına yüklenecek ve yeni bir hayata doğru yürüyecekti (Ali, 2018, s. 215).

Yardımseverlik değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Zaten biraz yaramaz olan Muazzez, Yusuf olmasa evin altını üstüne getirebilirdi. Bereket versin beriki, onun oyunlarını tanzim ve idare ediyor, ona hem arkadaşlık, hem de aklının erdiği kadar mürebbilik yapıyordu (Ali, 2018, s. 23).
- Hem mektebe giden, hem de babasının manifaturacı dükkânında yardım eden Kâzım, içlerinde yaşça en büyükleri ve en hesaplıları idi (Ali, 2018, s. 23).
- Akşamüzeri, iş paydosundan evvel kadına kendisiyle gelmesini işaret etti. Şehre kadar hiç ses çıkarmadan yürüdüler. Hafif yağmur çiseliyor ve yoldaki araba tekerleği izlerini dolduruyordu. Aşağıçarşı’yı geçtiler. Yusuf, Bayramyeri’nde Ali’nin dükkânına girdi. Biraz yağ ve pirinç tarttırdı. Başıyla kadına bunları almasını işaret etti (Ali, 2018, s. 36).
- Rukiye Molla’nın evine kadar uzandı, hani mektep orasıydı da... Orada da yok: “Şimdi çıktı, eve gitti!” dediler. Rukiye Molla’ya un eleyivermiş de geç kalmış (Ali, 2018, s. 40).

- Bizim komşu pabuççu Yunus Ağa olanı biteni haber almış, bize gelirmiş. Yolda rastladım; adam yüzüme bir baktı, her şeyi anladı. Kolumdan tutup: “Aman kızım, dedi, dünya bu, betterin betteri var. Kendini topla da akıllı uslu çalış. Maşallah elin kolun tutuyor, hem kendini, hem kızını Allah’ın izniyle namerde muhtaç etme!” Adamcağız nurlu yüzlü bir ihtiyardı. Bana her zaman nasihat verir, yol gösterirdi (Ali, 2018, s. 41).
- Böylece on, on beş gün kadar bir zaman geçti ve tam bu sıralarda Yusuf’u bir gece eve getirdiler. Getirenler Yunus Ağa isminde ihtiyar bir pabuççu ile 35 yaşlarında, perişan kıyafetli bir kadın ve onun yanında mütemadiyen Yusuf’un sarı çehresine bakan ve durmadan ağlayan hasta kılıklı bir kızdı. Bu kızla anası, o gece ve ondan sonraki geceler Yusuf’un başucundan ayrılmadılar ve Kaymakam’ın evinde kaldılar (Ali, 2018, s. 52).
- Kızım hastaydı, Yusuf Ağa’mız pirinçle yağ aldı, hatır sormaya geldi. Sağ olsun, zaten pek merhametlidir. Tam çıkıp giderken karanlıkta birisi fırlayıp bir bıçak soktu; herhalde herif, Yusuf Ağa’yı benzetti. Yoksa ne geçmişi olacak ki (Ali, 2018, s. 53)?
- Kaymakam, şimdi yalnız Muazzez meselesi için değil, doğrudan doğruya bu kızın macerasını merak ettiği için sabırsızlıkla sordu: “Fakat kızım, bana her derdini niçin açıkça söylemiyorsunuz? Size karşı bir fenalık yapıldı ise, onu cezalandırmak kaymakam olduğum için de vazifemdir (Ali, 2018, s. 62).
- Elinden yazı yazmak geliyor; ilk zamanlar ben söylerin sen yazarsın, sonra yavaş yavaş alışırın. Bizim tahrirat kalemindekiler iyi insanlardır, sana yardım ederler (Ali, 2018, s. 148).
- Nuri Efendi, sen de himmet et de bizim Yusuf’a acemilik çektirmeyelim!” dedi (Ali, 2018, s. 149).
- Şimdi bir at satın almak icap ediyordu. Akşamüzeri Aşağıçarşı’dan geçerken uzun zamandan beri görmediği Hacı Rifat’ın İhsan’a rastladı ve ondan akıl sordu. İhsan, onu yanına alıp Soğuktulumba yolundaki bir hana götürdü, yarım saat içinde pazarlığını filan yaparak beş buçuk altına güzel ve beyaz bir at aldı. Parası ayda birer altından verilecekti. Peşin olarak verilmesi icap eden parayı İhsan kendisi verdi ve at yedeklerinde, beraberce kasabaya döndüler (Ali, 2018, s. 176-177).
- Tam dört gün yerinden kalkamadı. İlk geceler kendini bilmeyecek kadar ateşi yükselmişti, boğazı yanıyor ve yutkunamıyordu. Ev sahibinin iki karısından biri

ona biraz ıhlamur çiçeği kaynatıp içirdi, diğeri tuğla ısıtıp karnına koydu (Ali, 2018, s. 204).

- Bu hali gören ev sahibi artık itiraz etmedi; yalnız Yusuf'u odaya sokarak: “Azıcık ısın, ben hayvanı eyerleyeyim!” dedi (Ali, 2018, s. 206).

Vatanseverlik değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Evladım, bu sefer iş fena!” dedi. “Bakalım sonu ne olacak. Müttefiklerimiz kuvvetli ama ihtiyarların dediği gibi, yedi düvele karşı koymak var. Bu iş uzun sürmez gibi geliyor bana. Yalnız seferberlik çok geniş tutuluyor... Asker kaçaklığına meydan verilmemesi hakkında telgraf üstüne telgraf geliyor (Ali, 2018, s. 154).
- Davul, zurna, ey gaziler, sokaklarda kalabalık... Hem oynayan, hem bağırان, hem de yürüyen coşkun ve genç askerler... Kendilerini nasıl bir akıbetin beklediğini bilmeyen ve “ya gazi, ya şehit!” diye bağırđıkları halde ölümü akıllarına bile getirmeyen zavallılar... Hayatın yeknesaklığı içinde birdenbire beliriveren bu korkunç değışikliğı gülerek kabul eden, ona koşan ve ne için, kimin için ölmeye gideceklerini, nerede ve nasıl öldürüleceklerini sormayı asla akıllarına getirmeyen kahramanlar (Ali, 2018, s. 154)...

Dürüstlük değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Anası da olduğı yerde kalmış ve gözlerinden yaşlar süzölmeye başlamıştı. Birden olduğı yerden kalktı, Yusuf'a koştu, onun ellerine sarılarak: “Git ağam, buralardan git. Biz senin başını nâre yakacaktık!” dedi (Ali, 2018, s. 38).
- Dolapları iyi çeviremedik. Belayı bu delikanlının başına sardıramadık. Ne yapalım, daha sizin kadar kansız olamamışız. Daha bu işlerin acemisiyiz. Öyle öldürecek gibi ne yüzüme bakıyorsun? Yok, bana kızma! Benim hiç kabahatim yok. Ben belki işi sonuna kadar götürürdüm, fakat şu kızı görüyor musun? O dayanamadı. O kahpeliğı bu kadar ileri götüremedi. Her şeyleri meydana vurdu. Kızım beni utandırdı. Anasına ders verdi. Allah beni affetsin. Bu masum kızcağız, (siz ne dersenez deyin, o masumdur, onun yüreğı masumdur, yüreciğı temizdir) ya, bu kızcağız bana ne büyük günaha girdiğimi anlatıverdi (Ali, 2018, s. 43).
- İçkinin zayıflattığı sinirleri, daha fazla tahammöl edemeyecek gibi görünüyordu. Yavaş yavaş başka türlü düşünmeye ve kendi kendine sormaya başladı: Bu kadar

ısrarın manası neydi? Şakir'in bu işten vazgeçmeyip bilakis daha fazla üstüne düşmesi, ondaki bu arzunun geçici bir heves olmadığını gösteriyordu. Bu kadar kuvvetle bir şeye sarılan bir adamın, zamanla kendini ıslah etmesi, hiç de olmayacak şey değildi. Hatta ihtimal Şakir'in, yaşadığı kirli hayata karşı duymaya başladığı nefret ve iğrenme, ona bir aile hayatı kurmak arzusunu vermişti. Bütün bunlara mukabil kendisinin ortaya sürdüğü sebepler ve itirazlar ne kadar manasızdı! Şakir'in yaptıklarını, aynı şekilde ve bu kadar ileri giderek olmasa bile, gençliğinde kendisi de yapmamış mıydı (Ali, 2018, s. 57)?

- Yusuf, Ali'nin dükkânına gitti. Gayet sakindi, yapmaya mecbur olduğu işin ne kadar ağır olduğunu bilmiyor değildi. Zihninde işi çabuk kestirip atacak bir cümle hazırlamaya uğraşıyordu: "Kız razı olmuyor; senin işin sarpa sardı" tarzında bir şey söylemek ve mümkün olduğu kadar az izahat vermek niyetindeydi (Ali, 2018, s. 79).
- Uzun senelerini onunla yan yana geçirdiği halde, bu çocuğu hiçbir zaman, uğrunda bu kadar büyük bir fedakârlığı yapacak derecede sevmediğini anladı. Zaten Yusuf, senelerden beri hiç kimseye karşı kalbinde muhabbet beslemiyor ve bir insanı sevebilmesi için ona hayran olması lazım geldiğini anlıyordu. Hürmet ve takdir hisleri beslemediği, hatta tepeden baktığı ve küçük gördüğü insanları nasıl sevebilirdi (Ali, 2018, s. 82)?
- Muazzez'e gidip: "Bana gel, ben gerçi seni bir iş uğrunda feda ettim, benim için bu kadar az ehemmiyetin vardı; şimdi bu engel kalktı, başka bir mühim mesele çıkıncaya kadar sana bağlıyım!" demek de herhalde pek kolay bir şey değildi (Ali, 2018, s. 106).
- Sonra dertlerine anasının ortak olmayışında da bütün kabahat onda mıydı? Onu adam yerine koyup bir derdini söylemiş miydi? Hele Yusuf, o soğuk ve çatık kaşlı tavrıyla, bu evde sanki bir de Şahinde yaşadığını bilmezlikten geliyor, kati bir lüzum olmadıkça ona bir kelime ile olsun hitap etmiyordu. Hâlbuki bu kadın ne de olsa büyükleri ve analarıydı. Aralarındaki buzun çözülmesi için ilk adımı çocukların atması lazımdı (Ali, 2018, s. 183).

Adalet değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Bazı mal sahipleri, kadınların, yanlarında getirdikleri emzikli çocuklarına meme vermelerine bile müsaade etmezlerken, Yusuf onların biraz yorulduğunu görür görmez derhal işi bıraktırırdı (Ali, 2018, s. 26).

- Sonra bu işçilere bu köpek muamelesini yapmaya neden lüzum görüyorlardı? Evet, Allah onları bir kere fıkara yaratmıştı, bunda kimsenin kabahati yoktu, fakat onlar böyle yaratılmışlar diye niçin tepelerine binmeli, onları adam yerine koymaktan niçin çekinmeliydi? Öyle ya, mademki hepsini Allah yapıyordu... O zaman kendilerine aynı muamelenin yapılmasını isteyecekler miydi (Ali, 2018, s. 27)?

4.1.1.3. Yaban eserinde bulunan kök değerler

Cumhuriyet dönemi yazarlarından kabul edilen Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban adlı eserinin içerik çözümlemesi yapılmış ve eserde belirlenen kök değerler alıntılanmıştır.

Eserin İçerik Çözümlemesi

Konu

Ahmet Celal, Birinci Dünya Savaşı'nda kör bir kurşunun acımasızca onun kolunu almasıyla, tamamen farklı bir hayatın içine itilmiştir. Köylü olan Mehmet Ali'nin davetiyle geldiği köy, onun için başlangıçta yabancı ve bilinmez bir dünyadır. Ancak zamanla, köy halkının dünyasına dâhil olmaya ve onların psikolojisini anlamaya çalışır. Ahmet Celal, aydın olmanın getirdiği bir üstünlük hissiyle, zaman zaman köylülere tepeden bakmaktan da kendini alamaz. Ahmet Celal, yabancı bir köyde yaşamaya başladıkça, köylülerin güçlü dayanışma ruhunu, sıcaklığını ve sadeliklerini keşfeder. Ancak aralarında farklı bir dille konuşulan gelenekler ve alışkanlıklar, onun için başta anlaşılması güç olur. Aydın kimliği, onu zaman zaman hüznölendiren bir yabancı gibi hissettirir, ancak aynı zamanda da bir gözlemci ve analitik düşünür olma özelliğini güçlendirmesini sağlar.

Ana fikir

Yazar Karaosmanoğlu'nun yaşadığı olaylar üzerinden el aldığı eserde ortaya koymaya çalıştığı ana fikir şu şekilde özetlenebilir: Eserde, tarih boyunca insanların aidiyet duygusuyla bağlı oldukları toprakları "vatan" olarak gördüğü ve bu topraklar üzerinde bir araya gelerek oluşturdukları topluluğa da "millet" adını verdikleri vurgulanmaktadır. Millet, birlik ve beraberlik içinde yekvücut bir gücü temsil etmektedir.

Bu "millet" kavramının dünyadaki topluluklar açısından farklı anlamlar taşıdığı belirtilmektedir. Ancak yazar, kendi perspektifinden hareketle "Türk Milleti" kavramını ele almaktadır. Türk Milleti için sahip olunan her şeyin, can dahil olmak üzere, en kutsal ve vazgeçilmez varlık olduğu ifade edilmektedir. Vatan, Türk Milleti için elzem bir değerdir ve her şeyin üzerindedir.

Vatanın güvende olabilmesi ve muhafaza edilebilmesinin ise bilinçli ve şuurlu bir millet tarafından gerçekleştirilebileceği üzerinde durulmaktadır. Eğer vatanın kıymeti bilmeyen, bencil çıkarlar peşinde koşan ve toplumsal bir bilinçten yoksun bireyler ve gruplar varsa, vatanın güvenliği tehlikeye girecektir. Bu nedenle vatanın her köşesinde milletin eğitilmesi, onlara şuur verilmesi ve yaşamın anlamını kavratılması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Kompozisyon

Cihan Harbi'nde kolunu kaybeden subay Ahmet Celal, kendisine eşlik etmesi için himayesindeki er Mehmet Ali'nin teklifini kabul ederek köye doğru yola çıkar. Ancak köyde beklediği manzara, tahmin ettiğinden de sıkıntılı ve karanlık bir atmosferdir. Köy halkı ona mesafeli davranır ve kendisini dışlar. Bu kuru ve verimsiz topraklarda yaşayan köylülerin yaşam biçimlerini eleştirir ve kendisini onlardan uzaklaştırır. Mehmet Ali askere çağrılınca aralarındaki mesafe daha da artar ve Ahmet Celal kendisine yeni bir yer arar.

Bekir Çavuş'un yardımıyla eski bir ev bulup düzenler ve burada yaşamaya başlar. Ancak yalnızlık onu sıkıntıya sürükler. Köyde, çoban Hasan ve Cennet'in kaçtığı Süleyman gibi insanlarla zaman geçirir. Ancak hayatının çoğu bunalımlarla geçer. Gazeteleri takip ederek savaş haberlerini öğrenmeye çalışsa da haberler pek de iyi değildir. Ancak köylüler bu haberlere aldırış etmez, kendi ekinleriyle ilgilenirler.

Ahmet Celal'in tek heyecanı, komşu köyden tanıdığı Emine'dir. Onu görmek için saatlerce yol yürür, ancak Emine kendisinden kaçır. Sonunda onu istemek için Bekir Çavuş'un hanımına başvurur ama reddedilir. Emine, İsmail'e gitmeye karar vermiştir ve bir gün onunla çeşmede karşılaşırlar.

Köydeki umursamazlık ve savaşın yıkıcı etkilerine rağmen, Ahmet Celal içindeki umudu ve insan sevgisini yeniden bulur. Gazetelerdeki savaş haberleri onu hüznendirse de, artık hayatı sadece kendi çıkarları için yaşamak yerine, başkalarına yardım etmek için kullanmaya kararlıdır.

İlk başlarda gösterdiği çabanın bir sonuca ulaşmaması onu derin bir hayal kırıklığına uğrattır. Köye ve köylüye karşı öfkesi zaman içerisinde daha da artar. Yaşananlar karşısında köylünün gösterdiği tavırları kabullenmekte zorlanır. Bu da onu kendi içinde önemli eleştirilere sevk eder.

Köye yaklaşan top sesleri duyulmaya başlar, ancak köylüler umursamazlıkla davranır. Sonunda düşman askerleri köyü kuşatır ve köylülerden yiyecek alırlar, ancak ödeme yapmayacaklarını bilen Ahmet Celal endişelenir. Askerler köyü tahrip eder ve kadınlara saldırır, Emine de tehlike altındadır. Ahmet Celal, Emine'yi kaçması için uyarır ve karanlıktan faydalanarak onunla kaçarlar. Ancak Emine vurulur ve köy ateşe verilir. Köydeki tüm izler silinir, sadece Ahmet Celal'in ele geçen defteri kalır.

Emine'nin yaralanmasının ardından, Ahmet Celal artık hayatın zorluklarıyla yüzleşmeye daha hazırdır ve köydeki umursamazlığı, savaşın yıkıcı etkilerini değiştirmek için çaba harcar. Elinde kalan tek defter, yaşadıklarını ve dönüşümünü anlatır, böylece acı dolu geçmiş, umut dolu bir geleceğe dönüşür. Bu defter, onun hikâyesini gelecek nesillere aktararak, yaşadığı acılarla dolu hayatın anlamını ve dayanışmanın önemini hatırlatır

Ahmet Celal'in yaşadığı yalnızlık ve acı dolu hayatı, köydeki umursamazlık ve savaşın yıkıcı etkileriyle birleşerek trajik bir sona ulaşır. Gün geçtikçe, köydeki insanlar arasında giderek daha fazla izole olur ve içine kapanır. Ancak, en büyük trajedi savaşın yıkıcı etkileriyle birleşir. Savaşın köye ulaşmasıyla birlikte, köy halkı büyük bir dehşet ve korkuyla karşı karşıya kalır. Ahmet Celal, savaşın acımasız gerçekliğiyle yüzleşmek zorunda kalır. Nihayetinde tarumar edilen köyde Ahmet Celal'in defterinden başka geriye yakılıp yıkılan evlerden başka da bir şey kalmaz.

Yer ve zaman

Eserde ön açıklama olarak verilen bilgilerden anlaşıldığı üzere, yazar kurguyu gerçekte yaşanmış olaylar üzerinden oluşturmuştur. Kitabın kapağından sonra baş tarafa konulan fotoğrafa göre yazarın, Milli Mücadele döneminde cereyan eden savaşların sonuçlarını tetkik için görevlendirilen Tetkiki Mezalim Heyeti ile birlikte hareket ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca kurgudan hemen önce verilen bilgiler de eserin teşekkül ettiği yer ve zaman konusunda genel bir bilgi vermektedir. Yazar Karaosmanoğlu'nun Yaban adlı eseri bu yönüyle tarihi bir kaynak olma özelliğini de bürünmektedir.

“Sakarya Savaşı’ndan sonra düşman orduları Haymana, Mihalıççık ve Sivrihisar bölgelerini, bize yer yer ateş yağınlarıyla örtülü ıssız ve engin bir virane halinde

bıraktı. O afetlerden arta kalmış halkın, bu taş yığınları arasında, ilk insanlardan farkı yoktur. Bunlar, yarı çıplak halde dolaşıyor; alevın kararttığı harman yerlerinde toprağa, çamura karışmış yanık buğday ve mısır tanelerini iki taş arasında ezerek öğütmeye çalışıyor; adı bilinmez otlardan, ağaç köklerinden kendilerine bir nevi yiyecek çıkarıyor ve bir kovuğa saklanıyordu” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 15).

Giriş kısmında kurgunun dayandırıldığı gerçek bilgi olarak verilen bu kısımdan sonra eserin ortaya çıktığı köyle ilgili yer yer farklı mekân tasvirleri verilmektedir. Ahmet Celal üzerinden okuyucuya aktarılan köy, biraz da başkarakterin ruh dünyasında bulunduğu karşılıkla şu şekilde aktarılmaktadır:

“Buraya bir akşamüstü, alacakaranlıkta geldikti. Mehmet Ali arabanın içinden kolunu dışarıya uzatıp:

- Aha bizim köy...

diye bağırdığı vakit, bir süre, boş yere etrafı araştırdım, hiçbir şey görmedim. Neden sonra, Mehmet Ali’nin işaret ettiği tarafta bir karaltı seçer gibi olmuşum. Tek bir ışık yoktu. Yalnız uzaktan uzağa köpekler havlıyordu. Bu sesler, ıssız Anadolu ovalarının ortasında, tek yaşantı belirtisidir. Biraz daha sonra saman ve tezek kokularını duyacaktım. İşte, duymaya başlamıştım” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 22).

Yazarın bir bakıma Ahmet Celal’in bakışıyla örtüştürdüğü kendi izlenimleri açısından ise kurgunun neredeyse tamamını içeren köyle ilgili en net yer tasviri ise biraz daha ileride ifade edilmektedir.

“Burada ise yalnız gerçek; çıplak, çirkin, kaba, yalçın gerçek... Boz toprak dalgaları, alabildiğine uzuyor. Yeknesak ovayı ikiye bölen Porsuk Çayı şiddetli bir zelzelenin açtığı bir uzun, bir yılankavi yarık gibidir. Hiç suyu görünmez. Ta yanına gittiğiniz zamanda bile, o suyun cana can katan serinliğini ve rengini bulamazsınız. Boz topraklar orada çürümüş ve pıhtılaşmış sanılır. Elinizi bir soksanız günün hangi saatinde ve hangi mevsiminde olursa olsun bir cerahat gibi ılıktır. Ve tepeler... Ve tepeler, bir urdur. Ve bütün ufkun çerçevelediği alem, ancak bu ıstırap manzarası ile canlı görünür. Boş ve lüzumsuz feza içinde, hiçbir kuşun geçtiğini görmedim” (Karaosmanoğlu, 2018, s. 29).

Kahramanlar ve özellikleri

Ahmet Celal, köye ilk geldiğinde tarım ve doğayla iç içe bir yaşamın zorluklarıyla karşılaşır. Bir şehirli olarak, köylülerin yaşam biçimleri, gelenekleri ve inançlarıyla bağlantı kurmakta zorlanır. Kolunu kaybetmesiyle duyduğu acı, köy hayatında da devam eder ve onun için fiziksel ve duygusal bir tutsaklık oluşturur. Köy halkı arasında kendini yabancı ve dışlanmış hisseder, çünkü yaşadığı acıları anlayabilecek birisini bulamaz.

Mehmet Ali, onu köye davet ederek esasında ona yeni bir dünya sunmaya çalışırken, Ahmet Celal için bu dünya anlam ve kabul bulmakta zorlanır. O, araştırmacı ve sorgulayıcı bir yapıya sahip olduğundan, köy hayatının basit ve geleneksel rutinlerine uyum sağlamak onun için büyük bir zorluktur.

Mehmet Ali, çekingen ve içine kapanık bir gençtir. Savaşta kolunu kaybetmiş olan komutanını köyüne davet eden bu genç, hayatını sadece köyünde sürdürmeye odaklanmıştır.

Ahmet Celal'in ziyaretiyle hayatında bir dönüm noktası yaşar. Ancak korkuyla beklediği tekrar askere alınma haberinin gelmesiyle yeniden cepheye dönmek zorunda kalır. Ahmet Celal için neredeyse tek bir sırdaştır, ancak aralarındaki ilişki de yüzeyseldir.

Zeynep Kadın, Mehmet Ali'nin annesidir. Sert ve erkeksi bir görünüme sahip olan Zeynep Kadın, ailesinin geçimini sağlamak için mücadele eder. Ahmet Celal'e evinin bir odasını kiralasa da ondan pek hoşnut değildir. Düşmanların köyü işgal ettiği anlarda ise en zor günlerini yaşar.

Salih Ağa, köyün en varlıklı adamıdır ve köylülerini sömürmekle meşguldür. Arazileri ve ekini dışında pek bir şeyi umursamaz. Ahmet Celal ile araları pek iyi değildir ve onu bir rakip olarak görür.

Süleyman, köyün saf ve temiz kalpli delikanlılarından. Evlendikten sonra hayatı değişir ve eşi Cennet yüzünden sorunlar yaşar. Ahmet Celal'in yeni yaşamına dâhil olduğu yerde bir süre arkadaşlık eder, ancak sonu hüznü olur.

Cennet, Süleyman'ın eşidir ve oldukça sorunlu bir karakterdir. Aldatıcı ve kötü eylemleriyle köyde huzursuzluk yaratır.

Emine, Ahmet Celal için köyde özel bir yer tutar. Ancak yakın köyde yaşayan Emine, Ahmet Celal'in evlilik teklifini reddeder ve İsmail ile evlenir. Bu evlilikten sonra pişmanlık yaşar ve trajik bir sonla karşılaşır.

İsmail, Mehmet Ali'nin kardeşidir. Sevecen olmayan bir karaktere sahiptir ve Emine ile Ahmet Celal arasında çekişme yaşar.

Hasan, davar sürüsünün çobanı olan sessiz ve masum bir çocuktur. Ahmet Celal ile arkadaşlık yapar, ancak düşman askerlerinin eline düşerek sessizce hayatını kaybeder.

Eserin barındırdığı değerler

Tablo 6

Yaban'da Yer Alan Kök Değerler Kategorisi

Romanda Yer Alan Kök Değerlerin Frekans Dağılımı	Romanda İlişkilendirilen Cümle Sayısı
Vatanseverlik	2

Saygı	-
Sevgi	2
Dostluk	-
Yardımseverlik	-
Sabır	-
Özdenetim	-
Dürüstlük	-
Sorumluluk	-
Adalet	-

Türk edebiyatı yazarlarından Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na ait olan Yaban adlı eserde “vatanseverlik” değeri 2 cümlede ve “sevgi” değeri de 2 cümlede yer bulmaktadır. Diğer 8 kök değeri öne çıkaracak cümlelere tespit edilememiştir.

Sevgi değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Yazıklar olsun, seni sevmesini bilmeyenlere; ey, gamlı ülke! Seni sevip, senin sessiz dramın içinde gömülüp gitmekten korku çekenlere! Taşın, toprağın ne bitmez bir sabır ve mukavemet hazinesidir! İnsan, senin göğsünde ya destanî bir kahramanlığa erer ya da en ilahî mizaçlı velilerin feragat ve mahviyet derecesine varır (Karaosmanoğlu, 2018, s. 66).
- Bu çocuğa o kadar bağlandım ki bazı günler onunla beraber bulunmak için dağ tepe davarı gütmeye gidiyorum. Her ikimize yetecek nevaleyle dolu bir asker çantasını sırtıma alıp belimde koca bir su matarası, elimde bir uzun değnek, sabah erkenden yola çıkarız. Güneş kuru otlar arasında türlü türlü ışık oyunları yapar Onlar baka baka bir sürü hülyalara dalarak yürürüm. İki yoldaş, saatlerce birbirimize hiçbir söz söylemeden yana yana dolaştığımız olur. Kâh düz yol üstünde gideriz, kâh bir belden ağır ağır geçeriz. Bazen, bir derenin serinliğinde uzun uzadıya durduğumuz ve çantamızı açıp bir kır eğlencesi yapar gibi nevaemizden yediğimiz olur (Karaosmanoğlu, 2018, s. 170).

Vatanseverlik değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Memleketin havası bu kadar trajedi ile yüklü olmasa, insan bu hale gülebilir. Lakin çıplak ayaklı, çıplak göğüslü köylüler, gülle ve kurşun taşıyan kağnıları önlerine katmış gidiyorlar. Bu kirli, pırtık yorgana sarılı şey ne? Bir top arabası... Tâ orada, o hendeğin içinde birikmiş insanlar ne yapıyorlar? Bunlar, bir manda leşini yüzmekle meşguldür. Ne için? Derisinden askere çarık olur. Düşmanlar ise üzerimize sağlam İngiliz kundurularıyla yürüyorlar. Top arabalarını, etrafa keten bezli perdelerle örtülü Berliez kamyonları içinde bir put gibi taşıyorlar. Lakin, işte asıl bu gördüğüm şeyler için zafere inanmalıdır. Türk askeri manda leşlerinin derisinden çarık yapıp giyiyor. Türk köylüsü, top arabalarını kendi yorganına sarıp taşıyor. İşte bunun için inanmalıdır. İşittim. Eskişehir’de demiryolu raylarını söküp eriterek top kaması yapanlar varmış. Geçen gün, yakın istasyonların birinde bir trenin kömürsüz nasıl yürütüldüğünü gördüm. Tren durur durmaz hemen bütün yolcular inip etrafa dağılıyorlar, rast geldikleri ağaç dallarını kesiyorlar ve getirip lokomotifin platformuna yığıyorlardı (Karaosmanoğlu, 2018, s. 97).
- Savaşta gördüğüm bütün o erler, gözümün önünden bir daha geçiyor; onların yırtık şalvarları ve kırmızı mintanlarıyla yalınayak gelişlerini, sonra hâki elbiseleri içinde, kâh sırtüstü kâh yüzükoyun düşüp ölüşlerini görüyorum (Karaosmanoğlu, 2018, s. 39).

4.1.1.4. Karartma Geceleri eserinde bulunan kök değerler

Cumhuriyet dönemi yazarlarından biri olan Rıfat Ilgaz’a ait Karartma Geceleri adlı eserin içerik çözümlemesi yapılmış ve eserde belirlenen kök değerler alıntılanmıştır.

Eserin içerik çözümlemesi

Konu

İkinci Dünya Savaşı’nın Türkiye’yi siyasal, ekonomik, eğitim, sağlık gibi birçok alanda olumsuz etkilediği bir dönemde, dış etkenlerden gelebilecek olan tüm tehlikelere karşı İstanbul da uygulanan sıkıyönetim ve bu baskı rejiminin sisteme dökülmüş hali olan Karartma Politikası ile tüm halk evlerine çekilmiş ve yalnızca siyah perdeyle kapatılan evler değil aynı zaman da aydın toplum ve eserlerde olmuştur. Mustafa Ural da bu aydınlardan biri aynı zamanda bir Türkçe öğretmenidir. Çıkardığı kitaplar yasaklanmış ve hakkında

arama ve şiirlerinin toplanma emri ile kendini kitabımızın akışı içinde bir kaçış serüveni beklemektedir. Yazarın Mustafa Ural karakteri ile içine çektiği eserimiz dönem koşullarını da gözler önüne sermekte ve karakterimizin ruhani bunalımı ile okuyucuda içsel bir yolculuk başlatmaktadır.

Ana fikir

İnsanoğlu yaşamı boyunca pek çok savaşa, siyasal değişikliklere ve bu değişikliklerle birlikte gelebilecek olan tüm rejimlere karşı bir tanık görevi görmektedir. Yaşanılan bütün çatışmalar beraberinde bir baskıyı, yasağı ve yasaları getirmiştir. Eserler incelenmiş ve akabinde pek çok kitap toplatılarak imha edilmiştir. Tabi aydınlarımıza da bu çelişkiler, yasaklar karşısında hükümler verilmiş, her yasak kendi isyancısını yaratmıştır. Fakat tüm bunlar inandığımız doğruları ters yüz ettirmemeli, düzensizlik karşısında karamsarlığa kapılmak tüm çareyi yerle bir etmemeli. Tüm koşullar içerisinde karşılaştığımız yaşantıya hazır olmak ve adalet eksikliği ile insanı tarafımızı umutsuzluk içinde bırakmamak gerekir.

Kompozisyon

Mustafa Ural, sağlık sıkıntıları yaşayan pek çok okulda görev yapmış sevilen bir Türkçe öğretmenidir. İkinci Dünya Savaşı'nın tüm olumsuz koşulları pek çok aydın gibi onu da etkisi altına almıştır. Yazdığı tüm eserler halkı galeyana getirdiği düşüncesiyle toplatılmış ve hakkında yakalama kararı çıkmıştır ancak sağlık koşulları hapishanelerin, siyasal suçtan getirilenlerin atıldığı “Taş Oda”da kalmaya müsait olmadığı için kendini uygun koşullar oluşana kadar kaçmakta bulur. Tüm bu kaçış sürecinde çareyi kısa zamanlı da olsa yakın arkadaşlarının yanında sığınmakta bulur. İstanbul da uygulanan sıkı yönetim nedeni ile tüm dükkanlar akşam saatlerinde kapatılıp, tüm evlerin camlarına siyah perde ile sessizlik hakim olmaktadır.

Mustafa Ural rahatsızlığından ötürü rapor almış ve tedavi görmektedir. Bir öğretmen arkadaşı yanına gelir ve hakkında yakalama kararı çıktığını dikkatli olması gerektiğini söyler. O gün eve doğru yola çıktığında polislerin arama yaptığını kitaplarının toplatıldığını görür ve o an anlar onun için artık hiçbir şey eskisi olmayacak ve bir kaçış planı oluşturacaktır. Karısı Şükranın yanına giderek şifreli bir biçimde durumu anlatır ve bir miktar para alarak İstanbul sokaklarında dolaşmaya başlar. İlk olarak arkadaşı Asteğmen İlhanın yanına gider fakat beklediği dostane tavrı bulamaz. Arkadaşı onun bi an evvel suçunu kabul edip teslim olmasını ister. Sokaklarda yakalanma korkusuyla geçirdiği bir günden sonra üniversiteden arkadaşı Cengiz'in yanına sığınır ve bir müddet onunla kalmaya başlar ta ki Cengiz'in kız

arkadaşı çiğdem eve gelene kadar. Çiğdem onun bir kanun kaçağı olduğunu anlar ve polise şikâyet edeceğini söyler. Buradan da ayrılmak zorunda kalacaktır ve yeni bir arayış içinde Fatih sokaklarında gezinmeye başlar. Aklına eski bir öğrencisi olan Nihat gelir. Nihat babaannesine, kendisini çalıştırmaya gelen bir hocası olarak tanıtır. Burada bir süre kaldıktan sonra sağlığı da düzelmeye başlar. Babaanne çok geçmeden durumu anlar ve Mustafa Ural buradan da ayrılmak zorunda kalır.

Bir gece Mustafa yolda polise yakalanır ve kimliğinin yanında olamadığını bayan bir arkadaşında ceketinin kaldığını belirterek durumu kurtarmaya çalışır. Üstelik polisinin oğlu aynı zamanda öğrencisi olduğundan bu sayede bir bağ kurarak bu durumu halleder. Cengiz Çiğdem'in evden gittiğini gelip kalabileceğini belirtir ve Mustafa yeniden Cengiz'in yanındadır artık. Karısı ve çocuğunu çok özlediği bir gün evine gider gece yarısı ancak karısının soğuk tavrı ve teslim olma isteği şaşkına uğratar onu. Tam o esnada kapı çalınır ve gelen komşu kızı Ayten'dir. Ayten babasının onu şikâyet ettiğini birazdan polislerin geleceğini belirterek ordan kaçmasını sağlar tüm bunlara rağmen yazarımızı üzen şey karısının tavrı, soğukluğudur. Teşekkür etmek ve olanları öğrenmek için bir gün Ayten ile buluşur Mustafa. Ayten yazmaya meraklı yeni yetişen bir genç kızdır. Konuşma sırasında Şükran'ın bir zamanlar yakın arkadaş olduğu ilhanla görüştüğünü öğrenir ve artık kalbinde o şüphe oluşmuştur ve bu kaçışın suçlusu olarak görür kendini. 24 Mayıs'tır ve beklenen gün gelir. Mustafa teslim olmak üzere yola çıkar ve Fatih Caddesi üzerinde aynı polisle bir daha karşılaşır. O an artık yolun sonundadır. Apar topar emniyete giderek teslim olur ve bu kaçış serüveni artık sonlanmış onun için yeni bir dönem başlamıştır. Geriye ise hüznü bir hikâye bırakır.

Yer ve zaman

Eserde olayın kurgulandığı an İstanbul sınırları içerisinde yaşanmaktadır. Satırlar arasında karakterimiz ile birlikte Fatih sokaklarında yürüyüp, Tophane üstünden Üsküdar kıyılarında gezinmekteyiz. Ara ara Nişantaşı'na da yer verilip Edirnekapı sokaklarından izler bulmaktayız. Karakterimizin kaçış serüveninde bu belirtilen yerler dışında yanında kaldığı arkadaşlarının evi, Zeyrek Hamamı, Agop Efendi Kahvehanesi gibi mekân unsurları da bahsedilmektedir. Kitabımız çoğunlukta karakterimizin kaçabilmek için kullandığı mekânlardan bahsetse de hapisane dönemi için de Taş Oda olarak imgeleştirilen hücrede de geçmektedir.

Zaman unsurlarımız 1944 yıllarında geçmektedir. Karakterimiz başından geçen serüveni 6, 7 yoksa 8 Haziran mı olduğunu tahmin ederek anlatmaya başlıyor. Hakkında çıkan yakalama kararını “Mart güneşini önüme alarak...” diye betimlediği için bir kış vaktinden bahsederek devam ediyor kurgu.

“Polise gitmek üzere evden çıktım. 16 Mart.” diyerek cebine koyduğu notlardan olay örgümüzle ilgili net tarihlere ulaşabiliyoruz. Karlı, yağışlı, akşamüstü, gece yarısı, gibi hava ve vakit unsurlarını da çokça görmek mümkün. Bir diğer vaktimiz ise Nisan ayı. “Bugün 29 Nisan... Emniyet Müdürlüğü’ne gitmek üzere yola çıkıyorum. Teslim olmaya karar verdim.” ve akabinde “Bugün 12 Mayıs... Teslim olmak üzere yola çıktım.” ve son olarak karakterimizin yakalandığı tarih yani 24 Mayıs.

Kahramanlar ve özellikleri

Mustafa Ural: Yıllarca öğretmenlik yapmış, sağlık sorunları yaşayan mesleğine derinden bağlı bir aydındır. O dönem ki siyasi kargaşalar içerisinde solcu görüş ile bütünleşmiş ve toplumcu eserler ortaya koymuştur ancak yazıları halkı galeyana getirdiği düşüncesiyle toplatılmış ve hakkında yakalama kararı çıkarılmıştır. Bir süre kaçmak zorunda kalsa da teslim olmaya karar verir. Bu baş karakterimiz o dönem ki tutuklanan aydın kısmı temsil etmektedir.

Şükran Hanım: Mustafa Ural’ın eşidir. Kendisi Derleme Müdürlüğü’nde görev yapmakta ve eşiyile düşünsel olarak kopukluklar yaşamaktadır. Bu fikir ayrılıkları ile eşine karşı daha geri planda durmuş daha rahat bir hayat isteyen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Mustafa Ural ile bir çocuğu vardır

Aliş: Mustafa Ural ve Şükran hanımın tek çocuğudur isim olarak belirtilse de kendisi hakkında çok bilgi verilmez. Küçük yaşlardan itibaren babasız büyümek zorunda kalmıştır.

Ayten: Baba baskısıyla yetişen, dönemin siyasi çalkantısından dolayı üniversiteye gidememiş akıllı ve zeki bir genç kızdır. Mustafa Ural ve Şükran Hanım’ın komşularının kızıdır. Aynı zamanda içten içe Mustafa Ural’a hayranlık duymaktadır ve karakterimize birçok zorlu durumda yardımcı olmuştur. Mustafa Ural, bir süre ona ders vermiştir.

İlhan Paytak: Mustafa Ural’ın Eğitim Enstitüsü’den arkadaşıdır. Asteğmendir. Çıkarıcı ve bencil bir kişiliği vardır aynı zamanda istediği aile yapısını kuramamanın verdiği eziklik duygusuyla yanlış davranışlar içerisinde. Romanın ara ara bölümlerinde Mustafa’nın yokluğunda karısı ve çocuğuna yakın davranıp yanlış bir ilişki kurduğu düşündürülür.

Cengiz: İktisat Fakültesinde okuyabilmek için öğretmenlik yapmak zorunda kalmıştır. Mustafa Ural'ın da çokça yardımı olduğu yakın arkadaşlarından biridir ve bu vefa duygusundan olacak ki Mustafa Ural'ın zor günlerinde en büyük yardımcısıdır.

Nihat: Dönemi uzadığı için okulunu bitiremeyen bir arkadaşdır Mustafa Ural'ın. Babaannesi ile birlikte yaşamaktadır. Zor günlerinde yardımcı olur ve karakterimizi yanında misafir eder.

Eserin barındırdığı değerler

Tablo 7

Karartma Geceleri 'nde Yer Alan Kök Değerler Kategorisi

Romanda Yer Alan Kök Değerlerin Frekans Dağılımı	Romanda İlişkilendirilen Cümle Sayısı
Vatanseverlik	3
Saygı	1
Sevgi	3
Dostluk	4
Yardımseverlik	2
Sabır	-
Öz denetim	-
Dürüstlük	-
Sorumluluk	1
Adalet	-

Türk edebiyatı yazarlarından Rıfat Ilgaz'a ait olan Karartma Geceleri adlı eserde “vatanseverlik” değeri 3 cümlede, “saygı” değeri 1 cümlede, “sevgi” değeri 3 cümlede, “dostluk” değeri 4 cümlede, “yardımseverlik” 2 cümlede ve “sorumluluk” değeri de 1 cümlede yer almaktadır. Bu eserde sabır, öz denetim, dürüstlük ve adalet değerlerini öne çıkaran cümleler tespit edilememiştir.

Yardımseverlik değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- İyi ama bu delikanlı beş gündür kendisine iyilik olarak ne yapmıştı? Bunlar öyle

küçük insanlıklardı ki, anlamını ancak bu cezaevlerinden gelip geçenler bilirdi. Sözelimi, kapısız bir helanın önünde bir nöbetçinin arkasını dönüp dikilmesi bile bu tür insanlıklardan biri, belki de en önemlisiydi (Ilgaz, 2017, s. 6).

- Ayten böyle... Mart'ın dokuzuncu günü de eve yemeğe gelirken pencereden işaret etmiş, aşağıda polislerin beklediğini anlatmıştı ona. Şimdi de büyük bir tuzaktan kurtarıyordu (Ilgaz, 2017, s. 198).

Sevgi değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Eğer bu yavrucağ bir yerlere gidip dönmezse, kapının önünde oynamaz da uzak mahallere açılırsa, duvarların ötesinde buna annesinden daha çok üzülecek birinin bulunabileceğini, bu kadın nereden bilecekti (Ilgaz, 2017, s.7-8)?
- İçeride konuşmalarından yararlanan Aliş, kollarını kovanın içine sokmuş, batırdığı kayıklarını çıkarıyordu. Eğildi, saçlarından öptü (Ilgaz, 2017, s. 37)
- Güzel! Böylece büyükanneyi kalenderliğime alıştırıp ileride daha az yorulmasını sağlayacaksın! Peki, aslanım bildiğin gibi yap (Ilgaz, 2017, s. 94)!

Dostluk değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Dostça yüzüne bakıyordu Mustafa'nın.
"Biraz zayıfsın abi! Biraz da üşütmüşe benziyorsun!"
"Dün gece biraz ıslandım da..."
Sobanın üstünden aldı çaydanlığı, bardağını doldurdu:
"İyi gelir!" dedi. "İç bir tana daha (Ilgaz, 2017, s. 76)!"
- Peki Nevzatçığım! Seni gördüğüme çok sevindim."
"Ben de... Böyle sağ salım, böyle ayakta dipdiri..."
Mustafa sarıldı boynuna, kucaklaştılar.
"Haydi iyi geceler!"
"İyi geceler Mustafa, yolun açık olsun (Ilgaz, 2017, s. 105)!"
- Bu gibi dostların aralarında bulunduğunu düşünüp kendini ayakta tutmaya çalışması bile başka bir güçtü, özellikle şu dönemde. Kendini bir eylem içinde arkadaşlarla bir arada görmenin, şu darboğazda geçirdiği günlerde büyük bir değer taşıdığını çok iyi bilenlerdendi (Ilgaz, 2017, s. 152).
- Unutmuştu Mustafa acıktığını. Özlemini çektiği bir arkadaşla buluşmuştu. Konuşacak öylesine çok şey vardı ki... Nereden başlayıp, nereye geçeceğini

kariştırıyordu (İlgaz, 2017, s. 189).

Sorumluluk değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Yok, hayır! Düşüncelerinde haklı değildi yüzde yüz! Biraz insafalı olmalıydı. Yazdıklarında suç olmasa bile, davranışlarıyla başkalarını suçlu duruma düşürebilirdi. Oysa tek sorumlusu oydu, yazdıklarının. Ne yapıp yapıp kimseye kendinden bir şey bulaştırmamalıydı, en başta şükran'a. Bu gidip gelişlerle onu da kendi çemberinin içine almaya alışmıyor muydu? Aylığını almasını sağladıktan sonra bir kısa karşılaşma daha yapmalı, aldığı paranın yarısını bir yana koyup, bir daha gelmeyeceğini söylemeliydi (İlgaz, 2017, s. 142) .

Vatanseverlik değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Bu lkeler onu bir gün buyur bile etseler, kendi halkını kaderiyle baş başa bırakıp nereye gidebilirdi? Bu halkın çocuğuydu, kurtuluşları da birlikte olmalıydı! Memleketinden kaçıp dışarda ereği için uğraşanlar olmuştu, ama dönüp dolaşıp dönmüşlerdi gene. Kitaplar Namık Kemallerden, Ziya Paşalardan söz ediyordu. Bu toprakların, her ülkeden çok, kendi aydınlarına gereksinimi vardı (İlgaz, 2017, s. 143).
- Mustafa kendi payına çok ilerisini düşünmüyordu. İkinci Dünya Savaşı'na girmeden yorgun düşen halkımızın biraz soluk almasını, insan gibi yaşama olanaklarını kazanmasını istiyordu, bir sanatçı olarak (İlgaz, 2017, s. 202).
- Gerçek bu! Haklısın! Ama sen eğer önem verirsen şöyle de düşünebilirsin; bir şairin karısı olduğunu! Bırak şairliğimi, halkının ilelerden kurtulmasını isteyen, onu seven, onun parasıyla okutulduğu için halkına, uluslarına karşı borcunu ödemeye çalışan bir öğretmenin karısı... Eğer bu sana yetmiyorsa (İlgaz, 2017, s. 115).

Sayęı değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Gidebilirsiniz Behzat Bey! Eğer sizi kıracak bir durum olduysa özür dileriz!"
"Rica ederim!"
"Emir var komutanlıktan... Geç vakit kimi görürsek, kimlik gösterse bile tutup karakola götürüyoruz, kusura bakmayın" (İlgaz, 2017, s. 149).

4.1.2. Yabancı eserler

MEB'in 2018 yılı için belirlediği 100 Temel Eser içerisinde basit rastgele yöntemle seçilen dört yabancı eserin içerik çözümlemesi ve kök değerler açısından incelemesi yapılmıştır.

4.1.2.1. Babalar ve Oğullar eserinde yer alan kök değerler

Rus edebiyatının önemli yazarları arasında kabul edilen Ivan Sergeyeviç Turgenyev'e ait dünya klasiklerinden birisi olan Babalar ve Oğullar adlı eserin içerik çözümlemesi yapılmış ve eserde belirlenen kök değerler alıntılanmıştır.

Eserin içerik çözümlemesi

Konu

Rus yazar Turgenyev, 1800'lü yılların Rusya'sını anlattığı bu romanında kendi nüfuz alanlarında etkin aileler ile bu ailelerin umut bağladığı, eğitim aldırıldığı çocukları arasında geçen aile içi etkileşimleri ele almaktadır. Kitapta konu edilen aileler yaşadıkları bölgede öne çıkmış, itibar sahibi kimseler olarak gösterilen varlıklı ailelerdir. Eserde üniversiteden arkadaş olarak dönen Arkadiy ve Bazarov'un, birbirine yakın iki yaşam alanında hayat süren ailelerini ziyaretleri sırasında gerçekleşen olaylar konu edilmektedir. Her iki gencin kendi aileleri ile ilişkilerini göz önüne seren yazar, üçüncü bir buluşma noktası olarak ise Anna Sergeyevna adlı genç bir dulun evini göstermektedir. Birbirleriyle iyi dostluklar kuran bu iki üniversiteli genç için Anna Sereyevna ve kız kardeşi Katya da duygusal açıdan önemli yer tutan önemli karakterler olarak sunulmaktadır. Arkadiy ve Bazarov'un iki ana karakter olarak öne çıktığı eserde babaları Nikolay Petroviç ve Vasiliy İvanoviç de oğullarına büyük bir sevgi besleyen ve hayatlarını onların üzerine kurmak niyetinde olan karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazarın kitabın adına atıfla da ortaya koyduğu gibi babalar ve oğullarının kendi dünyaları içinde yaşadıkları duygusal ilişkilerin ağır bastığı eserde dramatik aile manzaraları yansıtılmaktadır.

Ana fikir

Eserde öne çıkan arkadaş, anne-çocuk, baba-oğul ve erkek-kadın ilişkileri üzerinden birçok farklı çerçeveden de farklı ana fikirler çıkarılabilmesi mümkündür. Yazarın kitabına taşıdığı

temel noktadan bakıldığında ise eserin babalar ile oğulları arasındaki ilişki üzerinden değerlendirilmesi gerektiği öngörüsü ortaya çıkmaktadır. Böylesine bir çerçevede ortaya şöyle bir ana fikrin çıkması olasıdır: “Çocuklar veya oğullar, anneleri için sevgi ve merhamet kaynağı birer hediye gibidirler çoğu zaman. Anneleri onların sevgi dolu bakışlarıyla yetinebilirler; ama oğullar babalar açısından çok farklı yerlere sahiptirler. Babalar, kendilerinin başaramadıkları işleri oğullarından bekler ve onlar için verdikleri emeklerin karşılığını görmek isterler. Oğullarını kendilerinin geleceği adına bir umut olarak zihinlerinde yaşatırlar, onlara ümit bağlar, onlardan iyi gitmeyen şeyleri düzeltmelerini beklerler. Aileler çocukları için onlarca farklı duygu beslerken çocukları bir yerden sonra kendi heveslerinin ve düşüncelerinin peşinden gitmeyi tercih ederler. Bir dönemden sonra her ne kadar bağları tamamen kopmasa da düşünceleri de yolları da ayrılmış olur.”

Kompozisyon

Arkadiy Petroviç, üniversiteyi bitirip babasının yanına döner. Yanında kendi yaşadıkları bölgeye yakın bir çiftlikte oturan arkadaşı Bazarov vardır. Bazarov doğa bilimleri üzerine eğitim gören kendine has bir tarzı olan biridir ve Arkadiy’den yaş itibarıyla daha büyüktür. Arkadiy ile Bazarov’un arkadaşlıkları son bir yıla kadar uzanmaktadır. Oğlunu yalnız bekleyen baba Nikolay Petroviç, Bazarov’u sıcak karşılar ve hep birlikte çiftliklerine doğru yola çıkarlar. Çiftliğe vardıktan sonra Bazarov bir süre Petroviç ailesinin misafiri olur. Bu süre zarfında Bazarov gayet rahattır, tek sıkıntısı kendisinin özgür ve Nihilist düşüncelerini pek de benimsemeyen ve onunla sık tartışmaya giren Nikolay Petroviç’in eski bir asker olan ağabeyi Pavel Petroviç’tir. Daha ilk günden itibaren Pavel ve Bazarov arasındaki aykırılık kendini gösterir. Buna rağmen kendisine oldukça babacan davranan Nikolay ile arkadaşı Arkadiy’in memnuniyeti nedeniyle Bazarov bir aya yakın Petroviç hanesinde misafir olarak kalır.

Bir süreliğine çiftlikten ayrılıp şehir merkezine giden Arkadiy ve Bazarov, arkadaşları Sitnikov’un davetiyle katıldıkları bir baloda Odintsova hanesinin genç dudu Anna Sergeyevna ile tanışır. Anna Sergeyevna bu iki arkadaşını kocasından kendisine kalan ve yaşlı teyzesi ile kız kardeşi Katya ile yaşadıkları çiftliğe davet eder. Arkadiy ve Bazarov bir müddet sonra yollarını güzel ve genç bayanın çiftliğine çevirirler. Anna Sergeyevna Odintsova, onları sıcak karşılar. Çiftlikte geçirdikleri birkaç hafta boyunca Bazarov ve Anna, Arkadiy ile Katya daha çok birlikte zaman geçirirler. Geçen süre zarfında her iki arkadaş da bayan Odintsova’dan etkilenirler. Anna da Bazarov’a karşı ilgili olduğunu düşünür. Ama

Bazarov içinde hiçbir duyguya yer olmadığı düşüncesiyle Anna'ya olan hislerini gizlemeye çalışır. En sonunda da tam çiftlikten ayrılmaya karar verdiği anda duygularını açıklar. Anna karışık bir ruh haliyle bundan memnun olmaz. Bazarov, Arkadiy'in de Anna'ya tutkun olduğunu bilmektedir ve bunu ona karşı dile getirmekten de çekinmez.

Her iki arkadaş karmaşık duygularla oradan ayrılıp bu kez Bazarov'un ailesinin yanına geçerler. Bazarov'un babası Vasiliy İvanoviç eski bir doktordur. Şimdilerde hem kendi çiftlik işleri ile uğraşırken hem de köylülerin rahatsızlıklarıyla ilgilenmekte olan iyi yürekli bir adamdır. Annesi Arina Vlesyevna ise tam anlamıyla oğluna tutkuyla bağlı merhametli ve şefkat dolu bir kadındır. Oğlunun ani gelişiyse ikisi de sevinçten yerlerinde yatamamaktadırlar. Buna karşılık Bazarov her ikisine karşı da mesafeli davranmakta ve onların kendisine yönelik sevgilerine yeterli karşılık vermemektedir. Arkadiy bunu yadırgasa da pek bir şey değişmez. Dini inançlarına oldukça bağlı olan Arina Vlesyevna oldukça soylu bir aileye mensup olmanın da etkisiyle oğluna özel yemekler ve ritüeller düzenlemekten geri durmaz. Lakin Bazarov, bu ilgiye rağmen bir hafta üzerine onları gözü yaşlı bırakıp Arkadiy'in çiftliğine geçer.

Bazarov, kendisini iyi karşılamayan Pavel Petroviç'e rağmen doğa çalışmalarına devam eder. Bu arada da Nikolay Petroviç'in sevgilisi olan ve kendisinden bir de çocuğu bulunan Fenička ile iyi ilişkiler kurar. Daha yirmilerine bile basmamış Fenička ise Bazarov'un farklı karakterinden ve kendisi ile ilgilenişinden oldukça memnundur. Bu ikili ara ara bir araya gelmeye başlarlar. Bu arada Arkadiy başka bir bahane bulup Odintsova çiftliğine geçer. Bazarov ise bundan hiç rahatsız olmadan orada kalmaya devam eder. Fenička ile arasındaki samimiyeti artırır. Tek korkuları ise Pavel Petroviç'tir. Pavel bir gün onları bir çardak altında birbirlerini öperken yakalar. Bunun sonucunda da Nikolay'a hiçbir şey demeden Bazarov'u ertesi gün için düelloya davet eder. Evin uşağı Pyotr bu düellonun hakemi olarak belirlenir. Bir gün sonrasının sabahında düello başlar başlamaz Bazarov, Pavel'i bacağından vurur. Sonra da onu çiftliğe taşır. Tüm bunlardan sonra Nikolay Petroviç'e karşı kendini mahcup hisseden Bazarov, oradan ayrılır. Evine gitmek için çıktığı yolculuk Odintsova'da biter.

Bazarov'un gelişinden önce ise Arkadiy ve Katya arasında aşk başlamıştır. Oldukça çekingen ve güzel olan Katya, Arkadiy'in ablasına karşı olan hislerini kendisine döndürmüştür. Bazarov'un Odintsova çiftliğine geldiği günün ertesinde ise Arkadiy, Anna Sergeyevna'ya Katya'ya talip olduğunu açıklar. Bazarov, Anna'ya bunu onaylaması gerektiğini söyleyerek oradan ayrılır. Kendi çiftliğine geçer. O, hiç istemediği halde birçok

farklı duygunun karmaşası içinde kalmış birisi olarak anne ve babasının yanına yerleşir. Bu duruma çok sevinen ailesi onun için bir sürü hazırlık yapar. Bazarov, sıkılmaya başladığı günlerde babasının hekimlik çalışmalarında ona yardımcı olmaya başlar. Bir şeyler düzelmeye başlar gibi olur ama Bazarov, bir hastanın tedavisi sırasında hastalık kapar ve bir süre sonra da ölür.

Pavel Petroviç, Nikolay ile Feniçka'yı, Arkadiy ile Katya'yı evlendirdikten sonra çiftliği terk edip yurt dışına gider. Petroviç ailesi çiftliklerinde kötü giden her şeyi iyileştirmeye başlarken Vasiliy İvanoviç ile Arina Vlesyevna oğullarının mezarlarını sık sık ziyaret edip gözyaşı dökmeye devam ederler.

Yer ve zaman

Rus edebiyatının önde gelen eserlerinden sayılabilecek olan roman, içeriğinde net tarihler belirtirken birkaç yer dışında belirli bir mekân belirtilmemektedir. Üç farklı çiftlik ekseninde yaşanan olaylarda birkaç merkezi yerleşim biriminden de söz edilebilir. Romanın ana karakterleri olarak kabul edilebilecek olan babalar ile oğulları aynı il içinde birbirine yakın iki çiftlik üzerinden karşılaştırılmakta ve çiftlik sahiplerinin oğullarının âşık olduğu aynı kadın üzerinden de ortak bir nokta oluşturulmaktadır. Rusya topraklarında geçtiği net belli olan eserde mekan açısından en belirgin olarak da “Petersburg” ismi ifade edilmektedir. Eserdeki olay örgüsü, Nikolay Petroviç’e ait büyük çiftlik, Vasiliy İvanoviç’e ait küçük çiftlik ve Anna Sergeyevna’ya ait orta halli çiftlik olmak üzere üç mekân ile şehir merkezi olarak ifade edilen bir yerde kurgulanmıştır. Yazarın eserde daha çok çiftlikler üzerinden köy hayatını yansıtmaya çalıştığı görülmektedir. Bu durum eserin birçok yerinde var olan detaylı betimlemelerde görülmektedir.

Geçtikleri yerlere güzel demek haksızlık olur. Yer yer alçalıp yükselen tarlalar sanki gökyüzüne kadar uzanıyordu. Aralarında bazen küçük korular görünüyordu. Seyrek çalılıklarla kaplı dere yatakları, eski resimlerde yapılan kendi tasvirlerini hatırlatıyordu. Kurumaya yüz tutmuş çaylar, zayıf su bentli küçük göller, yarı yarıya yıkılmış kara çatıların altında izbe küçük köyler, duvarları sazdan yapılmış, kapıları ardına kadar açık buğday öğütülen ambarlar görünüyordu. Bazıları tuğladan, bazıları ahşap, haçları bir tarafa eğilmiş yıkık mezarlıklar bulunan kiliseler vardı (Turgenyev, 2022, s. 16).

Eserde zaman olarak ise kesin tarihler belirtilmiş ve bir anlamda kronolojik bir süreç ele alınmıştır. “1859 senesinin 20 Mayıs günüydü” (Turgenyev, 2022, s. 5). Cümlesi ile başlayan eserin muhtelif yerlerinde de yine aynı şekilde kesin tarihlerin verildiği görülmektedir.

1847 senesinde Kirsanov eşini kaybetti. Bu acıya zor dayandı, birkaç hafta içinde saçları beyazladı. Az da olsa avunmak için Avrupa'ya gitmeye karar verdi ama buhranlarla dolu 1848 senesi geldi çattı. İster istemez köye döndü ve bir hayli uzun bir dinlenme döneminden sonra, çiftlikte değişiklikler yapmaya koyuldu. 1855 senesinde oğlunu üniversiteye kaydettirdi. Arkadiy'in genç arkadaşlarıyla kaynaşmaya çalışarak, Petesburg'ta onunla birlikte üç kış geçirdi. Şimdi o, 1859 senesinin mayıs ayında, saçları artık beyazlamış ve biraz da kamburlaşmış olarak bir zamanlar kendisi gibi üniversiteden mezun olan oğlunu bekliyor (Turgenyev, 2022, s. 7).

Eserde zaman olarak genel bir çerçeve düşünüldüğünde 1800'lü yılları kapsayan bir süreç ortaya çıkmaktadır. Yazar 1800'lü yılların Rusya'sını daha çok köy ve çiftlik hayatı üzerinden anlatmış ve dönemin barındırdığı şartları tarihsel akış içerisinde okuyucuya açık bir dille ifade etmeye çalışmıştır.

Kahramanlar ve özellikleri

Eser, genelde aynı il içinde yaşayan ve iki farklı çiftliğin sahibi olan Petroviç ve İvanoviç ailelerinin, özelde ise bu çiftliğin sahibi iki baba ile onların varisi olan iki oğlun ana karakterler olarak öne çıktığı bir süreci yansıtmaktadır. Birbirlerini tanımayan iki babanın birbirleriyle arkadaş evlatları üzerinden karşılaştırıldığı romanda ana tema oğullar üzerinden sunulmaya çalışılmıştır. Babalar ve oğulları dışında da yardımcı karakter olarak sayılabilecek kişiler mevcuttur. Eserde var olan her karakterin kendine has özellikleri ön plana çıkmaktadır.

Arkadiy, Nikolay Petroviç'in Petersburg'da üniversite eğitimini tamamlayıp geri dönen oğludur. Üniversitenin son bir yılında tanıştığı arkadaşı Bazarov'u da yanında getirerek dostluğunu ilerletme amacındadır. Üniversitede fikir olarak benimsediği "nihilizm" düşüncesine sahiptir. Babasına saygı duyan ve onu çok seven, sorumlu bir evlat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bazarov, Arkadiy ile üniversitede tanışan ve doğa bilimleri okuyan bir gençtir. Ondaki nihilist düşüncelere daha ağır basmaktadır. Hiçbir şeyi umursamayan, rahatına ve doğaya düşkün birisi rolündedir.

Nikolay Petroviç, Arkadiy'in babasıdır. Kendisine babasından kalan çiftliği iyi yönetemeyen, iyi yürekli ve oğluna düşkün bir babadır. Kendisinden yaşça epeyce küçük Fenička ve ondan doğan çocuğuyla hayatını sürdüren biridir.

Pavel Petroviç, hızlı bir gençlik yaşamış, bu yüzden de ordudan atılmış eski bir subaydır. Kardeşi Nikolay'ın yanında kalan sert mizaçlı, suskun ve genelde asabi olan bu adam, gelişim ve değişime kapalı, bir görüntü vermektedir.

Feniçka, Nikolay Petroviç'in kendinden yaşça küçük olan genç sevgilisidir. Nikolay'dan olan çocuğuyla ilgilenen bir ara Bazarov'dan etkilenen ama sonrasında hatasını anlayan masum bir genç kadın karakterindedir.

Vasiliy İvanoviç, Bazarov'un doktor olan babasıdır. Küçük bir çiftliğin sahibi olarak eşiyle birlikte yaşamaktadır. Oğlunu çok seven, onun için her şeyi göze alabilecek bir baba rolündedir. İşçilerini ve köylüleri ücretsiz tedavi eden iyi yürekli bir doktordur.

Arina Vlesyevna, oğlu Bazarov'a tutku derecesinde bir sevgi besleyen anne rolündedir. Oğluna aşırı sevgisiyle onu bunaltan bu kadın, soylu bir aileye mensup asil biridir.

Anna Sergeyevna, Bazarov ve Arkadiy'in aynı anda âşık oldukları genç bir duldur. Kardeşi Katya ve teyzesi ile birlikte bir çiftlikte yaşamaktadır. Kararsız ve ne yapacağını bilemez bir görüntü çizmektedir.

Katya, Anna Sergeyevna'nın kız kardeşidir. Masum ve temiz yürekli bir kızdır. Önceleri arkadaş olduğu Arkadiy'le daha sonra sevgili olur en sonunda da onunla evlenir.

Eserin barındırdığı değerler

Tablo 8

Babalar ve Oğullar'da Yer Alan Kök Değerler Kategorisi

Romanda Yer Alan Kök Değerlerin Frekans Dağılımı	Romanda İlişkilendirilen Cümle Sayısı
Vatanseverlik	2
Saygı	8
Sevgi	8
Dostluk	8
Yardımseverlik	8
Sabır	5
Öz denetim	8
Dürüstlük	5

Sorumluluk	4
Adalet	2

Rus yazarlardan Ivan Sergeyeviç Turgenyev'e ait olan Babalar ve Oğullar adlı eserde “vatanseverlik” değeri 2 cümlede, “saygı” değeri 8 cümlede, “sevgi” değeri 8 cümlede, “dostluk” değeri 8 cümlede, “yardımseverlik” 8 cümlede, “sabır 5 cümlede, “öz denetim” 8 cümlede, “dürüstlük” 5 cümlede, “sorumluluk” 4 cümlede ve “adalet” değeri 2 cümlede yer almaktadır.

Vatanseverlik değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Babası 1812 yılında savaşa katılmış yarı okur yazar, kaba ama iyi yürekli bir generaldi. Ömür boyu zorlu görevlerde bulunmuş, önce tugay komutanlığı yapmış, sonra tümen komutanlığı yapmış sürekli olarak taşrada, rütbesi gereği saygın, etkili bir kişi olduğu illerde kalmıştı (Turgenyev, 2022, s. 3).
- Çağımızda halkın içinde bulunduğu koşullar bunu gerektiriyor. Bize düşen de bu gerekleri yerine getirmek; böyle bir durumda kişisel egoizmimizi düşünmeye hakkımız yok. Hayır! Sizin Rus halkını tanıdığınıza inanmıyorum baylar! Sizin düşündüğünüz gibi değildir Rus halkı. Gelenek göreneklerini kutsal bilir, muhafazakâr, inancı olmadan yaşayamaz (Turgenyev, 2022, s. 63).

Saygı değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Arkadiy, babasının okşamalarına yol yorgunluğundan biraz kısıp, ama çın çın öten genç sesiyle neşeli cevaplar verirken şöyle diyordu:
 - Dur üzerimde ki tozu silkeleyeyim bari babacığım. Yoksa senin üstün başında berbat olacak (Turgenyev, 2022, s. 7).
- Dahası hiçbir koşulda babasını yargılama hakkı olamaz bir evladın; özellikle benim gibi bir evladın, özellikle senin gibi bir babayı... Özgürlüğümü hiçbir Zaman kısıtlamamış senin gibi bir babayı (Turgenyev, 2022, s. 25).
- Komşularla seyrek görüşüyor, ancak seçimlere katılmak için kasabaya iniyor, orada da genellikle susuyor, arada bir eskiye bağlı toprak sahiplerine liberal çıkışlarla gözdağı vermekle yetiniyor, iki taraf da onun pek kibirli biri olduğunu düşünüyordu; âmâ şu özelliklerinden dolayı saygı duyuyorlardı; seçkin, soylu

davranışları vardı, çok şık giyiniyor, her zaman olağanüstü, son derece nefis korkuyordu (Turgenyev, 2022, s. 40).

- Memur saygıyla cevap verir ona:

- Bugün Cuma, ef...ef...efendim

Matvey Ilyiç bir liberal olsa da gene de bir yüksek memurdu.

- Sana valiyi ziyarete gitmeni öneririm dostum, dedi. Anlarsın ya bunu sana eskinin, büyüklere gidip saygılar sunmak zorunluluğundan yana olduğum için söylemiyorum (Turgenyev, 2022, s. 77).

- Bazarov kahkahayla gülmeyi sürdürdü, ama öğretmenine büyük saygısı olan Arkadiy bu kez gülümsemedi bile (Turgenyev, 2022, s. 54).
- Prenses sessizce koltuğundan kalktı ve en önde çıktı salondan. Onun arkasından herkes yürüdü yemek odasına. Üniformalı ufak tefek bir Kazak uşak, gene başka kimseni oturmadiğı, yastıklarla desteklenmiş koltuğu prensesin oturması için gürültüyle masadan geri çekti (Turgenyev, 2022, s. 106).
- İnsan nasıl değer vermez kendine? Bir değerim yoksa, bağlılığım kimin ne işine yarayacak. Önemli olan insanın bütünüyle kendine değer vermesidir (Turgenyev, 2022, s. 123).
- Hadi içeri girelim anacağım, dedi.

Takati kesilmiş yaşlı kadını elinden tutup eve götürdü. Onu rahat bir koltuğa yerleştirdikten sonra babasıyla bir kez daha kucaklaştı ve Arkadiy'i tanıştırdı onunla (Turgenyev, 2022, s. 142).

- Sıra reçellere gelince, tatlıyı hiç sevmeyen Arkadiy ayıp olmasın diye, yeni pişirilmiş reçellerin yalnızca dört çeşidinden tattı (Turgenyev, 2022, s. 160).

Sevgi değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Arkadiy sevgiyle gülümsedi.
 - Lütfen babacığım, yeter artık! İyi yürekli, yumuşak huylu babasına karşı, gizli bir üstünlükle karışık hoşgörölü bir içtenlikle doldurdu içini (Turgenyev, 2022, s. 13).
- Tatlı bir duygu dolmuştu Arkadiy'iniçine. Baba evinde, kendi yatağında, sevdiği ellerin, belki de dadısının o müşfik temiz yorulmak bilmez ellerinin diktiğı kendi

yorganın altında olmak pek hoştu. Dadısı Yegorovna'yı hatırladı Arkadiy, derinden çekti içini, öteki dünyada huzur diledi ona (Turgenyev, 2022, s.21).

- Bir şey söylemek istedi Nikolay Petroviç, ayağa kalkıp kollarını açmak geldi içinden... Arkadiy atık davranıp boynuna sarıldı babasının (Turgenyev, 2022,s. 26).
- Bayan Odintsova'nin onu kendinden uzaklaştırmaya çalıştığını düşünüyordu. Onun kalbindeyse, o yaşlarda ki her gençteki gibi aşkın sezgisine benzeyen o belirsiz güçlü coşku vardı (Turgenyev, 2022, s. 107).
- Bazarov alnını pencerenin camına dayamıştı. Soluk soluğaydı, tüm bedeni belirgin bir şekilde titriyordu, ama bu bir delikanlının ürkek titremesi değildi, aşkını sevdiği insana ilk kez açmasının o tatlı korkusu da (Turgenyev, 2022, s. 129).
- Oğlunun boynuna doladığı kollarını açmadan, gözyaşlarıyla sınısıklam, buruşuk, sevgi okunan yüzünü Bazarov' un göğsünden ayırıp, mutluluktan Işıl Işıl, gülen gözlerle şöyle bir baktı oğlunun yüzüne ve tekrar sarıldı (Turgenyev, 2022, s. 141).
- Vasiliy Ivanoviç çıkar çıkmaz Bazarov:
 - Gördün mü, dedi. Çok hoş, çok iyi yürekli bir ihtiyardır babam. Seninki gibi tuhaftır da ama bir başka çeşidi.
 - Sanırım annen de harika bir kadın
 - Evet tertemiz bir kalbi vardır (Turgenyev, 2022, s. 156).
- Vasiliy Ivanoviç ellerini çekmişti yüzünden; karısını, hayat arkadaşını, gençlik yıllarında olduğu gibi sevgiyle kucaklamış, kollarının arasında sıkırmıştı onu: Her zaman karısı teselli ederdi onu (Turgenyev, 2022, s. 201).

Dostluk değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Babacığım, dedi, izin ver, mektuplarımda çok sık sözünü ettiğim yakın dostum Bazarov'la tanıştırayım seni. Büyük bir nezaket gösterip, bize konuk gelmeyi kabul etti (Turgenyev, 2022, s. 7).
- Çok yolumuz kalmadı, dedi geldik sayılır. Şu tepeyi aştık mı ev görünecek. Seninle çok güzel günler geçireceğiz Arkadiyciğim; çiftlik işlerinde bana yardımcı olursun, tabii canını sıkılmazsa, Birbirimize artık daha sıkı sarılmalı, birbirimizi daha iyi tanımalıyız, öyle değil mi (Turgenyev, 2022, s. 15)?

- Katta, Arkadiy'in onda bir teselli aradığını belli belirsiz seziyor ve yarı çekingen, yarı güvenilir, masum bir dostluğun tadını ondan da, kendisinden de esirgemiyordu (Turgenyev, 2022, s. 113).
- Siz ne dersiniz deyin, bence boşuna tanışmadık sizinle ve sonunda iki iyi dost olacağız. Sizin bu, nasıl söylesem, gerginliğinin, kendinizi tutmanızın eninde sonunda geçeceğine inanıyorum (Turgenyev, 2022, s. 128).
- Arkadiy yaylıya, Bazarov'un yanına oturduktan sonra bir şey söylemeden avucunun içinde uzun süre kuvvetlice sıktı arkadaşının elini. Onun bu sessizliğini anlamış değer vermiş gibiydi Bazarov" (Turgenyev, 2022, s. 137).
- İtifat olsun diye söylemiyorum: Oğlumla aranızda olduğunu gördüğüm dostluk çok mutlu ediyor beni. Demin konuştum onunla (Turgenyev, 2022, s. 173).
- Arkadiy heyecanla cevap verdi:
 - Oğlunuz tanıdığım en harika insandır. İlk karşılaştığımız gün anlamıştım bunu (Turgenyev, 2022, s. 155).
- Seninle ben bir ağaç kovduğunda iki mantar gibiyiz, diz dize otururuz, bir yere gidemeyiz. Yalnızca ben kalacağım senin yanında daima... Sen de benim yanımda (Turgenyev, 2022, s. 180).

Yardımseverlik değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Bir ilkbahar günün ortasında bu güçsüz hayvanların acıklı görünümü, tipleri, dondurucu soğukları ve karıyla bitmek bilmeyen bir kışın beyaz hayaletini hatırlatıyordu... Hayır diye düşündü Arkadiy, ne refah ne faaliyet var; hayır hayır böyle gitmez, değişiklikler yapmak zorunlu... Peki, ama nasıl yapmalı, nereden başlamalı (Turgenyev, 2022, s.15)?
- Duyduğuma göre l, Liebig tarlaların gübrelenmesi konusunda çok önemli buluşlar yapmış. Tarım işlerimde yardım edebilirsiniz bana; yararlı birtakım önerilerde bulunabilirsiniz (Turgenyev, 2022, s. 33).
- Amcam konusunda ne kadar haksız olduğunu görüyorsun işte Yevgeniy! Bütün parasını vererek babamı kaç kez felaketten kurtardığını hiç söz etmiyorum ayrıca herkese seve seve yardım eder amcam. Her zaman da köylülerin yanındadır (Turgenyev, 2022, s. 40).
- Zavallı Sitnikov, Arkadiy'e dönüp sürdürdü konuşmasını:

- Çok rahat bir faytonum var, sizi götürebilirim, Yevgeniy Vasilyiç de sizin yaylıyı alır. Öylesi daha iyi olacak.
- Teşekkür ederim de sizin yolunuz ayrı, hem benim yolum uzak
- Hiç önemi yok. Zamanım bol benim, hem o tarafta bir işim de var (Turgenyev, 2022, s.135).
- Dur hele Yevgeniy, ek bina da çok güzel bir oda var. Orada rahat eder. Hemen gidip hazırlayayım orayı Timofeiç, bu arada sen de konuklarımızın eşyalarını getir. Sana da benim çalışma odamı vereceğiz sanırım Yevgeniy (Turgenyev, 2022, s. 144).
- Hem biliyorsun, hekimlik yapmıyorum artık, ama haftada iki kez geçmişe dönmem gerekiyor. Akıl danışmaya geliyorlar, geri çeviremezsin ki insanları. Bazen yoksullar yardım için koşup geliyorlar. Ayrıca çevrede benden başka doktor yok. Düşünsenize, emekli binbaşı bir komşumuz bile insanları iyi etmeye çalışıyor. Yardımseverlik olsun diye yapıyormuş bu işi (Turgenyev, 2022, s. 157).
- Annem babam çok mutlular! Babam altmış yaşında ve çalışıyor, hâlâ geçici önlemlerden söz ediyor, hastaları iyi etmeye çalışıyor, köylülere yardım ediyor (Turgenyev, 2022, s. 177).
- Geçmiş unutam, dedi Bazarov. Gelecek konusunda kafa yormanın da gereği yok çünkü yakında gidiyorum buradan. İzin verin şimdi yaranızı sarayım. Tehlikeli değil yaranız ama kanı durdurursak iyi olacak (Turgenyev, 2022, s. 255).

Sabır değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Almanlar sizin gözünüzde bu kadar yüce demek?
İçin için sinirlenmeye başlamıştı. Bazarov'un aşırı umursamaz aristokrat gururuna dokunuyordu (Turgenyev, 2022, s.32).
- Zavallı çocuk diye yükseltti sesini Pavel Petroviç, artık kendini tutacak gücü kalmamıştı. Bu acınacak ahlak öğretinle Rusya'ya ne yaptığını sen anlayabilseydin bari! Yok ama bir meleğin bile tepesini attırabilir bu (Turgenyev, 2022, s. 66).

- Anna, teyzesinin bütün kaprislerine sabırla katlanıyor, bir yansan da kız kardeşinin eğitimiyle ilgileniyor ve taşrada solup gitme düşüncesine kendini alıştırmış gibi görünüyordu (Turgenyev, 2022, s. 96).
- Oysa kendisinin de dudakları, kaşları oynuyor, çenesi titriyordu... Ama kendini tutmaya biraz da olsa sakın görünmeye çalıştığı belliydi. Arkadiy öne eğilerek selam verdi ona (Turgenyev, 2022, s. 141).
- Nedenini size söyleyebilirdim ama... diye başladı Pavel Petroviç, bu konuda susmayı tercih ediyorum. Bence burada fazlasınız siz. Size katlanamıyorum ve tüm davranışlarınıza sabrediyorum (Turgenyev, 2022, s. 217).

Öz denetim değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Pavel Petroviç,” Doğrusu, pek kabarmış arkadaşın,” der gibi baktı Arkadiy’in yüzüne
 - Bana gelince, diye sürdürdü konuşmasını (Kendini zorladığı belliydi) evet suçluyum Almanları pek sevmem (Turgenyev, 2022, s.32).
- Pavel Petroviç ordudan ayrıldı, arkadaşlarının ricalarına, komutanlarının örgütlerine aldırmadan, prensesin arkasından yurtdışına gitti; kâh prensesin arkasından koşarak, kâh bilerek ondan uzaklaşarak dört yıl kaldı yaban ellerde. Kendinden utanıyor, iradesinin zayıflığına kızıyordu (Turgenyev, 2022, s. 37).
- Her insan kendi kendini eğitmek zorundadır; sözgelimi benim gibi... Döneme gelince, neden yetiştiğim döneme bağlı olacaktım? Varsın o bana bağlı olsun (Turgenyev, 2022, s. 41).
- Çağın gerisinde kalmamak için bence elimden geleni yapıyorum; köylülerin durumunu düzelttim, bir çiftlik kurdum. Öyle ki bütün ilde bana Kızıl diyenler bile var; okuyorum, öğrenmeye çalışıyorum, çağın gereklerine ayak uydurmaya çalışıyorum (Turgenyev, 2022, s. 58).
- Anna Sergeyevna ona, eski moda bir kâğıt oyunu olan preferans oynayacaklarını, kendisinin onlara katılmak isteyip istemeyeceğini sordu. Bazarov gelecekteki köy hekimliği görevine kendini alıştırması için bunun gerekli olduğunu söyleyerek razı oldu (Turgenyev, 2022, s. 106).
- Her şeyin farkındaydı Arkadiy, ama farkında olduğunu belli etmiyordu. Bütün bu yeniliklerin gerçek nedeni Odintsova’nın Bazarov üzerinde yarattığı duyguydu. Bazarov’a acı veriyordu bu duygu; ona biri ruhunda olup biteni ima

yollu söz edecek olsa bile öfkelenir, alaycı bir kahkaha ve aşağılamalarla öyle bir şeyin söz konusu olmadığını söylerdi (Turgenyev, 2022, s. 114).

- Odintsova her ne kadar kendine hâkim, her türlü önyargıdan uzak bir kadın olsa da yemek odasına girdiğinde rahat değildi (Turgenyev, 2022, s. 131).
- Bu konuda boşuna saygı duymuşsun bana. Beni aristokratlarla suçlarken Bazarov'un haklı olduğunu düşünmeye başlıyorum. Hayır sevgili kardeşim, direnmeyi, sosyetei düşünmeyi bırakalım artık: Yaşlı, uysal insanlarız biz; her türlü endişeden, telaşlardan uzaklaştırmalıyız kendimizi. Özellikle de senin dediğin gibi, görevimizi yapmalıyız. Ayrıca unutma karşılığında mutlu olacağız (Turgenyev, 2022, s. 264).

Dürüstlük değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Nihayet kusursuz dürüstlüğü için saygı duyuyorlardı ona (Turgenyev, 2022, s. 40).
- Babanın çiftliğini dolaştım. Davarin durumu kötü, atlar perişan. Yapılarda da iş yok. İşçilere gelince, hepsi uyuşuk; kâhyası ya aptal ya düzenbaz henüz ne olduğunu anlayamadım. O saf köylüler babanı aldatıyorlar (Turgenyev, 2022, s. 53).
- Odintsova, Arkadiy'e küçük kardeşiymiş gibi davranmayı sürdürüyordu: Besbelli, onun yalnızca iyi yürekliliğine, dürüstlüğüne, gençliğine değer veriyordu (Turgenyev, 2022, s. 98).
- Karun falan olmadığımızı, evinin de bir saray olmadığını çok iyi biliyor Kirsanov. Her şeyi anlattım ona. Onu nereye yerleştireceğiz asıl sorun bu işte” (Turgenyev, 2022, s. 143).
- Sözelimi: Onun yerinde başka biri olsa annesinden babasından sızdırır da sızdırır... Oysa, inanır mısınız, çocukluğundan beri gereksiz tek kapık almamıştır bizden. Arkadiy,
- Özverili, dürüst bir insandır dedi. Özellikle de çıkarını düşünmeyen” (Turgenyev, 2022, s. 174).

Adalet değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- İngiliz aristokratlarını unutmayın sayın bayım. Onlar haklarının en küçük bir parçasından bile vazgeçmez ve bu yüzden başkalarının haklarına da saygı

duyarlar; kendilerine karşı olan yükümlülüklerin de eksiksiz yerine getirilmesinde ısrarcıdırlar (Turgenyev, 2022, s. 60).

- Örneğin, kendi açımından özverili davranıp toprağını köylülerine kiraya verdiğimden, elde ettikleri ürünün yarısını bana vermeleri karşılığında toprağını onlara bıraktığımdan söz etmiyorum. Bunu kendim için bir görev saydım; öteki toprak sahipleri bunu akıllarının ucundan geçirmeseler bile, sağduyu bunu gerektiriyor (Turgenyev, 2022, s. 60).

Sorumluluk değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Çok iyi biliyorum ki, sözgelimi benim alışkanlıklarımı, giyinişimi, nihayet, kibarlığımı komik buluyorsunuz; ama bütün bunlar insanın kendine olan saygısından, görev duygusundan, evet efendim, evet, görev duygusundan geliyor. Köyde ücra bir yerde yaşıyorum ama bırakmıyorum kendimi, insan olarak saygı duyuyorum kendime (Turgenyev, 2022, s. 61).
- Bense, görüyorsunuz işte, son turfanda turp için Cincinnatus gibi yer hazırlıyorum. Artık öyle bir zamandayız ki buna da şükür! Karnını doyurabilmek için herkes kendi elleriyle kazmak zorunda toprağını, herkes çalışacak (Turgenyev, 2022, s. 152).
- En yoksul köylünün evi böyle güzel olduğunda kalkınmış olacaktır Rusya. Bu uğurda hepimize çalışmak düşüyor (Turgenyev, 2022, s. 180).
- Gençliğin “belki olur umudu”, gizli olan şansını deneme arzusu, kimsenin yardımını beklemeden, tek başına kendini deneme isteği sonunda galip geldi (Turgenyev, 2022, s. 206).

4.1.2.2. Derviş ve Ölüm eserinde yer alan kök değerler

Dünyada bilinen Boşnak yazarlardan Meşa Selimoviç’e ait olan Derviş ve Ölüm adlı eserin içerik çözümlemesi yapılmış ve eserde belirlenen kök değerler alıntılanmıştır.

Eserin İçerik Çözümlemesi

Konu

Bosna'nın Tuzla şehrinde bir Mevlevi şeyhi olan ve bulunduğu dergâhta kendisini dine verip vaazlarla ibadetlerle meşgul olan Ahmed Nureddin'in gerçek bir hayat hikâyesinden hareketle dramatik hayatı anlatılmaktadır. Dergâhın işletilmesi ile vazifeli olan Derviş'in tekdüze şekilde ilerleyen hayatının kardeşi Harun'un tutuklanarak hapse atılması üzerine nasıl alt üst olduğu gösterilmektedir. Babasının da özel isteği doğrultusunda kardeşini kurtarma yolları aramaya başlayan Derviş'in kendini bir anda hiç de yakın olmadığı ortam ya da kişiler ile karşı karşıya buluşu ironik bir şekilde dile getirilmektedir. Yazarın, Ahmed Nureddin üzerinden okuyucuyu da içine çektiği iç sorgulama süreci eserin tamamında mevcuttur. Bu sorgulayış Derviş'in kardeşinin öldürülmesiyle birlikte zirve yapmaktadır. Baştan sona kadar içsel bir gerilim taşıyan roman, suç, ceza, adalet, din ve otorite kavramları üzerinden insanın ruh dünyasındaki çelişkileri yansıtmaktadır.

Ana fikir

“Yaşadığımız dünyada her birimiz farklı kimliklere, makam ya da mevkilere sahibizdir. Bulunduğumuz mevkiler veya sahip olduğumuz kimlikler, başkaları için olduğu gibi en yakınlarımız ve en önemlisi de kendimiz için de bir imtihan aracıdır. Bir inanca, bir düşünceye sahip olsak da olmasak da bir şeyler tarafından sınanacağımızın farkındayız. İnsan olmanın vazgeçilmez bir sonucu olan hayat nizamı, taşıdığı her eksiklik ya da fazlalığın karşılığını bizim üzerimizde görmektedir. Bazen lehimize işleyen düzen, bazen de hayatımızı alt üst eden bir sorun olarak karşımıza çıkabilmektedir. Öyle veya böyle karşılaşacağımız yaşantılara hazır olmaktan ve düzensizliğin, adalet yoksunluğunun ya da eksikliğin bizi de kuşatabileceğini kabullenmekten başka bir sonuç kalmaz elimizde. Bütün bunlar, inandığımız doğruları terz yüz etmemize neden olmamalı. Hayat dediğimiz serüven içinde her türlü tutarsızlığa alışmaktan başka çarem kalmamaktadır.”

Kompozisyon

Ahmed Nureddin, bir Mevlevi Şeyhi olarak dergâhta dini eğitimler vermekte ve bir anlamda sessiz bir hayat içinde yaşamaktadır. Onun dergâhta kendisine yakın bildiği Molla Yusuf, Mustafa ve Hafız Muhammed'in dışında çok da samimi olduğu kimseler bulunmamaktadır. Mustafa, kulakları işitmeyen samimi bir yardımcıdır ona. Hafız Muhammed öksürüğü hiç eksik olmayan hastalıklı bir bünyeye sahiptir, her zaman sorgulayan bir mantıkla yaşar. Molla Yusuf, kimsesi kalmayınca daha bir çocukken Ahmed Nureddin tarafından dergâha getirilen, çoğunlukla mutsuz ve girift bir gençtir. Çok güzel yazı yazar. Kitabın sonlarında doğru ise Molla Yusuf'un bir casus olduğu anlaşılır. Ahmed Nureddin'e çok yakın olan bu

kişiler dışında daha sonradan dergâha uğramaya başlayan ama tam bağlı kalamayan Hasan öne çıkmaktadır. Sürekli dolaşan ve bunu kendine iş edinen Hasan, dünyalık işlerin hepsine meyilli olsa da Ahmed Nuredin'e çok iyi bir dosttur. Onunla zaman geçirmekten çok hoşlanan Ahmed Nureddin, Hasan'a aşırı derecede bağlanır. Dünyalık yaşayan ama dünyaya hiç de bağlı olmayan Hasan, Ahmed Nureddin için çok kıymetlidir. Zengin ama hasta olan babasının mirasından alıkoyulmak istenen dostunun aslında hiç de bu tür şeylerde gözü olmadığını iyi bilir.

Her şey rutin bir şekilde akarken Ahmed Nureddin'in kardeşi Harun, sebepsiz bir şekilde tutuklanıp hapse atılır. Bunun üzerine Ahmed Nureddin kendisini bir anda amansız bir mücadelenin içinde bulur. Hiç alışmadığı bir düzenin birçok yanıyla bu süreçte tanışır. Hasan'ın ablasıyla evli Kadı Ayni Efendi ile yüz göz olması, can sıkıntısından bunalmış ve ne yapacağını bilmez bir adam olan Müftü'nün karşısına çıkması, hepsi kardeşi içindir. Çünkü babası köyden gelip kardeşi için bir şeyler yapmasını istemiş ve vicdanı da bunun için kendisini zorlamıştır. Ahmed Nureddin, bunlarla uğraşmaya başlayınca birileri tarafından tehdit edilmeye başlar. Sonra da kardeşinin ölüm haberiyle sarsılır. Çok geçmeden de bir gün ansızın kendini zindanda bulur. Karanlık bir hücrede her şeyden habersiz ölümü beklemeye başlar. İlk başlarda kendisi için birilerinin geleceğini düşünür ama zamanla bu düşüncesinden vazgeçer.

Bir gün yine sebepsizce dışarı çıkarılıp serbest bırakılır. O vakitten sonra Ahmed Nureddin, herkese karşı iyi niyetini kaybeder. Molla Yusuf'un casus olduğunu da o süreçte anlar. Ama ona bir şey yapmaz. Hasan ile olan dostlukları ise artarak devam eder. Hasan, hasta olan babasını eniştesi ve ablasının elinden kurtarıp yanına alır ve onunla ilgilenmeye başlar. Ali Ağa, bunu yapan oğluna çok düşkündür. Ondan bir an bile ayrı düşmek istemez. Oğlunun dostu Ahmed Nureddin ile de bu vesile ile iyi ilişkiler kurar. Ahmed Nureddin, Hasan ve ailesiyle oldukça güçlü bağlar kurar. Bir yandan ilişkilerini artıran Ahmed Nureddin diğer yandan da kardeşi Harun'un naşını birileri vasıtasıyla bulup şehrin ortasına taşır. Harun o günden sonra bir kahramana dönüşür. Haksızlığa uğramışların temsilcisi olarak saygı görmeye başlar. Ahmed Nureddin, kendisine ve kardeşine kötülük edenlerle farklı şekilde hesaplaşma planları yapar. Hacı Sinaneddin'in silahtar olan oğlunun verdiği fırsatı kullanarak dolaylı yollardan düşündüklerini de başarır. Tutuklanan Hacı Sinaneddin'i kurtarmak için ayaklanan halk, Kadı Ayni Efendi'yi linç ederek öldürür, kaymakamın da kaçmasını sağlar.

Bu yaşananlardan sonra Ahmed Nureddin kadı olarak tayin edilir. Hiç ummadığı bir makama erişen Nureddin, farklı bir imtihanla sınanmaya başladığını anlar. Dolaylı bir suçun ortasında kalan dostu Hasan'ın tutuklanmasına karşı çıksa da buna razı gelmek zorunda kalır. Ama hiç aklında olmayan bir şey olur ve Molla Yusuf ile Hasan'ın planı sayesinde Hasan kaçır. Herkes bunu Ahmed Nureddin'e yorsa da gerçek öyle değildir. Eserin son kısmında ise köylerinden gelen bir genç Ahmed Nureddin'in karşısına çıkar. Bu karşılaşma ise okuyucuyu çok geçmişe götürür. Zira bu genç Ahmed Nureddin'in köylerinde sevdiği kadının oğludur. Ahmed Nureddin'i uzun bir süre bekleyen ve gelişinden üç gün önce evlenmek zorunda kalan kızın oğlu şimdi ondan yardım istemek için gelmiştir. Ahmed Nureddin o genci dergâha yerleştirdiği gecenin sonunda ölüme doğru yola çıkarken ardında hüznü bir hayat hikâyesi bırakır.

Yer ve zaman

Eserde olayın kurgulandığı alan olarak kesin bir isim verilmese de bir şehir merkezi kabul edilebilir. Şehrin genelini kapsayan bir durum söz konusudur. Daha özelde ise Mevlevi Tekkesi(Dergâhı) olayların bağlandığı ortak mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında bir han, Ali Ağa'nın konağı, Müftü'nün korunaklı evi ve hapisane olarak kast edilen Kale, romanda kullanılan mekânlar olarak öne çıkmaktadır. Bunun dışında Ahmed Nureddin'in köyü ile yine bir kısmında bahsedilen savaş alanı da dikkat çeken diğer mekânlardır. Ayrıca şehirlerarası dolaşan Hasan'ın seyahat ettiği yerler olarak bahsedilen Travnik ve Dubrovnik şehirleri de yine öne çıkmaktadır.

Romanda kesin bir zaman diliminden söz etmek mümkün olmasa da yıllara yayılan bir süreçten bahsedilebilir. Geriye dönüşlerle anlatılan olaylar silsilesinin gerek eserin baş kısmında verilen bilgiler ile gerekse de kurgunun oluşumundan çıkarıldığı üzere kırk-elli yıllık bir süreç ile bu süreç içerisindeki önemli bir dönemin detaylandırıldığı görülmektedir. Gerçek bir hayat hikâyesinin ele alındığı eserin başında zaman ve mekân bilgileri net olarak verildiği halde kurguda değişiklikler söz konusudur. Kurgunun en önemli zaman dilimi ise ikinci bölümün hemen başında belirtilmektedir.

Bütün karmaşıklıklar iki üç ay önce başladı. Zamanı hesaplamalıyım, beni ilgilendiren biricik şey zamandır; çünkü bu, benim zamanımdır. Galiba Hıdrellez gecesi idi. Kardeşim, on günden beri hapis yatıyordu (Selimoviç, 2017, s. 27).

Kurgunun zaman bakımından ileri geri gidişleri uzunca bir zamanı kapsasa da belirsizliği daha da artırmış olmaktadır. Bir Hıdrellez gecesi başlayan olayların ne zaman bittiği tam olarak anlaşılmamaktadır.

Kahramanlar ve özellikleri

Ahmed Nureddin, eserin başkahramanı olan Mevlevi Tekkesi şeyhidir. Birçok farklı nedenlerle genç yaşta yerleştiği tekkenin dini önderi olan ve kırk yaşlarında bulunan Nureddin, kendi içinde fırtınalar kopan ama bunu dışarıya yansıtmayan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Kardeşinin tutuklanmasından itibaren iç muhasebesinde ciddi bir sorgulamaya girişen kahramanımız, bir anlamda hem kendisiyle hem de geçmişiyile hesaplaşmaktadır. Hiç de alışık olmadığı olayların içerisine girince bocalayan Nureddin, geçmişten kurtulamadığı gibi kendisine göre olmayan hayat düzeniyle de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Adaletle, hırs ve mevki beklentileriyle dolu insanlarla karşılaşması sonucu, kendi inanç ve değerlerini gözden geçirmek zorunda kalan bir şeyhin iç savruluşlarıyla karşı karşıya kalmış ve birçok bedel ödemiştir. Farklı imtihanlarla karşılaşan Ahmed Nureddin'in sonu da hayatı boyunca yaşadıklarına benzer olarak dramatik şekilde son bulmaktadır.

Hasan, Ahmed Nureddin'den sonra eserde ismi en çok öne çıkan karakterdir. Zengin bir babanın oğlu olan Hasan, Nureddin'in tersine dünyalık heveslerin peşinde koştur ve hayatı pek de umursamayan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Babası Ali Ağa ile ilk başlarda arası açık olsa da sonradan onun gözüne girerek babasını mutlu eden bir evlat rolüne bürünmektedir. Ahmed Nureddin'in vazgeçilmez dostu olan Hasan, ondan başka birçok kişinin de sevdiği ve değer verdiği biridir. Şehirlerarası iş yapan bu kabuğuna sığmaz insanın etkisi eserin neredeyse tamamına sirayet etmektedir.

Harun, eserdeki olayların üzerine kurgulandığı isimdir. Sadece isim ve etki olarak romanda yer alan Harun, Ahmed Nureddin'in suçsuz yere öldürülen kardeşidir. Roman da Ahmed Nureddin'in kardeşi Harun'u kurtarma ve onu öldürenlerden hesap sorma hedefi üzerine yazılmıştır.

Molla Yusuf, Ahmed Nureddin'in savaş meydanında annesi ile birlikte yaşarken tanıştığı sonra da annesinin işlediği söylenen günahlar yüzünden öldürülmesi üzerine yanına alıp dergâha yerleştirdiği kişidir. Yaşadığı acılar nedeniyle hep mutsuz olan ve çok güzel yazı yazan Yusuf, sonraki süreçte Nureddin'e sadık kalmayıp onu başkalarına ihbar eden bir casusa dönüşür. Eserin sonunda da Hasan'ın kaçmasını sağlayarak ortadan kaybolur.

Hafız Muhammed, dergâhta kalan ve öksürüğü hiç eksik olmayan hastalıklı bir adamdır. Ahmed Nureddin'e arkadaşlık eden birkaç kişiden biridir.

Mustafa, kulakları işitmeyen ve Hafız Muhammed'le birlikte Nureddin'e yoldaşlık eden iyi dervîştir.

İshak, Ahmed Nureddin'in kendi zihninde ürettiği hayali bir karakterdir. Nureddin, kendi iç bunalımlarını ve sorgulamalarını onun üzerinden yapmaktadır.

Kara Zaim, Ahmed Nureddin ile aynı yerde savaşıyor ve hiçbir şeyden korkmayan cesur bir kahramanken savaşlarda aldığı yaralar sonucu iş göremez hale gelip Müftü'nün kapıcısı haline gelmiş eski bir askerdir.

Kadı Ayni Efendi, Hasan'ın eniştesi olan Kadı, Ahmed Nureddin'in Harun'un suçsuzluğuna rağmen öldürülmesine göz yumduğunu düşündüğü suçlulardan birisidir. Ablası ile birlikte Hasan'ı mirasından vazgeçirmek isteyen Kadı, Nureddin'e göre bozuk düzenin ve adaletsizliğin yegâne temsilcilerindendir. Bunun bedelini de sonlara doğru ayaklanan halkın elinde can vererek ödemiştir.

Hacı Sinaneddin, şehirde sözü geçen ve itibar gören bir esnaftır. Ahmed Nureddin'in kardeşinin düşmanlarıyla hesaplaşmasına vesile olacak sürecin baş aktörüdür. Padişaha silahtar olan oğlu sayesinde hapisten kurtulan bu adam aynı zamanda Nureddin'in kadı olarak tayin edilmesine de katkı sağlamıştır.

Müftü, can sıkıntısından başka derdi olmayan ve hiç kimse için bir fayda sağlamayan bozuk düzenin adamlarından biridir.

Ali Ağa, Hasan'ın yaşlı ve hasta babasıdır. Hasan sayesinde eserin sonlarına doğru adeta yeniden dirilen bu zengin adamın varı yoğun oğludur. Mesafeli olduğu kızına ve sevmediği eniştesi Kadı Ayni Efendi'ye karşı her zaman hiddetlidir.

Hasan'ın ablası, kocası ile birlikte kardeşini mirastan el çektirmek isteyen bu karakter, eserde öne çıkan kadın objesini temsil etmektedir. Kurnaz, içten pazarlıklı ve hesapçı yapısıyla kocasıyla neredeyse aynı çizgiyi yansıtmaktadır.

Eserin barındırdığı değerler

Tablo 9.

Dervîş ve Ölüm'de Yer Alan Kök Değerler Kategorisi

Romanda Yer Alan Kök Değerlerin Frekans Dağılımı	Romanda İlişkilendirilen Cümle Sayısı
Vatanseverlik	-
Saygı	-
Sevgi	7
Dostluk	3
Yardımseverlik	2
Sabır	1
Öz denetim	2
Dürüstlük	3
Sorumluluk	-
Adalet	5

Boşnak yazar Merša Selimoviç’e ait Derviş ve Ölüm adlı eserde “sevgi” değeri 7 cümlede, “dostluk” değeri 3 cümlede, “yardımseverlik” değeri 2 cümlede, “sabır” değeri 1 cümlede, “öz denetim” değeri 2 cümlede, “dürüstlük” değeri 3 cümlede ve “adalet” değeri 5 cümlede yer almaktadır. Bu eserde vatanseverlik, saygı ve sorumluluk değerlerini öne çıkaran cümleler tespit edilememiştir.

Sevgi değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Her şeyi yapabilecek bir sevginin koruyuculuğunda, güçlü olmak gereğini duymadan, şahane bir güçsüzlük içindeydim (Selimoviç, 2017, s. 91).
- Bir insan tarafından sebepsiz, çıkarsız, yürekten hatırlanmış olmak beni çok duygulandırmıştı (Selimoviç, 2017, s. 132).
- Birine güvenmek, birinden destek görmek ihtiyacı duyuyordum. Hasan’ı kendime dostluk ve sevgi bağlarıyla bağlamamın nedeni buydu (Selimoviç, 2017, s. 148).
- Bu sevgim yüzünden isterseniz beni parçalayın. Sevgime nasıl karşı koyabilirim (Selimoviç, 2017, s. 217).
- Sizi suçlamıyorum. Suçlu olan hepimiziz sevgimizi gizleyerek boğuyoruz (Selimoviç, 2017, s. 277).

- Başka her şey bizi terk edip perişan bir halde bırakabilir, ama sevgimiz asla bırakmaz. O, bize aittir çünkü” (Selimoviç, 2017, s. 292).
- Neden olduğunu bilmem ama dostluk, kendiliğinden oluşur; tıpkı sevgi gibi (Selimoviç, 2017, s. 330).

Adalet değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Adalet sağlık gibidir, yok olunca onu düşünür insan (Selimoviç, 2017, s. 193).
- Biz, adaletin ne olduğunu bildiğimizi sanırız. Oysa adaletten daha belirsiz bir şey yoktur (Selimoviç, 2017, s. 193).
- Düşüncelerimiz aynı olmadığı için, kardeşimin iltimasla ya da kaçırılarak özgürlüğe kavuşturulmasını, adalete olan inancım yüzünden kabul edemeyeceğimi ona anlatamazdım (Selimoviç, 2017, s. 152).
- Üstelik adalet de yanlışlık etmiş olabilirdi, günahına girip sonradan pişmanlık duyabileceğim bir davranışta bulunmamalıydım (Selimoviç, 2017, s. 75).
- Ama bütün davranışlarını vicdanının katı ölçülerinde tartmaya alışmış, ölümden çok günah işlemekten korkan bir insan için bu, öyle tuhaf bir şey sayılmaz (Selimoviç, 2017, s. 45).

Yardımseverlik değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Onun başında böyle bor felaket varken yalnız kendi mutsuzluğunu düşünmem, güzel bir şey değil; o da senin kanından, kendini düşünmeden ona yardım etmelisin (Selimoviç, 2017, s. 96).
- İnsan, yardım ettiği kimseden kolay kolay kopamaz (Selimoviç, 2017, s. 277).

Dürüstlük değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Çünkü samimiyetle dürüstlüğün aynı şey olduğundan şüphe etmeye başladım. Samimiyet, gerçeği söylediğimiz inancıdır. -Oysa bundan kim emin olabilir?- Dürüstlüğün ise birbiriyle uyuşmayan birçok çeşidi vardır (Selimoviç, 2017, s. 20).
- Bunca yıl başkalarına niçin öğüt verdim? Bütün olup bitenlerden sonra, kendime ne söyleyebilirim? Yaptığım çirkin işi öz kardeşim bile bana daima hatırlatır. Adım bir kere kötüye çıktı mı, artık ömür billah onu değiştiremem. Dürüstlük inancımın başka neyim var benim? Onu da yitirdikten sonra bir yıkıntıya dönerim ben (Selimoviç, 2017, s. 45).

- Aslında dürüst ve samimi bir insandır (Selimoviç, 2017, s. 310).

Dostluk değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Neden olduğunu bilmem ama dostluk, kendiliğinden oluşur; tıpkı sevgi gibi (Selimoviç, 2017, s. 330).
- Birine güvenmek, birinden destek görmek ihtiyacı duyuyordum. Hasan'ı kendime dostluk ve sevgi bağlarıyla bağlamamın nedeni buydu (Selimoviç, 2017, s. 48).
- Farklı düşünen insanlar arasında dostluk kurulamaz zaten (Selimoviç, 2017, s. 154).

Sabır değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Burada en büyük hünere, sabırlı ve her şeye hazır olabilmektir (Selimoviç, 2017, s. 253).

Öz denetim değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- İnşallah yattığı yerden kalkıp silkinince, her şey değişiyor. Oysa ben özellikle yattığım yerden kalkmayı ve görüş açımı değiştirmeyi istememiştim. Çünkü böyle olunca, eski halimi yitirdiğim gibi, ne olacağımı da kimsenin kestiremeyeceğini biliyordum (Selimoviç, 2017, s. 85).
- Bizler ancak, ölümün yaklaştığını sezip, günah ve sevap yazan omuzlarımızdaki melekleri hatırlayınca hesapları düzeltmeye başlarız (Selimoviç, 2017, s. 33).

4.1.2.3. Açlık eserinde yer alan kök değerler

Dünyada bilinen yazarlardan Knut Hamsun'a ait olan ve dünya klasikleri arasında da yer alan Açlık adlı eserin içerik çözümlemesi yapılmış ve eserde belirlenen kök değerler alıntılanmıştır.

Eserin içerik çözümlemesi

Konu

Eserde, ünlü bir yazar olma sevdasıyla yanıp tutuşurken bir yandan da açlıkla pençeleşen bir gencin, dramatik ve duygusal hayatı işlenmektedir. Baştan sona kadar ismi dahi verilmeyen bu gencin, açlıkla mücadelesi tüm detayları ile ele alınmakta ve diğer yandan da insanın her hal ve durumda taşıması gerektiği değerler ortaya koyulmaktadır. Alışlagelmiş bir olay kurgusundan ziyade genç yazar üzerinden bir durum değerlendirmesi gibi duran romanda, diğer karakterler de sadece yüzeysel olarak işlenmektedir. Okuyucuyu, genç yazar üzerinden dramatik bir havaya sokmaya çalışan yazar, diğer taraftan da insanı ihtiyaçları öncelikli olan bir beşer olarak takdim etmektedir.

Ana fikir

Genç bir yazarın açlıkla mücadele ederken bir yandan da sanatsal kaygılarla hareket ettiği romanda okuyucuya verilmek istenen mesaj şu şekilde özetlenebilir: “İnsan, tüm yönleriyle ve realitesiyle bir beşerdir. Karnını doyurması ve soğuktan korunması yani kendini yaşatacak destekleri karşılaması gereken bir canlıdır. Bunun dışında ise yine insan, ruhunu besleyecek unsurlara da sahip olması gereken bir varlıktır. Her iki açıdan da insan, muhtaç olandır. İhtiyaç duyduklarını karşılayamadığında insanlıktan çıkma olasılığı ise hayli yüksektir. Bu nedenle ancak insanı var eden koşulları oluşturmak, insanı yücelten değerleri temin etmek mümkün olduğunda herkesin memnun ve mutlu yaşayacağı bir dünya ortaya çıkacaktır.”

Kompozisyon

Genç yazar altında farklı işyerlerinin olduğu bir binanın çatı katında kalmaktadır. Ciddi derecede yoksul olan gencin tek geçim kaynağı yazılarıdır. Uzun uğraşlar sonucu ortaya çıkardığı eserleri gazetelere satarak geçinir. İçinde bulunduğu yokluk onu derinden etkiledikçe yazma yeteneğinin de geriye gittiğini düşünmektedir. Genellikle sokaklarda, banklarda vakit geçiren yazar, için her köşe bir yazma alanıdır. Kalabalığın içinde de yazabilse de tenhaları tercih etmektedir. Bir yandan açlıkla mücadele eden bu genç adam, diğer yandan da dürüst kalmaya ve insanlık değerlerini yitirmemeye çalışmaktadır. Parasını ödeyemediği çatı katından da bu sebeple ayrılıp iyiden iyiye sokaklara sığınır. Bazen merdiven boşluklarından bazen bir parkın bankında sabahlayarak doğan güneşi kendine ümit bilerek hayatını sürdürür. Bütün varlığı kalemi, kâğıtları ve eski battaniyesidir. Ceketinin altındaki yeleğini eser satamadığı günlerin birinde rehinciye vermek zorunda kalınca daha da çok üşümeye başlar. İki ya da üç gün ağzına ekmek dahi koyamadığı zamanlarda dişleri arasında sıkıdığı ağaç dallarının sıvısıyla idare eder.

Çoğu zaman başıboş dolaştığı sokaklardan birinde yan yana yürüyen iki bayanın arkasına sebepsizce takılır ve onları evlerine kadar takip eder. Bu takipten dolayı vicdanı rahatsız olsa da kendisini durduramaz. Sonrasında da takip ettiği ve adını bilmediği kadın bu kez ara sıra onu gözetler. Kendince Matmazel dediği kadınla bir gün cesaret edip konuşur. Sonra da onun evine gider. İçindeki şehvi duygular kabarır ama ilk başlarda kendisine yakın olan kadın çok geçmeden ondan uzaklaşır. Genç yazar, bu hayal kırıklığı üzerine evden ayrılır. Yazarın iç sorgulamalarıyla geçen olaylarda psikolojisini ve fizyolojisini fazlasıyla hırpalayışı hiç olmayacak kadar tuhaf bir görüntü ortaya çıkarmaktadır. Küçük şeylerle mutlu olabilen genç yazar için aslında her şey dayanılmazacak derecede kötüdür. İlişki kurduğu hiç kimse onun için kalıcı değildir. Ve ona yakın olan ne bir arkadaş ne de aile söz konusudur. Yaşadığı açlığa, onca yokluğa rağmen ahlaki değerlerden ödün vermemeye çalışan gencin, içler acısı hali baştan sona kadar devam etmektedir.

Yer ve zaman

Kesin bir yer isminin verilmeyen eserdeki kurgunun yazarın aidiyeti ve birkaç şehir ya da semt isminden hareketle Norveç olduğu tahmin edilmektedir. Kristiania, St. Olaf Meydanı ve Tiveli, eserde ifade edilen başlıca yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Yumruğunu yemedikçe kimsenin bırakıp gitmediği o garip şehir Kristiania’da aç açına sürttüğüm günlerdeydi” (Hamsun, 2018, s. 11). İfadesinden de anlaşıldığı üzere eserin kurgulandığı şehir olarak ise Kristiania(Oslo) kabul edilebilir.

Eserde zaman olarak gün içindeki vakitlerden söz edilmektedir. Norveç’in mevsim özellikleri dikkate alındığında çoğunlukla soğuk günler yaşandığı yine metinden çıkarılabilmektedir. Genel olarak “sabah, akşam, gün boyu, gece” ifadeleri kullanılan eserde bir yıla yakın bir sürecin işlendiği tahmin edilmektedir.

Kahramanlar ve özellikleri

Genç yazar, kitabın başından sonuna kadar açlıkla mücadele eden, psikolojisini ve fizyolojisini ayrıntılarıyla ortaya koyan sahipsiz, yalnız ama her şeye rağmen dürüst ve kibar bir adam rolündedir. Açlık ve sefaletin her türlü ile yaşayan bu geç adam, aslında yazarın ta kendisidir. Bizzat yaladığı, hissettiği açlığı olduğu gibi okuyucuya sunmaktadır.

Matmazel, herhangi bir sokakta herhangi bir anda peşine takılan genç yazardan etkilenip onu bir süre takip eden bir gün de evinde ağırlayan genç bayandır. Eserde “herhangi biri” rolünden belki bir adım daha önde duran bu karakter, diğerleri gibi ana karakter için sadece

belli bir süreç için önemlidir. Genç yazarın Ylajali ismini verdiği bu kadın ile ilişkisi de yine tuhaf denecek kadar anlaşılmazdır.

Yazı işleri müdürü, genç yazar için çok önemli bir figürü temsil etmektedir. Zira geçim kaynağı olan yazılarını satın alacak olan en önemli kişilerden biridir. Açlıkla verdiği mücadelede hayatını değiştirebilecek ender kişilerdendir. Ama onun için de birkaç yazı görüşmesi dışında çok da ayrıntılı bir karakter bilgisi mevcut değildir.

Otelci kadın, karnındaki çocuk dışında dört çocuğa, yatalak babasına ve tembel kocasına bakan ve hiç durmadan çalışan asabi bir figürdür. Genç yazarı uzunca süre parasız idare eden kadın, en sonunda ona karşı hırçın yanını göstermekten kaçınmayan birisidir.

Komutan, genç yazarın yazılarını incelediği tiplerden birisidir. Çok az bahsedilen bu karakter, yazara karşı hoşgörülü bir görüntü çizmektedir.

Eserin barındırdığı değerler

Tablo 10

Açlık'ta Yer Alan Kök Değerler Kategorisi

Romanda Yer Alan Kök Değerlerin Frekans Dağılımı	Romanda İlişkilendirilen Cümle Sayısı
Vatanseverlik	-
Saygı	3
Sevgi	1
Dostluk	1
Yardımseverlik	4
Sabır	4
Öz denetim	3
Dürüstlük	-
Sorumluluk	1
Adalet	2

Knut Hamsun’a ait Açlık adlı eserde “sevgi” değeri 1 cümlede, “dostluk” değeri 1 cümlede, “yardımseverlik” değeri 4 cümlede, “sabır” değeri 4 cümlede, “öz denetim” değeri 3 cümlede, “saygı” değeri 3 cümlede, “sorumluluk” değeri 1 cümlede ve “adalet” değeri 2 cümlede yer almaktadır. Bu eserde diğer vatanseverlik ve dürüstlük değerlerini öne çıkaran cümleler tespit edilememiştir.

Sevgi değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Ah ne tatlısınız!”dedim. “Büyülediniz ben; şu anda ta gönlümden büyüledim. Elimden ne gelir? Siz çok tuhaf bir kızsınız, siz... Gözlerinizden bazen öyle bir ışık taşıyor ki, ben hiç böyle göz görmedim, çiçeklere benziyor (Hamsun, 2018, s. 29).

Sabır değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Yazdım, hepsi geri çevrildi. Birini bitirince bir yenisine giriştim, yazı işleri müdürünün geri çevirmeleri çokluk yıldırmaı beni (Hamsun, 2018, s. 12).
- Ne olursa olsun, kalmak istemiyordum. Bu kadar zaman ses çıkarmamış, sabretmiş, bu izbeye katlanmışım (Hamsun, 2018, s. 33).
- Hiç parasız kalınca açlığa da katlanmamış mıydım (Hamsun, 2018, s. 53).
- Ben daha beş dakikalık bir esin bekliyordum, bu ilham geldi mi, yangın yazısı tamamlanacaktı. Kadere boyun eğmem gerekiyordu şu halde (Hamsun, 2018, s. 135).

Yardımseverlik değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Tam on dakika ihtiyar ve topal bir adam oldu önüm sıra yürüyen. Elinde bir paket vardı. Bütün vücuduyla yürüyor, hızlı gidebilmek için olanca gücünü kullanıyordu. Harcadığı enerjiden ötürü soluduğunu duyuyordum. Paketini taşıyabileceğim aklıma geldi (Hamsun, 2018, s. 14).
- Sonunda onunla konuşmayı; birisini mi arıyorsunuz, bir yardıma mı gereksinimiz var, sizi evinize götürebilir miyim, bu berbat kılığım la karanlık sokaklarda sizi koruyabilir miyim, diye sormayı geçirdim aklımdan.(Hamsun, 2018, s. 86).
- İnsanın her gittiği yerde bir sevaba girmesi ne mutluluk! Ben belki de bu düşmüş kızcağıza kendini kurtarması için ön ayak oluyor, onu ömrü boyunca kurtarıyordum (Hamsun, 2018, s. 89).

- Merdivende bir kadıncağıza rastladım, elinde bir valiz vardı. Öyle çalımlydım ki, bana yol vermek için korkup kenara çekildi. Elim kendiliğinden cebime gitti, bir şey vermek istedim (Hamsun, 2018, s. 21).

Adalet değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Şöyle veya böyle, ben bu kronu ona borçluydum belki de. Ne yapayım, huy, eski bir borcumu hatırlamıştım. Karşısındaki namuslu bir adamdı, tepeden tırnağa dürüst bir adam (Hamsun, 2018, s. 16).
- Gururum odama dönmeme izin vermiyordu; sözünden caymak aklımdan bile geçmiyordu (Hamsun, 2018, s. 38).

Öz denetim değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Kendimi daha büyük çalışmalara güçlü hissediyor, zorlukları yenebileceğime güveniyordum (Hamsun, 2018, s. 16).
- Günlük ekmeğimi kazanmak için Möller caddesinde odun yarıcılık bile aramamış mıydım (Hamsun, 2018, s. 53)?
- Tembel miydim? İş bulmak için didinmemiş, üniversite derslerine devam etmemiş, gazete yazıları yazmamış, gece gündüz deli gibi okuyup çalışmamış mıydım (Hamsun, 2018, s. 53).

Sorumluluk değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Belki de birçoklarının mutluluğu bu yazıya bağlıydı, kimseler bilemezdi bunu. Kendi kendime bu yazının ola ki gençlere yardımını dokunur dedim (Hamsun, 2018, s. 17).

Saygı değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Odada birkaç gün fazla kaldığım için kendisine yazı ile teşekkür etmek istedim (Hamsun, 2018, s. 33).
- ... ve ben buna saygı göstermek istiyordum (Hamsun, 2018, s. 69).
- Yabancı adama karşı duyduğum gönül borcundan dolayı sustum, adam kadının ardından geliyordu, söylediklerimi duyacaktı (Hamsun, 2018, s. 150).

Dostluk değerine yönelik tespit edilen cümleler aşağıda sunulmuştur:

- Bu adamın gösterdiği dostluk sınırsızdı adeta (Hamsun, 2018, s. 69).

4.1.2.4. Fareler ve İnsanlar eserinde yer alan kök değerler

ABD’de doğan Alman asıllı yazar John Steinbeck’e ait olan ve dünya klasikleri arasında da yer alan Fareler ve İnsanlar adlı eserin içerik çözümlemesi yapılmış ve eserde belirlenen kök değerler alıntılanmıştır.

Eserin içerik çözümlemesi

Konu

Eserde, hayatlarını hamallık yaparak kazanan, farklı çiftliklerde çalışarak kazanmaya çalışan ve birbirinin zıttı yaratılışa sahip iki arkadaşın ilginç ve bir o kadar da dramatik hikâyeleri konu edilmektedir. Hiçbir mesleki ya da ilmi bir ehliyeti olmayan ve “düz bir adam” tabiriyle ifade edilebilecek olan George ile aklını kullanmaktan aciz, saf ama bedenen çok güçlü bir insan olan arkadaşı Lennie, üzerinden alelade bir hayattan bir kesit sunan yazar, insanoğlunun iç ve dış yapısını okuyucuya yansıtmakta ve bir yandan da sorgulatmaktadır. Toplumun alt tabakasını temsil eden karakterlerin birbirleriyle ilişkilerini gerçekçi bir tarzla ifade edildiği eserde, çiftlik hayatının barındırdığı tekdüzelik de göz önüne serilmektedir.

Ana fikir

Eserini iki uç karakterin (George ve Lennie) tuhaf arkadaşlıkları üzerinden kurgulayan yazarın vermeye çalıştığı mesaj şu şekilde ifade edilebilir: “Hayatta herkes farklı roller yüklenerek gelir dünyaya. Kimisi aşırı zekâsıyla dünyaya meydan okurken kimisi de kendini idare edebilecek bir akla bile sahip değildir. İnsanlar farklı özellikleriyle ön plana çıkarlar. Bedeninin gücüyle söz sahibi olanlar olduğu gibi aklını, güzelliğini ya da çekiciliğini kullanarak belli bir noktaya erişen bireyler her zaman mevcuttur. Hatta kendi eksik yönünü başkalarının güçlü yönleriyle tamamlayanları da görmek mümkündür. Hayat dediğimiz karmaşık yapı içerisinde birçok farklılığı birlikte barındırır. Bunu yadırgamak yerine, bu duruma alışmayı veya ayak uydurmayı başarabilenler, kendileri adına kazançlı çıkacaklardır.”

Kompozisyon

George ve Lennie şehirdeki resmi kurumdan aldıkları çalışma izni kâğıtları ile birlikte otobüse binip görevlendirildikleri çiftliğe doğru yola çıkarlar. Otobüs şoförü onları

gidecekleri çiftlikten epeyce uzak bir alanda otobüsten indirir. İki arkadaş yola yaya olarak devam ederler. George, bir yandan yürürken diğer yandan da soruları hiç bitmeyen akli kıt ama gövdesi büyük arkadaşı Lennie'nin sorularına cevap yetiştirmeye çalışır. Bir önceki çiftlikten Lennie yüzünden kovulan bu ikilinin, aslında birbirleriyle benzer hiçbir yönleri bulunmamaktadır. Buna rağmen George, teyzesine verdiği söz yüzünden Lennie'ye sahip çıkmaya ve onu kollamaya kararlıdır. Bu yüzden de birlikte kurdukları hayalleri defalarca tekrarlamaktan bıkmış olsa da Lennie'yi üzmemek adına bir şeyler söylemeye devam eder. George, kendisine bir yükten başka bir şey olmayan ve ayaklarına bağ olmaktan vazgeçmeyen arkadaşına acımakta ama yeri geldiğinde kızgınlığını ifade etmekten de çekinmemektedir. Kuzey'de bir çiftlikte güzelce çalışırlarken Lennie'nin bir bayanın elbisesini okşama isteği yüzünden işten atılmaları dahi George ile arkadaşının arasını açmamıştır. Şimdi yeni bir iş için çıktıkları bu zorlu yolculukta George en büyük korkuyu Lennie'nin orantısız hareket etme ihtimali üzerinden yaşamaktadır. Bunun için de yol boyunca arkadaşına ne yapması gerektiğini uzun uzun anlatır. Havanın kararması üzerine geceleme zorunda kaldıkları yerde George ona ne yapması gerektiği anlatıp biraz para biriktirdikleri takdirde kendilerine bir çiftlik alıp mutlu yaşayacakları hayalini, birçok kez tekrarlar. Ertesi gün vardıkları çiftlikte kendileri gibi tuhaf görünen insanlarla tanışır. Diğer işçilerin de kaldığı yatakhaneye yerleşirlerken dahi oldukça ilginç kişilerin yer aldığı bir dünyaya adım attıklarının farkındadırlar. Patronun oğlu Curley ve yeni evlendiği eşi ile ilgili diğer işçilerin konuştukları onları ürkütür. Curley'in eşi yerinde durmayan ve işçileri dahi göz hapsine alacak kadar sorunlu biridir. George bunu fark edince Lennie'yi ona yaklaşmaması hususunda birçok kez uyarır. Çalışanlar arasında en itibarlı olan at sürücüsü Slim'dir. Onun dışında yaşlı ve kolu olmayan Candy ile zenci Crooks ve tabancası çantasından eksik olmayan Carlson dikkat çekmektedir. George ve Lennie işçilerin yataxhanesinde diğerleri gibi yaşamaya başlarlar. İşleri dışında Curley ve karısının birbirlerini arayışlarını takip etmek dışında en önemli eğlenceleri kol gücüne dayalı oyunlarıdır. İş ve yatakhane muhabbeti şeklinde geçen günlerin birinde Curley yine karısını arama telaşındayken Lennie'ye bulaşınca işler karışır. Lennie, Curley'in kolunu kırmak zorunda kalır. George ve Candy ile birlikte yeni bir arazi alıp kendilerine başka bir hayat kurma hayaliyle yaşayan Lennie, yaptığından pişman olsa da orantısız sevmeye huyundan kurtulamamıştır. Daha sonraki günlerde yavru köpeklerden birisini severken onu öldürdüğünü dahi fark etmeyen bu koca cüsseli adam, yanına gelen Curley'in karısını da yine istemeden öldürünce her şey alt üst olur. Yanına gelen George durumu anlar ama ona oradan uzaklaşıp kendisini beklemesini söyler. Sonra da Curley ve diğerleri ile birlikte onu

aramaya koyulur. Lennie'yi anlaştıkları yerde diğerlerinden önce bulan George, yanına aldığı Crooks'un tabancasıyla vazgeçilmez arkadaşının hayatına son verir.

Yer ve zaman

Yazarın ait olduğu coğrafyaya göre düşünüldüğünde ABD topraklarında kurgulandığı düşünülen eserde net olarak bir ülke adı geçmemektedir. “Kuzey” ve “Güney” diye belirtilen ifadelerden de hareketle ülkenin kuzey kesimleri ile güney kesimlerinin kast edildiği düşünülmektedir. Belli bir ülke ismi geçmede de şehir ya da tanınan bir yer olarak ifade edildiği sanılan yer isimleri bulunmaktadır. Bu genel bilgiler dışında olayların kurgulandığı yer olarak eserin başındaki detaylar, kurgunun çoğunluğunu barındıran çiftliklerin ait olduğu yerler hakkında bilgiler sunmaktadır:

“Salinas Nehri, Soledad’ın birkaç kilometre güneyinde yamaç aşağı akar, nehrin suyu bu noktada derinleşir ve yeşile bürünür. Aşağıdaki küçük göle varmadan önce güneş ışığının altında sarı kumların yansımasıyla parıltılar saçarak akan su ılıktır da. Nehrin kıyısında uzanan altın rengi yamaçlar kayalık ve heybetli Gabilan Dağları’na tırmanır, vadiye bakan öteki kıyıda ise ağaçlar sıralanmıştır. Kışın taşan nehrin getirdiklerini alt dallarında taşıyan, her bahar canlanıp yemyeşil olan söğütler ve benekli, beyaz, upuzun ve kalın dallarıyla gölün üstünde bir kavis çizen çınarlar kıyı boyunca göze çarpar. Ağaçların altındaki kumlu toprak, yapraklarla öylesine bezenmiştir ki bir kertenkele orada ancak çıtırtılar eşliğinde kayarak yol alabilir. Kumlu toprağın kuru bölgesine akşamları çalıların arasından fırlayan tavşanlar gelir, nemli bölge ise geceleri dolaşan rakunların izledikleri rotayı, çiftliklerden gelen köpeklerin geniş patilerini, karanlık çökünce su arayan geyiklerin çatalı yollarını gösteren izlerle kaplıdır.

Söğütlerin arasından geçerek çınarlar boyunca uzanan bir patika vardır. Çalıştıkları çiftliklerden derin gölde yüzmeye gelen genç erkekler ve karayolundan suyun kenarında kamp kurmak için aşağı inen yorgun işsizler bu patikayı kullanırlar. Kocaman bir çınarın yere paralel uzanan, üzerine oturmuş erkeklerin ağırlığıyla iyice esnemiş alçak dalının altında çok sayıda kamp ateşinden kalan bir kül yığını vardır” (Steinbeck, 2018, s. 5).

Zaman kavramı açısından da net bir tarih verilmemiştir. Lakin kurgunun bütünlüğü ve olay örgüsü düşünüldüğünde “hasat mevsimi” ya da “yazdan güne geçiş dönemi” olarak bir tespit yapılabilir.

Kahramanlar ve özellikleri

Eserde yer verilen karakterlerin özellikleriyle ilgili özetle şu ifadeler kullanılabilir:

George, yalnız yaşayan ve geçimini çiftliklerde hamallık yaparak sağlayan, hayallerinde hep kendi çiftliğinin sahibi olmak, düşüncesi bulunan, kısa boylu tıknaz bir adamdır. Teyzesinin

kendisine emanet ettiği ve kıt aklıyla kendisine sürekli sorun çıkaran Lennie'yi korumakla ve yönlendirmekle meşgul, iyi niyetli bir arkadaştır.

Lennie, George ile arkadaş olan, daha önemlisi ondan başka kimsesi olmayan ve kendisini ona bağılı hissedene, akıllı kıt, cüssesi büyük, vücudu güçlü çocuk huylu koca bir adamdır. Sadece George'un dediklerine inanan ve onun yönlendirmesi olmadan ne yapacağını bilemeyen ve en büyük hasleti yumuşak bir zemine dokunmak olan ilginç bir karakterdir.

Curley, George ile Lennie'nin kendileri için yeni buldukları iş alanı olan çiftliğin patronunun oğludur. Boksör olan Curley, yeni evlendiği eşi ile ilişkileri biraz sorunlu olan biridir. Bu nedenle de genellikle hırçın ve gergindir.

Curley'in karısı, ismi ifade edilmeyen bir karakterdir. Sert mizaçlı kocası ile anlaşmada problem yaşayan kadın, iyice yalnız olduğu çiftlikte işçilerden bile kendisine arkadaş aramaktadır. Bu nedenle de Curley, onu çoğu kez arama telaşındadır. Kadının bu birileri ile konuşma arzusu sonu ölüm olan bir trajedi ile neticelenecektir.

Slim, çiftlikte çalışan işçilerin en yakışıklısı ve itibarı en yüksek olanıdır. İşçilerin en çok kendisinin sözünü dinlediği bu adam, çiftliğin at arabacısıdır.

Crooks, çiftliğin zenci seyisidir. Kamburu olan bu adam, herkesten uzaklaşmış yalnız bir adamdır.

Candy, çiftliğe uzun yıllarını vermiş ve kolunu bu süreçte kaybetmiş yaşlı bir insandır. Çiftliğin temizlik işleriyle uğraşan Candy için en önemli uğraş ise kendisi gibi yaşlı olan köpeğidir.

Carlson, işçilerden biridir. Onu öne çıkaran özellik ise sahip olduğu güzel tabancısıdır.

Whit, işçilerden bir diğeriştir. Birkaç yer dışında silik bir karakterdir.

Eserin barındırdığı değerler

Tablo 2

Fareler ve İnsanlar'da Yer Alan Kök Değerler Kategorisi

Romanda Yer Alan Kök Değerlerin Frekans Dağılımı	Romanda İlişkilendirilen Cümle Sayısı
---	---------------------------------------

Vatanseverlik	-
Saygı	-
Sevgi	-
Dostluk	-
Yardımseverlik	-
Sabır	-
Özdenetim	-
Dürüstlük	-
Sorumluluk	-
Adalet	-

John Steinbeck’e ait olan Fareler ve İnsanlar adlı eserde kök değerlerden herhangi birini öne çıkaran cümleler tespit edilememiştir.

Çalışmanın örneklemini içerisinde yer alan 8 romanın değerleri barındırma durumları ile ilgili son olarak şunlar ifade edilebilir.

Fareler ve İnsanlar romanı içerisinde herhangi bir değer barındırmadığı için öğrencilere okutulmasının değerlerin aktarımı yönüyle bir anlam ifade etmeyeceği düşünülmektedir.

Derviş ve Ölüm romanının gerek içeriği gerek edebi zenginliği açısından gençlere değer katacağı düşünülmektedir.

Açlık romanı değerler açısından oldukça eksik kalsa da olumsuz unsurlar yönünden çok büyük sorun teşkil etmemektedir.

Babalar ve Oğullar değerler açısından çok zengin bir içeriğe sahip olmadığından ve olumsuz iletiler de barındırdığından öğrencilere okutulmaması bir eksiklik oluşturmayacaktır.

Yaban romanı içerisindeki olumsuz iletilerin fazlalığı nedeniyle öğrencilere değerler açısından bir fayda sağlamayacaktır.

Karartma Geceleri romanı gerek dönemin toplumsal olaylarını yansıtışı gerekse edebi yönünün güçlülüğüyle okutulması lüzumlu görülmektedir.

Fatih-Harbiye olumsuz iletiler yönünden sorunlu olmayan bir kitap olduğundan okutulmasında mahzur bulunmamaktadır.

Kuyucaklı Yusuf romanı dönemi yansıtan ve değer yozlaşmasının olumsuzluklarını gösteren bir kitap olarak öğrencilere okutulabilir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve tartışma

Bu çalışmada dördü yerli, dördü yabancı olmak üzere sekiz roman içerdikleri kök değerler açısından incelenmiştir. Çalışmanın amacı, bu romanlarda hâkim olan değerleri tespit etmek, bu değerlerin tanımlanma ve işlenme biçimlerini incelemektir. Romanlar, MEB'in 2018 yılında belirlediği 100 Temel Eser listesinden seçilmiştir. Araştırma, içerik analizi teknikleri kullanılarak yapılmış ve 2018 Türkçe Öğretim Programı (1-8. Sınıf) temel alınarak değerler belirlenmiştir.

Araştırmada incelenen romanların tümünün müfredatta belirlenen kök değerlerden bir veya birkaçını içerdiği tespit edilmiştir. Romanlarda en çok rastlanan değerler sevgi, saygı, sorumluluk ve vatanseverliktir. Ancak bu değerlerin tanımlanma ve işlenme biçimleri romanlar arasında farklılık göstermiştir. Örneğin aşk kavramı yerli romanlarda yabancı romanlara göre daha farklı tanımlanmış ve işlenmiştir. Ayrıca bazı romanlarda belirli değerlere diğerlerinden daha fazla vurgu yapılmıştır.

Çalışma sonucunda, incelenen sekiz romanın da farklı kök değerleri işlediği belirlenmiştir. Sevgi değeri en çok işlenen değerler arasında yer almıştır. Yerli ve yabancı romanların içeriklerindeki “sevgi” değerine bakış açısı farklılıklar gösterse de evrensel yönü güçlü bir değer olduğu görülmektedir. Adalet değerinin ele alındığı romanlarda genellikle haksızlığa uğrayan karakterlerin mücadelesi ve adaletin sağlanması işlenmiştir. Dostluk değeri de sıkça işlenen bir değerdir. Karakterlerin birbirleriyle olan ilişkileri ve dayanışmaları bu değerın vurgulanmasına yardımcı olmuştur. Dürüstlük değeri de romanlarda sıkça yer almaktadır. Karakterlerin dürüstlükleri ve yalan söylemekten kaçınmaları bu değerin işlenmesinde etkili olmuştur. Özdenetim değeri ise daha az işlenen bir değerdir. Romanlarda genellikle karakterlerin kendilerini kontrol etme çabaları ve disiplinli olmaları bu değerin vurgulanmasına yardımcı olmuştur.

Sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri de incelenen romanlarda işlenmiştir. Sabır değeri genellikle karakterlerin zorlu durumlar karşısında dayanıklılığını ifade etmek için kullanılmıştır. Saygı ve sevgi değerleri ise karakterlerin

birbirlerine olan tutumları üzerinden vurgulanmıştır. Sorumluluk değeri ise genellikle karakterlerin kendi sorumluluklarını yerine getirmesi ve başkalarına karşı sorumlu davranmaları üzerinden işlenmiştir. Vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri ise daha az vurgulanmıştır ancak romanlarda bu değerlere de yer verilmiştir.

Bu çalışmanın bulguları, alanyazının eğitimde kullanılması açısından önemli çıkarımlara sahiptir. Romanların çocuklara ve genç yetişkinlere değerleri öğretmek için değerli bir araç olabileceğini düşündürmektedir. İncelenen romanların tamamının kök değerler içermesi edebiyatın değerlerin öğrencilere öğretilmesinde değerli bir araç olabileceğini göstermektedir. Ancak bu değerlerin romanlarda tanımlanma ve işlenme biçimi, eğitimcilerin müfredatlarına hangi eserleri dâhil etmeyi seçtiklerini dikkatlice düşünmeleri gerektiğini göstermektedir.

Ayrıca çalışma, değerlerin tanımlanmasında ve ele alınmasında kültürel bağlamın önemini vurgulamaktadır. Bu çalışmada incelenen yerli romanlar Türk kültürel değer ve normlarını yansıtırken, yabancı romanlar Türkiye'dekinden farklı olabilecek değer ve normları yansıtmaktadır. Bu, eğitimcilerin müfredatları için alanyazını seçerken öğrencilerinin kültürel bağlamını dikkate almaları gerektiğini göstermektedir.

Çalışmadaki bulgular ayrıca romanların değer eğitiminde kullanımına ilişkin daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğunu da göstermektedir. Değerlerin öğretilmesinde hangi romanların en etkili olduğunu ve bu romanların sınıfta nasıl kullanılabileceğini belirlemek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Çocukların ve genç yetişkinlerin romanlar yoluyla değer eğitimine nasıl tepki verdiğini belirlemek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak, incelenen sekiz romanın da farklı kök değerleri işlediği belirlenmiştir. Bu romanların okullarda eğitim materyali olarak kullanılması, öğrencilerin kök değerleri anlamalarını ve bu değerleri hayatlarına uyarlamalarını sağlayabilir. Ancak, bu romanların sadece kök değerler açısından değil, aynı zamanda edebi özellikleri açısından da dikkate alınması gerekmektedir.

Tartışma

Araştırma, MEB'in belirlediği 100 Temel Eser arasından seçilen dört yerli ve dört yabancı romanda yer alan kök değerlerin ne ölçüde bulunduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, öğrencilere değer aktarımı açısından belirlenen eserlerin etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, incelenen dört yerli ve dört yabancı roman arasında farklılık gözlemlenmiştir. Bazı eserler, içerdikleri değerler ve mesajlar yoluyla öğrencilere önemli bir etki yapmaktadır. Bu eserler, çeşitli değerleri vurgulayarak okuyuculara derin düşünceler sağlamakta ve onları değerli yaşam prensipleri hakkında düşünmeye teşvik etmektedir. Ancak, bazı eserlerde ise yeterli miktarda değer barındırma konusunda eksiklikler tespit edilmiştir. Bu eserler, belirlenen kök değerleri yeterince vurgulayamamakta veya öğrencilere değerli bilgileri aktarma konusunda zayıf bir etki yaratmaktadır. Bu durum, öğrencilerin bu eserlerden beklenen değeri tam anlamıyla elde edememelerine yol açabilmektedir.

Yapılan alanyazın taramasında, yerli ve yabancı romanlarda kök değerlerin incelendiği spesifik bir çalışmanın olmadığı belirlenmiştir. Ancak, farklı yazarların bireysel anlamda yazdıkları eserler üzerinden değerlerin araştırıldığı çalışmalar bulunmaktadır.

Bu çalışmalarda, yazarların eserlerindeki karakterlerin değerlerine odaklanılarak, romanların toplumsal, ahlaki, etik veya ideolojik değerlerini anlama amacı güdülmektedir. Bu değerler genellikle yazara özgüdür ve onların kişisel düşünce ve inançlarını yansıtabilir.

Örneğin, bir yazarın eserlerinde adalet, özgürlük, aile değerleri, doğa sevgisi gibi temaları işlemesi, değerlerin incelenmesi açısından dikkate alınabilir. Aynı şekilde, başka bir yazarın eserlerinde toplumsal eşitlik, vicdan, sadakat gibi değerlerin öne çıktığını gözlemlemek de mümkündür. Bu tür çalışmalar, edebiyatın değerlerin taşıyıcısı olduğunu ve eserlerin toplumsal, kültürel ve felsefi değerlerimizi anlamada önemli bir kaynak olduğunu vurgular. Edebiyat eserleri, içerdikleri değerleri sorgulama, tartışma ve eleştirme fırsatı sunar ve okuyuculara insan deneyimlerini derinlemesine anlama ve değerlerimizi yeniden değerlendirme imkânı sağlar.

Ancak, yerli ve yabancı romanlarda kök değerlerin sistematik olarak incelendiği daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu belirtmek önemlidir. Bu tür bir araştırma, geniş bir roman külliyatını kapsayarak, farklı yazarların değerlerini karşılaştırmalı olarak incelemeyi hedefleyebilir. Buradan hareketle farklı konular altında araştırılan değer ve değerler eğitimi çalışmalarına dayanarak benzerlik veya farklılık sonuçlarından yola çıkarak tartışma boyutu yorumlanmıştır.

Özbaşı (2020) tarafından yapılan çalışmada, Aytül Akal tarafından yazılan çağdaş masalların, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen "kök değerler" çerçevesinde incelendiği ifade edilmektedir. Yapılan betimsel nitelikteki çalışmada, veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Bu çalışmada çocukların birey olarak kendilerini ifade

edebilmeleri ve sağlıklı bir şekilde bilişsel, duyuşsal, dilsel, toplumsal ve kişilik gelişimlerini sürdürebilmeleri için çocukluk döneminde uygun nitelikte uyaranlarla etkileşimde bulunmalarının önemini vurgulamaktadır. Çocukların farklı yaşam deneyimlerine tanıklık etmeleri, toplumsallaşma sürecinde dilsel, bilişsel ve sosyal becerilerinin gelişimine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, evrensel ve ulusal değerleri özümseyerek duyarlık ve değerler eğitimi kazanmaları da önemli bir süreçtir.

Bu noktada, çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocukların bu süreçte yardımcı olabilecek en temel ve etkili araçlar olduğu belirtilmektedir. Okul öncesi dönemlerde çocuklara yönelik hazırlanan yapıtların niteliği büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu dönemde çocukların masal kitaplarına daha fazla ilgi gösterdiği ifade edilmektedir.

İnceleme sonucunda, masalların adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir. Bu da yazarın masallarının, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerleri aktaran ileti ve örnekler içerdiği anlamına gelmektedir. Bu değerler aracılığıyla çocukların değerler eğitimi sürecine katkı sağlayabileceği sonucuna varılmıştır.

Değerler eğitimi sadece örgün eğitim içinde yer alan bir kavram olmaktan ziyade hayatın tümünü kapsayan geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu alanların başında gelen kitapların içerik yönüyle değerleri taşıyıcı ya da yansıtıcı özellikte olması önem arz etmektedir. Bu durum da eserlerin değerler açısından incelenmesine yönelik çalışmaların alanyazında geniş biçimde yer almasına sebebiyet vermektedir. Buna benzer bir çalışma olarak Bulut'un (2021) Ayla Kutlu'nun "Merhaba Sevgi" adlı çocuk romanını değerler eğitimi ve on kök değer açısından incelediği çalışmasında da görülmektedir. Araştırmacı ele aldığı romanda toplam 42 ayrı değer yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, 2018 yılında yayımlanan öğretim programlarında yer alan on kök değer de romanda geçtiği belirlenmiştir. Bu değerler arasında sevgi, dürüstlük, yardımseverlik, sorumluluk ve saygı en çok vurgulanan değerler olmuştur. Dostluk, sabır ve öz denetim ise bunları takip etmektedir. Adalet ve vatanseverlik ise romanda en az geçen değerler olarak belirlenmiştir.

Bu bulgulara dayanarak, eserin değerler açısından zengin olduğu ve değerler eğitimi açısından önemli bir kaynak olduğu söylenebilir. Romanın, çocuklara bu değerleri aktararak onların karakter gelişimine katkıda bulunabileceği düşünülebilir. Çalışmanın sonucunda araştırmacı tarafından çeşitli öneriler sunulmuştur. Bu öneriler, değerler eğitimiyle ilgilenen eğitimciler ve öğretmenler için faydalı olabilir.

Tozlu ve Yüce (2020) çalışmalarında Hamdi Ülker'in eserlerini MEB'in belirlediği on kök değer açısından incelenmiş ve bu eserlerde aktarılan değerler ve değerler eğitime katkıları belirlenmiştir. Araştırma içerik analizi yöntemiyle yürütülmüş ve değerleri kaydetmek için fişleme tekniği kullanılmıştır. Bu çalışma bizim yaptığımız romanlardaki değer incelemesi yönüyle önemli bir benzerlik de göstermektedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, 437 adet değer tespit edilmiş olup, en fazla sevgi değeri ve en az adalet değeri bulunmuştur. Eserlerde on kök değer sıklık ve yüzdesel olarak belirtilmiştir. Genel olarak eserlerde on kök değere yer verildiği ve değerlerin okuyucuya örtük bir şekilde aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışma Hamdi Ülker'in eserlerini milli değerler açısından analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, değerlerin ne şekilde aktarıldığını ve genel olarak hangi değerlere odaklandığını ortaya koymaktadır. Bu tür çalışmalar, değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda önemli bir rol oynamaktadır.

İlhan (2022) nitel araştırmasında doküman analizini kullanarak Cahit Kaya'nın seçilmiş 12 eserinin değerler eğitimi açısından incelemesini yapmıştır. Çalışmada yine kendi çalışmamıza benzer biçimde, yazarın her kitabı tek tek analiz edilmiş ve değerlerle ilgili ifadeler ilgili başlıklar altında değerlendirilmiştir. Eserler, öykü ve roman metin türleri dikkate alınarak karşılaştırma yoluyla incelenmiştir. İncelemede, sevginin en çok vurgulanan değer olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, akıl yürütme ve sağlıklı olmaya önem verme konularının da sıkça ele alındığı görülmüştür. Metin türleri açısından anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Genel olarak, Cahit Kaya'nın eserlerinin değerler eğitimi açısından alana katkı sağlayacak düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.

Ulun (2022) çalışmasında Cahit Uçuk'un çocuk romanlarında yer alan değerler eğitimi ile ilgili iletileri tespit etmeyi ve bu iletileri MEB'in öğretim programlarındaki kök değerlere uygun bir şekilde sınıflandırmayı ve örneklerle açıklamayı amaçlamıştır. Araştırmada 13 çocuk romanı ve 2 kitap serisi kullanılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, Cahit Uçuk'un çocuk romanlarında çocukların değerlerle tanışmasını ve bu değerleri içselleştirmelerini sağlayacak birçok ileti bulunduğu belirlenmiştir. Sevgi, saygı, adalet, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik, sorumluluk, adalet ve dostluk gibi değerlere yazarın eserlerinde yer verildiği tespit edilmiştir.

Bu bulgular, yazarın çocuk romanlarının Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretim programlarındaki kök değerlerle örtüştüğünü göstermektedir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan bu uyum, çocukların Cahit Uçuk'un eserlerini okuyarak değerleri tanımasını ve içselleştirmesini desteklemektedir.

Öziçel (2022) çalışmasında Mavisel Yener'in 15 hikâye kitabını MEB Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen on kök değer bağlamında incelemiştir. Verilerin analiz sürecinde, tarama yöntemiyle belirlenen değerler ayrı başlıklar altında ele alınmış ve frekansları tablolarda sunulmuştur. Her değer için ayrı tablolar hazırlanmış ve bu tablolarda değerlerin işlendiği eserler, sayfa numaraları ve işlenme sıklıkları verilmiştir. Ayrıca her değer için kavramsal açıklamalar yapılarak, değerın toplum için önemine vurgu yapılmıştır. Tablolarda, değerlerle ilgili sayısal veriler alıntılarla desteklenerek yorumlanmıştır.

En yüksek frekansa sahip olan on kök değere ait hikâyeler, Türkçe Öğretmeni 10 uzman tarafından değerler ve okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler açısından standart görüşme formlarıyla değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme aşamasında "Ders Kitabındaki Okuma Metninde Bulunması Gereken Özelliklerle İlgili Görüş Formu" ve "Değerlere Yönelik Uzman Görüş Formu" adlı iki farklı görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler nicel olarak değerlendirilmiş ve frekans tabloları oluşturulmuştur. Araştırmanın sonuçları, Mavisel Yener'in eserlerinde 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan on kök değerlere yer verildiğini göstermektedir.

Bu çalışma ve benzer çalışmaların sonuçları, edebi eserlerin değerler eğitimi açısından önemli kaynaklar olduğunu göstermektedir. Romanlar, genç okuyucuların değerlerini anlamalarına ve geliştirmelerine yardımcı olabilecek güçlü bir araç olarak her an başvurulmayı bekleyen unsurlar olarak durmaktadırlar. Değerlerin bireylerin karakter inşasında mühim bir araç olduğu düşüncesinin yaşatılması en çok da insanlığın geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

5.2. Öneriler

Araştırmada seçilen örneklem sınırlı olduğu için, benzer bir çalışmada farklı romanlar seçilerek analiz edilebilir. Ayrıca, farklı dönemlerde yazılmış eserlerin de incelenmesi,

edebiyatın farklı dönemlerinde hangi değerlerin öne çıktığını ve değişimlerin nasıl olduğunu gözlemlemeye yardımcı olabilir.

Çalışmada kullanılan kök değerler, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerdir. Farklı bir çalışmada ise farklı bir değer seti kullanılabilir. Örneğin, kültürün ve bireylerin değer yargılarına dayalı bir analiz yapılabilir.

Farklı tarihsel dönemlere ait eserlerin incelenmesi, değerlerin zaman içinde nasıl değiştiğini ve edebiyatın bu değişimleri nasıl yansıttığını da ortaya çıkarabilir. Çalışma, farklı dönemlerde önemli olan değerleri ve bunların sonraki dönemlerde nasıl evrildiğini veya yeni değerlerle değiştirildiğini inceleyebilir.

Çalışmada kullanılan kriterler (konu, ana fikir, karakterler, yer, zaman, dil ve anlatım özellikleri) değiştirilerek farklı bir içerik analizi yapılabilir. Örneğin, eserlerin tematik analizleri yapılabilir veya farklı anlatım tekniklerinin değerlerle nasıl ilişkili olduğu incelenebilir.

Çalışmada sadece romanlar incelenmiş olmasına rağmen, farklı türlerdeki eserlerin (şiir, öykü, oyun, vb.) benzer bir analize tabi tutulması, eserlerin farklı türlerinin değerler açısından farklılıklar gösterip göstermediğini göstermesi açısından faydalı olacaktır.

Son olarak, çalışmanın Türk edebiyatı ve kültürüne yönelik değerlendirmeler içermesi nedeniyle, farklı kültürlerin edebiyatı ve kültürüne yönelik benzer analizler yapılması, farklı değer sistemleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların gözlemlenmesi açısından faydalı olabilir. Bu, değerlerin kültürler arasında nasıl farklılık gösterdiğine dair karşılaştırmalı bir bakış açısı sağlayabilir ve değerlerin farklı kültürel bağlamlar tarafından nasıl şekillendiğine dair daha derin bir anlayış ortaya koyabilir.

KAYNAKLAR

- Ali, S. (2018). *Kuyucaklı Yusuf*. (79. Baskı) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29184/312499>
- Akdoğan, A. (2004). Bireysel ve toplumsal hayatta ahlaka olan ihtiyaç ve İslam. *EKEV Akademi Dergisi*, 18, 179-194. Erişim adresi: http://isamveri.org/pdfdrg/D01777/2004_18/2004_18_AKDOGAN.pdf
- Akgül, Z. (2019). *Yetişkin din eğitimi açısından dini iletişim ve sabır değeri*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 546775).
- Akıncı, A. (2004). İnsanın anlam arayışında din temeline dayalı ahlaki değerler ve ahlak eğitimi. *Tabula Rasa*, 4(12), 21-34. Erişim adresi: https://isamveri.org/pdfdrg/D02423/2004_12/2004_12_AKINCIA.pdf
- Aksel, N. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ile öz denetim ve sosyal eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 517664).
- Aktan, C. C. (2007). *Kurumsal sosyal sorumluluk*. İstanbul: İGİAD Yayınları.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde 'yardımseverlik' değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. (Doktora tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 279645).
- Arıcı, İ. ve Maden, K. (2018). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programında saygı değeri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (1) , 237-256. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/36497/387297>
- Aydın, M. Z. (2010, Ekim). Okulda değerler eğitimi. Erişim adresi: http://www.egitimbirsen.org.tr/egitimebakis/e_bakis18.pdf
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün Ö. E., Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (20. Baskı) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bakioğlu, A. ve Tokmak, N. (2009). Öğretmenlerin değer yargılarının eğitim süreçlerine etkisinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri*

Dergisi, 30, 65 – 83. Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaeabd/issue/372/2157>

Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 195-213. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59473/854642>

Bulut, K. (2021). Ayla Kutlu'nun 'merhaba sevgi' adlı çocuk romanının değerler eğitimi ve on kök değer açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (57), 248-272. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maeuefd/issue/60050/771465>

Çelik, Ş. ve Doğan Kâhtalı, B. (2022). Ortaokul öğrencilerinin kök değerler hakkındaki metaforik algıları. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 206-223. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/rumelide/issue/72244/1164066>

Çelik, Z. (2014). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımseverlik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Erzurum ili örneği*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 381618).

Demirkaya, H. ve Çal, Ü. T. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dürüstlük değerine ilişkin metaforik algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 1964-1980. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59259/851332>

Dilmaç, B. ve Ulusoy K. (Ed.) (2016). *Değerler eğitimi*. (4. Baskı) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Doğan, B. (2011). *"100 Temel Eser" de 6, 7, 8. sınıflar için önerilen ortak kitaplar üzerine bir araştırma*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 286860).

Doğan, M. ve Gülmez, Ç. (2014). Sabır ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(42), 263-280. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniilah/issue/2759/36852>

- Doğan, R. ve Uçak, H. E. (2022). Erken Çocukluk Döneminde Ailede Din (Ahlak ve Değerler) Eğitimi. *Journal of Islamic Research*, 33(2), 401-22. Erişim adresi: https://isamveri.org/pdfdrg/D00064/2022_2/2022_33_DOGAN_UCAK.pdf
- Duygu, H. ve Köç, A. (2018). Ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı değerini edinimleri ve yabancı uyruklu öğrencilerle uyum becerileri. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(1), 38-51. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jirss/issue/40047/487999>
- Eliüşük, A. (2014). *Sabır eğiliminin öz-belirleme öz-anlayış ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 383619).
- Faiz, M., Turan, S. ve Karasu Avcı, E. (2021). Sınıf eğitimi öğretmen adaylarının vatanseverlik değerine ilişkin görüşleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 67-87. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tubad/issue/62625/899326>
- Fırat, H. ve Mocan, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerde yer alan değerler. *TSA*, 3, 25-49. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/21495/230444>
- Gökalp, A. , Uluçınar, U. , Değirmenci, N. ve Yüksel, K. (2021). Öz denetim ile sorumluluk arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 715-726. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ogusbd/issue/66030/1009392>
- Görmez, E. ve Merey, Z. (2022). Ortaokul öğrencilerinin akademik dürüstlük değeri hakkındaki görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(33), 160-177. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/befdergi/issue/69166/794708>
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. (2. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gülle, M. (2018). Sporda karşıt görüşe saygı ve öz denetim ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 262-279. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/adyusbd/issue/39062/433780>
- Gündüz, M. ve Bağcı, M. (2019). Fen bilimleri öğretmenlerinin kök değerler hakkındaki farkındalıkları ve değerleri öğretme yöntemleri. *Journal of International Social*

Sciences Education, 5(2), 184-197. Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/868831>

- Gündüz, D. D. , Gündüz, M., Mertol, H. ve Çelikkol, Ö. (2019). Tarih öğretmenlerinin ortaöğretim öğrencilerine ‘vatanseverlik’ değerini öğretirken kullandıkları değer yaklaşımlarının tespit edilmesi. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 591-606. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasyad/issue/44101/543850>
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. (2. Baskı) İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Hamsun, K. (2018). *Açlık*. (2. Baskı) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, din ve eğitim yönüyle insanî değerler*. (1.Baskı) İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Öziçel, T. (2022). *Mavisel Yener'in hikâyelerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ve ortaokul Türkçe ders kitapları için metin önerileri*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 768377).
- Öztekin Ağır, H. S. (2017). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde sorumluluk değeri ile ilgili kazanımların gerçekleşme düzeyi*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 469424).
- Özkartal, M. (2009). *İlköğretim sanat etkinlikleri dersinde Dede Korkut Destanı'nın milli değerlerin kazanılmasına etkisi*. (Doktora tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 228353).
- Ilgaz, R. (2017). *Karartma Geceleri*. (33. Baskı) İstanbul: Çınar Yayınları.
- Kalkışım, M. M. (2013). Kutadgu Bilig’de “adâlet” değeri. *Mavi Atlas*, (1) , 91-98. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/gumusmaviatlas/issue/7496/98773>
- Kaplan K., ve Arıc Ş. (2022). Kök değerler açısından Osman Çeviksoy’un romanları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11(4), 1531-1546. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/73952/1221096>
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2018). *Yaban*. (84. Baskı) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karakuş, C., Kartal, A. ve Çağlayan, K. T. (2016). İlkokul öğrencilerine göre sorumluluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 49(1), 1-19. Erişim adresi:

<https://kitaplar.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/47102/22017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2016). *Ahlak değerler ve eğitimi*. (2. Baskı) İstanbul: Dem Yayınları.

Kenan, S. (2009). Modern eğitimde kaybolan nokta: değerler eğitimi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 259-265. Erişim adresi: https://www.academia.edu/5335011/Modern_E%C4%9Fitimde_Kaybolan_Nokta_De%C4%9Ferler_E%C4%9Fitimi

Kesgin, S. (2011). Cumhuriyet dönemi örgün eğitim kurumlarında ahlak eğitimi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52(1), 209-238. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auifd/issue/40607/488242>

Keskin, Y. (2016). Değer sınıflaması üzerine aksiyonel bir deneme. *International Periodical for the Languages*, 11(3), 1485-1510. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/profile/Yusuf-Keskin/6/publication/301343303_Deger_Siniflamasi_Uzerine_Aksiyonel_Bir_Deneme/links/5717701b08ae09ceb2649d6f/Deger-Siniflamasi-Uezerine-Aksiyonel-Bir-Deneme.pdf

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbid/issue/54983/727462>

Kıral, E. (2018). Kayıp giden bir değer: saygı. *ağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1) , 4-10. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cybd/issue/37095/410224>

Koyuncu, M. S., şata, M. ve Karakaya, İ. (2018). Eğitimde lme ve değerlendirme kongrelerinde sunulan bildirilerin doküman analizi yöntemi ile incelenmesi. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 9(2), 216-238. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/epod/issue/36705/334292>

Köksal, K., Yaylacı, Z., Yel, ., Erbaş S. ve Kılcan B. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 74-87. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/buaad/article/1129797>

- Köse, T. Ç., Bayır, Ö. G., Köse, M. ve Yıldırım-Polat, A. (2019). Öğretmen adaylarının bakış açısıyla adalet değeri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 67-93. Erişim adresi: <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/handle/11421/23719>
- Kurt, D. (2019). *Çocuğa görelik ilkeleri bakımından 100 temel eserin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 562376).
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59–80. Erişim adresi: <https://psycnet.apa.org/record/2001-17473-004>
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/beuifd/issue/3453/47056>
- Millî Eğitim Bakanlığı (19/10/2022). <https://www.meb.gov.tr/degerler-egitimi-etkinlik-kitabi-yayimlandi/haber/28204/tr>
- Otmar, Ö. ve Erdem, A. (2019). Yalvaç Ural’ın çocuk edebiyatı eserlerinde hayvan sevgisi değeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 7-34. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/45022/346197>
- ÖGM (2022) https://aksaml.meb.k12.tr/icerikler/kok-degerler-temali-etkinlik-kitabi-uygulama-kilavuzu_13441424.html
- Özbaşı, S. (2020). Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler çerçevesinde Aytül Akal masallarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 178-192. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ibad/issue/53796/715132>
- Öztürk A., ve Öztürk A. (2021). Kök değerler bakımından Türk atasözleri. *Kültür Sanat Bilim Dergisi (KÜSBD)*, 3(2), 1-14. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/64339/832831>
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuje/issue/62582/843306>
- Safa, P. (2004). *Fatih-Harbiye*. (1. Baskı) İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Selimoviç, M. (2017). *Derviş ve Ölüm*. (19. Baskı) İstanbul: Timaş Yayınları.

- Sevinç, C. (2016). Sanatçı romanı (künstlerroman) olarak karartma geceleri. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(11), 95-113. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trkede/issue/40945/494568>
- Steinbeck, J. (2018). *Fareler ve İnsanlar*. (16. Baskı) İstanbul: Sel Yayınları.
- Şanver, M. (2016). Öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerine göre uluslararası bakalorya okullarında değerler eğitimi açısından okul ortamı. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd/issue/24733/261530>
- Taneri, A. (2022). Öz denetim değerinin insan hakları yurttaşlık ve demokrasi ders kitabı metinlerinde bulunma durumunun incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 590-599. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ksusbd/issue/72391/1092302>
- Tolgay, G. (1976). Millet ve vatan sevgisi. *Diyanet Dergisi*, 15(1), 41-50.
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumusmaviatlas/issue/44950/543521>
- Tozlu, N. ve Yüce, B. N. (2020). Hamdi Ülker'in eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 575-597. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/rumelide/issue/58435/843597>
- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26112/275108>
- Turgenev, İ. S. (2014). *Babalar ve Oğullar*. (4. Baskı) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. (10. Baskı). Ankara, Türk Dil Kurumu.
- Türk Diyanet Ansiklopedisi. (TDA). (2013). Cilt 35, İstanbul.
- Ulun, E. B. (2022). Cahit Uçuk'un çocuk romanlarında değerler eğitimi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 133-145. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijhar/issue/69624/1054844>

- Ulusoy, K. ve Aslan, S. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumusmaviatlas/issue/44950/543521>
- Yalnız, A. ve Yıkılmaz, Y. (2018). "Değerler eğitimi kavramı olarak dürüstlük ve dürüstlük ölçeği (DÖ) Türkçe formu: geçerlik ve güvenirlik çalışması". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(34), 649-666. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/hititilahiyat/issue/41870/468989>
- Yavuz M. ve Yavuz S. S. (2020). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin okuduğu Türkçe romanlarda yer alan kök değerlerin incelenmesi. *Dil Edebiyat Kültür Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1-18. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/70360/993885>
- Yayla, A. (2005). Kant'ın ahlak eğitimi anlayışı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38(1), 73-86. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/277822538_Kant'in_Ahlak_Egitimi_Anlayisi
- Yazıcı, D. K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 499-522. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tubar/issue/16960/177116>
- Yıldız, D. Ç. (2011). İbrahim Zeki Burdurlu'nun eserlerinde sevgi değeri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 203-230. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26255/276577>
- Yılmaz, M. (2014). Değerler eğitiminde etkin bir materyal olarak Kur'an kıssaları ve kullanılışı. *İslami İlimler Dergisi*, 9, 137-154. Erişim adresi: https://isamveri.org/pdfdrg/D02917/2014_1/2014_1_BATARY.pdf
- Yılmaz, M. Duman, T. (2018). TRT Çocuk Dergisi'nde milli bir değer olarak "vatan – vatanseverlik" değeri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 639-657. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/458616>